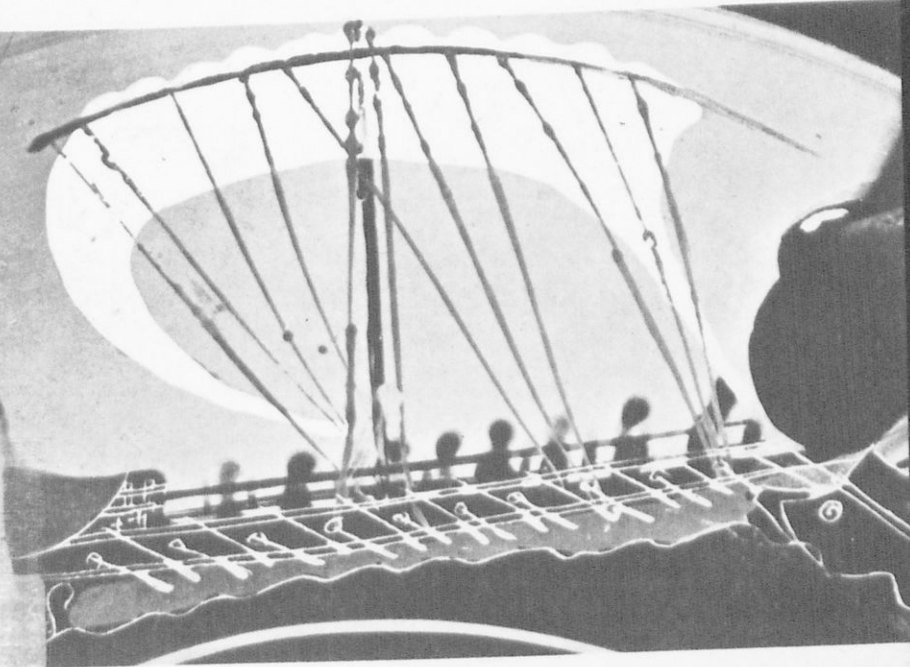

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ - ΓΛΥΤΣΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ/Δ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
374

ΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1981

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Με απόφαση τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ δημοτικοῦ, τοῦ γυμνασίου καὶ τοῦ λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΕΛΛΑΔΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Τό βιβλίο αυτό γράφτηκε στη σειρά εκδόσεων της «Σχολής Μωραΐτη»

ΣΧ Β
314
Α273
1981

ΣΤ 89

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ-ΓΛΥΤΣΗ

Καθηγήτρια - Γλώσσα, Γεωγραφία

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1981

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

002
κνη
ΕΤ2Α
379

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΒΟΗΘΗΣΙΑΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΔΩΡΗΣΑΤΟ

Όργ. Έκδ. Βιβλίων

Αύξ. Αριθ. Εισαγ. 2445 Έτος 1981

Σ' αυτό τό βιβλίο θά διαβάσεις:

1. γιά τή χρονολογία καί τίς πηγές τῆς ἱστορίας·
2. γιά τά προϊστορικά χρόνια·
3. γιά τούς Κρητες·
4. γιά τούς Ἀχαιοὺς·
5. γιά τίς ἑλληνικές ἀποικίες·
6. γιά τή Σπάρτη·
7. γιά τήν Ἀθήνα·
8. γιά τή θρησκευτική ζωή τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων·
9. γιά τούς Περσικούς πολέμους·
10. γιά τήν ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν·
11. γιά τόν Πελοποννησιακό πόλεμο·
12. γιά τήν ἡγεμονία τῆς Σπάρτης·
13. γιά τήν ἡγεμονία τῆς Θήβας·
14. γιά τήν ἡγεμονία τῆς Μακεδονίας·
15. γιά τό ἔργο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου·

Ὕμνος στὸν ἥλιο τῆς Ἑλλάδας

Πατρίδα σάν τόν ἥλιο σου ἥλιος ἄλλοῦ δέ λάμπει.
Πῶς εἰς τό φῶς σου λαχταροῦν ἡ θάλασσα κι οἱ κάμποι,
πῶς λουλουδίζουν τὰ βουνά, τὰ δάση, οἱ λαγκαδιές,
στέλνοντάς σου θυμίαμα μυριάδες μυρωδιές!
Ἄφρολογοῦν οἱ ρεματιές καί λαχταρίζει ἡ λίμνη,
χίλιες πουλιῶν λαλιές ἤχοῦν, τῆς ὁμορφιάς σου ὕμνοι.

Λ. ΜΑΒΙΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ – ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. Ἡ Ἱστορία πού θά μάθεις

Στήν τετάρτη τάξη θά μάθεις τήν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων, πού ἔζησαν στήν ἴδια χώρα πού ζεῖς καί σύ τώρα, ἀλλά σέ μίαν ἄλλη ἐποχή, στήν ἀρχαιότητα. Βλέπεις πώς δυό λέξεις εἶναι ἀραιά γραμμένες. Πρέπει νά σοῦ τίς ἐξηγήσω.

Ἡ ἱστορία εἶναι μία διήγηση. Διηγεῖται καί ἐξηγεῖ πώς ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι τά περασμένα χρόνια· δηλ. μᾶς δίνει πληροφορίες γιά τόν πολιτισμό τους.

Ἡ ἀρχαιότητα εἶναι ἓνα κομμάτι, μιά μεγάλη περίοδος τῆς ἱστορίας.

2. Χρονολογία

Γιά νά σοῦ διηγηθῶ ὅμως τά περασμένα γεγονότα, πρέπει πρῶτα πρῶτα νά σοῦ πῶ πότε ἀκριβῶς ἔγιναν. Πρέπει νά τά τοποθετήσω μέσα στό χρόνο, νά τοῦς δώσω μιά ἡμερομηνία. Αὐτό κάνουν καί οἱ ἱστορικοί πού δουλεύουν εἰς αὐτό. Αὐτοί εἶναι οἱ ἱστορικοί πού δουλεύουν εἰς αὐτό. Αὐτοί εἶναι οἱ ἱστορικοί πού δουλεύουν εἰς αὐτό. Αὐτοί εἶναι οἱ ἱστορικοί πού δουλεύουν εἰς αὐτό.

Νά θυμᾶσαι ὅτι ὡς βάση, ὡς ἀρχή, παίρνουν τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἕνα πολύ σπουδαῖο γεγονός γιά ὅλους τούς χριστιανούς. Ἔτσι, τά χρόνια χωρίζονται σέ δύο μεγάλες ἐποχές:

Τά χρόνια μετά τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελοῦν τή μετὰ Χριστόν ἐποχή. Τά χρόνια, πού πέρασαν πρὶν ἀπό τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἀποτελοῦν τήν πρό Χριστοῦ ἐποχή.

Γιά παράδειγμα: ὅταν λέω ὅτι τώρα ζοῦμε στό ἔτος 1981 ἐννοῶ ὅτι πέρασαν χίλια ἐννιακόσια ὀγδόντα ἕνα χρόνια ἀπό τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ ὡς σήμερα.

Ἦταν γράφω ὅτι ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα ἔγινε τό ἔτος 490 πρὶν ἀπό τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἐννοῶ ὅτι ἔγινε τετρακόσια ἐνενήντα χρόνια, πρὶν νά γεννηθεῖ ὁ Χριστός.

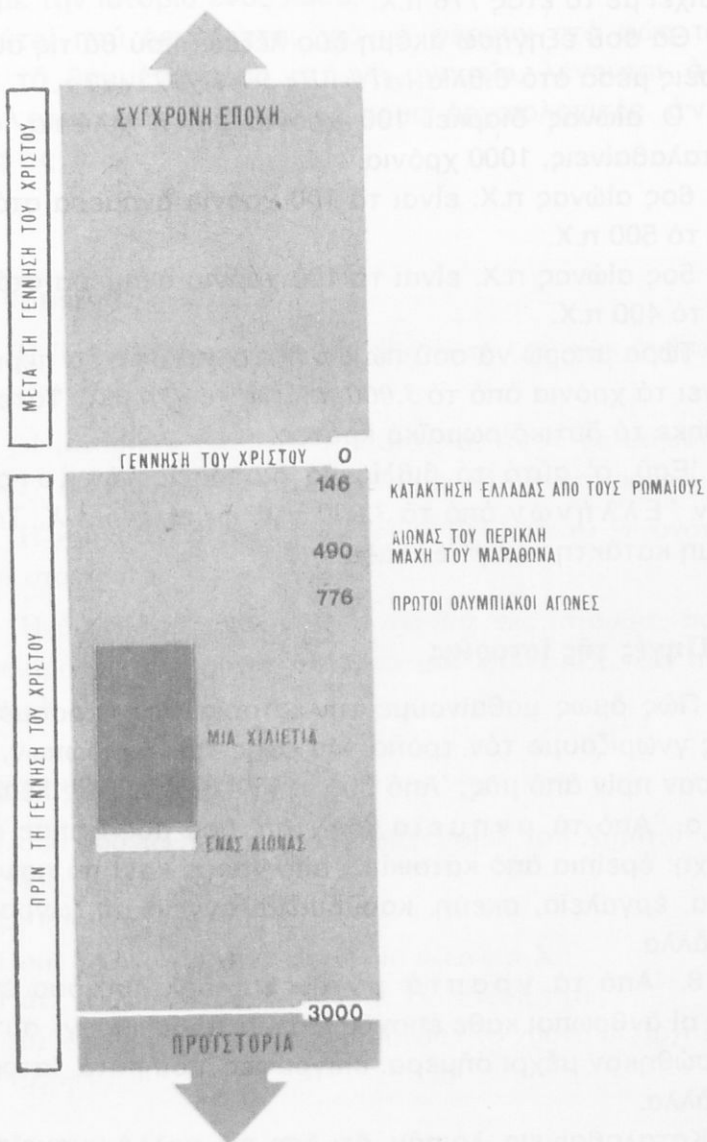
Τά χρόνια, πού ἀκολούθησαν τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, τά μετροῦμε κανονικά, δηλ. ἕνα – δύο – τρία... καί φτάνουμε τό χίλια ἐννιακόσια ἐβδομήντα ἐννιά. Δίπλα σέ κάθε χρόνο βάζουμε τό σημάδι (*μ.Χ.*) πού σημαίνει μετὰ Χριστόν.

Τά χρόνια, πού πέρασαν πρὶν τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ, τά μετροῦμε ἀνάποδα. Λέμε 400 – 399 – 398 – 397 ... χρόνια, πρὶν νά γεννηθεῖ ὁ Χριστός. Δίπλα γράφουμε τό σημάδι (*π.Χ.*), πού σημαίνει πρὸ Χριστοῦ. Ἐνα γεγονός πού ἔγινε τό 400 π.Χ. εἶναι παλιότερο ἀπό ἕνα ἄλλο πού συνέβηκε τό 397 π.Χ.

Αὐτό τό χρονολογικό σύστημα τό χρησιμοποιοῦμε ἐμεῖς οἱ χριστιανοί. Εἶναι τό χριστιανικό σύστημα.

Καταλαβαίνεις ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δέ μετροῦσαν οὔτε μετροῦν τό χρόνο μέ τό ἴδιο χρονολογικό σύστημα.

Οἱ Ἕλληνες στήν ἀρχαιότητα ἄρχιζαν νά μετροῦν τό χρόνο ἀπό τό ἔτος πού ἀναφέρονται οἱ πρῶτοι Ὀλυμπια-

κοί αγώνες. Αυτό, σύμφωνα με τό δικό μας σύστημα, αντιστοιχεί με τό έτος 776 π.Χ.

Θά σοῦ ἐξηγήσω ἀκόμη δύο λέξεις, πού θά τίς συναντήσεις μέσα στό βιβλίο: *αἰώνας καί χιλιετία*.

Ὁ αἰώνας διαρκεῖ 100 χρόνια καί ἡ χιλιετία, ὅπως καταλαβαίνεις, 1000 χρόνια.

6ος αἰώνας π.Χ. εἶναι τά 100 χρόνια ἀνάμεσα στό 600 καί τό 500 π.Χ.

5ος αἰώνας π.Χ. εἶναι τά 100 χρόνια ἀνάμεσα στό 500 καί τό 400 π.Χ.

Τώρα μπορῶ νά σοῦ πῶ ὅτι ἡ ἀρχαιότητα περιλαμβάνει τά χρόνια ἀπό τό 3.000 π.Χ. ὡς τό 476 μ.Χ. Τότε διαλύθηκε τό δυτικό ρωμαϊκό κράτος.

Ἐσύ, σ' αὐτό τό βιβλίο θά διαβάσεις τήν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων ἀπό τό 3.000 π.Χ. ὡς τό 146 π.Χ. Τότε ἡ Ρώμη κατάρκτησε τήν Ἑλλάδα.

3. Πηγές τῆς ἱστορίας

Πῶς ὅμως μαθαίνουμε τήν ἱστορία τῶν περασμένων; Πῶς γνωρίζουμε τόν τρόπο τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, πού ἔζησαν πρὶν ἀπό μᾶς; Ἀπό δύο πηγές, ὅπως τίς λέμε:

α. Ἀπό τά μνημεῖα, δηλ. ἀπ' ὅσα μᾶς ἄφησε κάθε ἐποχή: ἐρείπια ἀπό κατοικίες, ἀπό ναούς καί ἀπό παλάτια, ὅπλα, ἐργαλεῖα, σκεύη, κοσμήματα, ἀγγεῖα μέ ζωγραφίες καί ἄλλα.

β. Ἀπό τά γραπτά μνημεῖα, δηλ. ἀπ' ὅσα ἔγραψαν οἱ ἄνθρωποι κάθε ἐποχῆς ἢ ἄλλοι ἄνθρωποι γι' αὐτούς καί σώθηκαν μέχρι σήμερα: ἐπιγραφές, ποιήματα, ἱστορίες καί ἄλλα.

Καταλαβαίνεις, λοιπόν, ὅτι ὅσο πιό πολλά μνημεῖα καί

μάλιστα γραπτά μνημεία διαθέτουμε, τόσο καλύτερα γνωρίζουμε την ιστορία ενός λαού.

Αυτοί που εργάζονται, για να φέρουν στο φως του ήλιου τα θαμμένα μέσα στη γη μνημεία, λέγονται αρχαιολόγοι και οι εργασίες τους αρχαιολογικές ανασκαφές.

Νά θυμάσαι:

Ἡ ιστορία περιγράφει καί ἐξηγεῖ τή ζωή τῶν ἀνθρώπων πού ἔζησαν πρὶν ἀπό μᾶς.

Οἱ ιστορικοὶ γράφουν τήν ιστορία, ἀφοῦ μελετήσουν προσεχτικὰ δύο πηγές, τὰ μνημεία καί τὰ γραπτά μνημεία.

Ἡ χρονολογία τοὺς βοηθάει νά ὀρίζουν τὰ γεγονότα μέσα στό χρόνο.

Ἡ ἀρχαιότητα εἶναι μία περίοδος τῆς ιστορίας, πού περιλαμβάνει τὰ χρόνια ἀνάμεσα στό 3.000 π.Χ. καί στό 476 μ.Χ.

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. Πόσα χρόνια πέρασαν ἀπό τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ ὡς σήμερα;
2. Σέ ποιόν αἰῶνα ζοῦμε;
3. Ποιά χρόνια ἀποτελοῦν τόν 4ο αἰῶνα π.Χ.;
4. Πότε τελειώνει ἡ ἀρχαιότητα; Τί συνέβη τότε;
5. Διάβασε καί γράψε πῶς μετροῦσαν τό χρόνο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

Ψαράς. Ἐκ τοῦ τοιχογραφία τῆς Θήρας

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

(ΧΡΟΝΙΑ ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΦΗ)

Πρίν αρχίσω τή διήγησή μου γιά τούς ἀρχαίους Ἕλληνας, θέλω νά σοῦ μιλήσω λίγο γιά τά προϊστορικά χρόνια.

Δέν πρέπει ποτέ νά ξεχάσεις ὅτι ὁ πολιτισμός τῶν ἀνθρώπων βασίστηκε πάνω στήν πρόοδο καί στίς ἀνακαλύψεις, πού ἔκαναν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, σιγά σιγά, μέ χίλιους κόπους καί ταλαιπωρίες, στό διάστημα τῶν προϊστορικῶν χρόνων.

Δυστυχῶς, δέν ἔχουμε κανένα γραπτό μνημεῖο, πού θά μᾶς βοηθοῦσε νά γνωρίσουμε καλύτερα τόν τρόπο τῆς ζωῆς τους, γιατί οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι δέν ἤξεραν νά χρησιμοποιοῦν τή γραφή.

Γι' αὐτό καί οἱ ἱστορικοί ὀνόμασαν τά χρόνια, γιά τά ὁποῖα δέν ἔχουμε κανένα γραπτό μνημεῖο, προϊστορικά χρόνια, ἐνῶ τά ἄλλα, γιά τά ὁποῖα ἔχουμε γραπτές μαρτυρίες, τά ὀνόμασαν ἱστορικά χρόνια.

Τίς πληροφορίες γιά τή ζωή τῶν πρώτων ἀνθρώπων τίς παίρνουμε ἀπό τά μνημεῖα πού μᾶς ἄφησαν. Ἀπό κατοι-

κίες, σκεύη, όπλα, έργαλεΐα καΐ από όμορφες ζωγραφιές, πού βρέθηκαν σέ μερικές σπηλιές, πάνω στους τοΐχους.

Τά προΐστορικά χρόνια τά χωρίζουμε σέ τρεΐς έποχές: στην παλαιολιθική έποχή, στή νεολιθική έποχή καΐ στην έποχή του μετάλλου.

1. Παλαιολιθική έποχή (600.000-8.000 π.Χ.)

Τά πολύ παλιά χρόνια ή πατρίδα μας ήταν σκεπασμένη μέ άρκετά δάση. Έκανε φοβερό κρύο. Οΐ άνθρωποι ζοΐσαν όμαδικά μέσα στίς σπηλιές καΐ ζέσταιναν τό κορμί τους μέ τά δέρματα των ζών, πού κυνηγοΐσαν. Κύρια άσχολία είχαν τό κυνήγι καΐ τό ψάρεμα.

Γιά νά φτιάξουν τά όπλα καΐ τά έργαλεΐα, πού τους ήταν χρήσιμα, πελεκοΐσαν τίς πέτρες τή μία μέ τήν άλλη καΐ τους έδιναν ένα χοντροκομμένο σχήμα.

Ή πέτρα (ό λίθος) ήταν τό μόνο ύλικό πού χρησιμοποιοΐσαν γιά τίς κατασκευές τους, γι' αυτό καΐ οΐ ιστορικοί όνόμασαν αύτή τήν περίοδο τής προΐστορίας παλαιολιθική έποχή ή έποχή του άκατέργαστου λίθου.

Αύτή ή έποχή κράτησε πολλές χιλιετίες κι ήταν ή μεγαλύτερη περίοδος τής προΐστορίας.

Οΐ άνθρωποι τότε ήξεραν ν' ανάβουν φωτιά γιά νά ζεσταΐνονται, νά φωτίζουν τή σπηλιά, νά ψήνουν τό φαγητό τους καΐ νά κρατοΐν μακριά τά άγρια ζώα.

Πολλές φορές, κλεισμένοι μέσα στίς σπηλιές, δοκίμαζαν νά σχεδιάσουν πάνω στους βράχους εΐκόνες ζών ή ανθρώπινες φιγοΐρες.

Σέ σπήλαια τής Μακεδονίας, τής Θεσσαλίας, τής Ήπειρου, τής Πελοποννήσου καΐ των Βόρειων Σποράδων, βρέθηκαν εκατοντάδες έργαλεΐα καΐ άλλα αντικείμενα,

πού είχαν χρησιμοποιήσει οι άνθρωποι της παλαιολιθικής εποχής.

2. Νεολιθική εποχή (8.000-2.800 π.Χ.)

Τά χρόνια περνούσαν. Τό κρύο υποχώρησε καί ό καιρός άρχισε νά ζεσταίνει. Οί άνθρωποι έμαθαν σιγά σιγά νά λειαίνουν τίς πέτρες καί νά φτιάχνουν έργαλεία πιό μικρά καί πιό εύχρηστα. Ή εποχή αυτή της προϊστορίας όνομάζεται νεολιθική εποχή ή εποχή του κατεργασμένου λίθου.

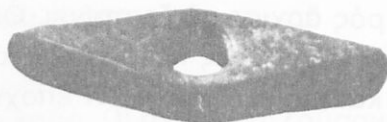
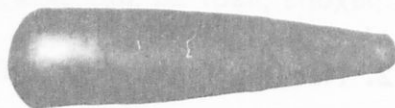
Αυτή τήν εποχή, οί άνθρωποι έμαθαν κάτι πολύ σπουδαίο: νά καλλιεργούν τή γη. Έσπειραν καί περιμένοντας τό θερισμό, αναγκάστηκαν νά σταματήσουν τή μετακίνηση καί νά έγκατασταθοῦν κάπου μόνιμα.

Άπό κυνηγοί καί ψαράδες έγιναν γεωργοί καί κτηνοτρόφοι. Ήμέρωσαν τό πρόβατο, τήν κασίκα, τό άλογο καί τό γουρούνι γιά τίς ανάγκες τους.

Έτσι δημιουργήθηκαν τά πρώτα χωριά, οί πρώτοι συνοικισμοί, πού συνήθως γίνονταν κοντά σέ πηγές ή κοντά σέ μεγάλα ποτάμια.

Πολλοί άνθρωποι ζούσαν μέσα σέ καλύβες ή σέ κατοικίες, πού έφτιαχναν μέσα στίς λίμνες, επάνω σέ πασσάλους. Μιά κινητή γέφυρα τούς ένωνε μέ τήν κοντινή ξηρά. Αυτές ήταν οί λιμναίες κατοικίες, πού τούς προφύλαγαν από τά άγρια ζώα.

Ήξεραν νά ύφαίνουν ζεστά μάλλινα ύφάσματα καί νά φτιάχνουν πήλινα άγγεία, γιά νά συγκεντρώνουν τά προϊόντα, πού τούς έδινε ή γη. Τά άγγεία ήταν, βέβαια, άτεχνα στήν άρχή, σιγά σιγά όμως τά βελτίωσαν καί τά στόλισαν μέ όμορφα σχέδια καί ζωγραφίες.

α) Πέτρινα εργαλεία πού χρησιμοποιούσε ο άνθρωπος τής παλαιολιθικής εποχής.

β) Πέτρινα εργαλεία πού χρησιμοποιούσε ο άνθρωπος τής νεολιθικής εποχής.

(Εύκολα μπορείτε νά κάμεις τή σύγκριση καί νά βρείς τή διαφορά).

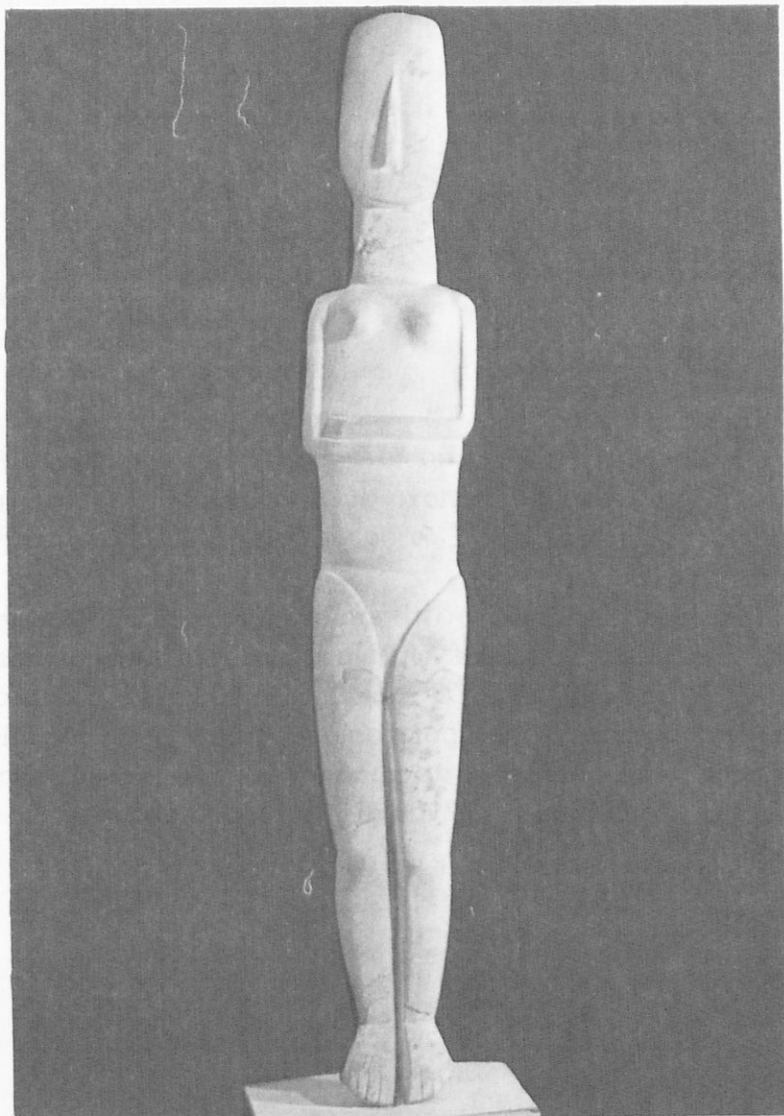
Στή Θεσσαλία, στήν Ἀνατολική Στερεά, στήν Ἀργολίδα καί στήν Κορινθία, βρέθηκαν οί περισσότεροι συνοικισμοί τῶν ἀνθρώπων, πού ἔζησαν στήν Ἑλλάδα τή νεολιθική ἐποχή.

3. Ἐποχή τοῦ μετάλλου (2.800-1.100 π.Χ.)

Πέρασαν πολλοί αἰῶνες. Τό ἀνθρώπινο μυαλό δέ σπατάλησε νά σκέπτεται τρόπους, πού θά ἔκαναν τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου ἀσφαλέστερη καί ἀνετότερη.

Οἱ ἀνθρώποι ἔμαθαν ν' ἀνοίγουν ὄρυχεῖα καί νά βγάζουν μέταλλα, γιά νά φτιάξουν ὄπλα καί εργαλεῖα μεγαλύτερης ἀντοχῆς.

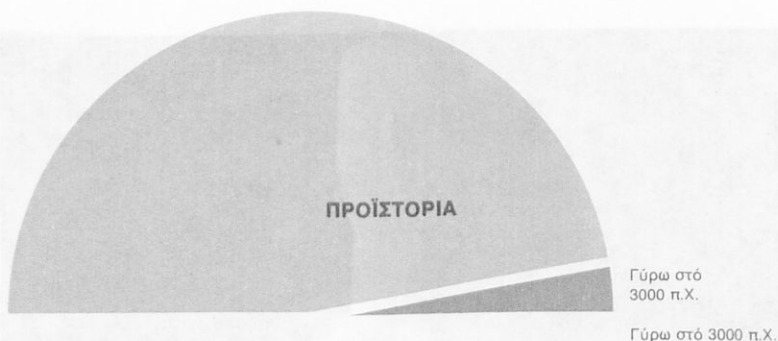
Τό πρῶτο μέταλλο πού χρησιμοποίησαν ἦταν ὁ χαλκός, ὕστερα ὁ κασσίτερος. Μέ τήν ἀνάμειξη τῶν δύο μετάλλων ἔφτιαξαν τόν μπροῦντζο. Τελευταία χρησιμοποίησαν τό σίδηρο.

Τό άγαλατάκι φτιάχτηκε στις Κυκλάδες 2000 χρόνια πρίν νά γεννηθεί ό Χριστός

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ίστορία και Προΐστορία

Ίστορικές Περίοδοι

Ἡ ἐποχή αὐτὴ τῆς προΐστορίας ὀνομάζεται ἐποχή τοῦ μεταλλοῦ. Τὴν ἐποχή αὐτή, ἀναπτύχθηκαν πολιτισμοὶ στὴν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα, στὶς Κυκλάδες καὶ στὴν Κρήτη.

Ἄν τώρα σκεφτεῖς ὅτι ἡ προΐστορία κράτησε ἑκατοντάδες χιλιάδες χρόνια, ἐνῶ ἡ ἱστορικὴ περίοδος ἄρχισε στὴν Ἑλλάδα ἐδῶ καὶ 3.000 χρόνια περίπου, θὰ καταλάβεις τὴν ἀπεραντοσύνη τῆς προΐστορίας. Μπροστὰ τῆς ἡ περιόδου τῆς Ἱστορίας φαίνεται πολὺ σύντομη, ὅπως φαίνεται ἓνας χρόνος μπροστὰ σ' ἓναν αἰῶνα.

Νά θυμᾶσαι:

Στά προΐστορικά χρόνια οἱ ἄνθρωποι δὲ γνώριζαν τὴ γραφή.

Χωρίζουμε τὰ προΐστορικά χρόνια σὲ τρεῖς ἐποχές.

Στὴν παλαιολιθικὴ ἐποχὴ οἱ ἄνθρωποι ἦταν κυ-

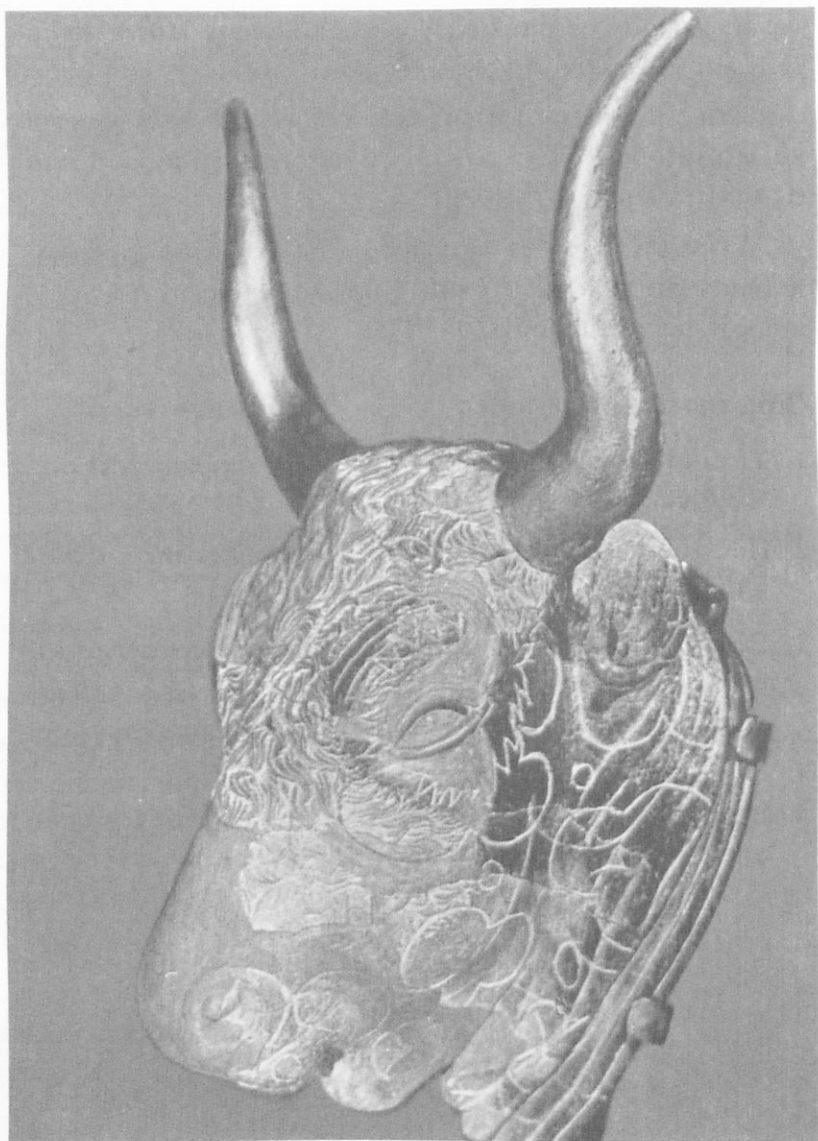
νηγοί. Ζούσαν σέ σπηλιές, χρησιμοποιούσαν λίθινα εργαλεία καί γνώριζαν τή χρήση τῆς φωτιᾶς.

Στή νεολιθική ἐποχή οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν γεωργοί καί κτηνοτρόφοι. Ἔχτισαν τούς πρώτους συνοικισμούς καί τίς πρώτες λιμναῖες κατοικίες.

Στήν ἐποχή τοῦ μετάλλου οἱ ἄνθρωποι χρησιμοποίησαν γιά τά εργαλεία καί τά ὄπλα τους πρώτα τό χαλκό καί ὕστερα τόν μπρούντζο.

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. Σέ ποιά ἐποχή οἱ ἄνθρωποι ζούσαν σέ σπήλαια; Σέ συνοικισμούς;
2. Πῶς ἔδρισκαν τήν τροφή τους οἱ ἄνθρωποι τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς; Πῶς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς;
3. Σέ ποιά διαμερίσματα τῆς χώρας μας βρέθηκαν ἐρείπια ἀπό συνοικισμούς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς; Προσπάθησε νά βρεῖς εἰκόνες ἀπό τέτοιους προϊστορικούς συνοικισμούς.
4. Διάβασε καί γράψε ποιά ζῶα ζούσαν τά προϊστορικά χρόνια στήν πατρίδα μας.

Ὁ ταῦρος ἦταν τό ἱερό ζῷο τῶν Κρητῶν.

ΚΡΗΤΕΣ: ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΝΑΥΤΙΚΟΙ

1. Οί Κρητες και η θάλασσα

Στ' ὄμορφο νησί τῆς Κρήτης, μέ τά ψηλά βουνά καί τίς μικρές πεδιάδες, ζοῦσε ανάμεσα στό 3.000 καί τό 1.450 π.Χ. ἕνας χαρούμενος καί εἰρηνικός λαός. Ἄνηκε στή μεσογειακή φυλή κι εἶχε ἔρθει ἀπό τή γειτονική Μικρά Ἀσία.

Οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ πολύ γρήγορα στράφηκαν στή θάλασσα. Ναυπήγησαν ἱστιοφόρα καί ξανοίχτηκαν στό πέλαγος. Ἐγιναν ναυτικοί καί ἔμποροι. Ἡ θέση τῆς Κρήτης τοὺς βοήθησε νά ἔρθουν σ' ἐπαφή μέ ὄλους τοὺς πολιτισμένους λαούς τῆς Ἀνατολῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Γιατί ἡ Κρήτη βρίσκεται σχεδόν σέ ἴση ἀπόσταση ἀπό τρεῖς ἠπείρους: τήν Εὐρώπη, τήν Ἀσία καί τήν Ἀφρική.

Οἱ Κρητες πουλοῦσαν στήν Αἴγυπτο, στή Μ. Ἀσία καί στά νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους τά προϊόντα τῆς γῆς τους, τό κρασί, τό λάδι καί τά ὄμορφα πῆλινα ἀγγεῖα, πού ἔφτιαχναν οἱ τεχνίτες τους. Στήν πατρίδα τους ἔφερναν σιτάρι, μέταλλα κι ὅ,τι ἄλλο εἶχαν ἀνάγκη.

“Ετσι, οί Κρήτες μέ τό εμπόριο πρόκοψαν, έγιναν θαλασσοκράτορες καί γέμισαν μέ πλούτο καί δύναμη τό καταπράσινο νησί τους.

2. Ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης

Ἀπό τό 2.500 ὡς τό 1.700 π.Χ. τήν Κρήτη τήν κυβερνοῦσαν ἡγεμόνες πού εἶχαν χωρίσει τό νησί σέ μικρά κράτη.

Γύρω στό 1.700 π.Χ. ἕνας δυνατός σεισμός κατάστρεψε τά παλάτια τῶν ἡγεμόνων. Οί Κρήτες δέν ἔχασαν τό θάρρος τους. Ἐχτισαν καινούρια ἀνάκτορα μεγαλύτερα καί λαμπρότερα.

Ὁ πρίγκιπας μέ τά κρήνα

(Ἀπό τίς τοιχογραφίες τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ)

Στό κέντρο τῆς βόρειας πλευρᾶς τοῦ νησιοῦ, στήν Κνωσό, κοντά στό σημερινό Ἡράκλειο, οί ἡγεμόνες ἀπόκτησαν μεγάλη δύναμη καί ἀνακηρύχθηκαν βασιλιάδες. Σιγά σιγά έγιναν κυρίαρχοι σέ ὅλη τήν Κρήτη. Κυβέρνησαν ἀπό τό 1.700 ὡς τό 1.450 π.Χ. καί οί περισσότεροι εἶχαν τό ὄνομα Μίνωες.

Στό διάστημα αὐτό οί Κρήτες ἀνάπτυξαν ἕνα θαυμάσιο πολιτισμό, πού ἔμεινε στήν ἱστορία γνωστός μέ τό ὄνομα μινωικός πολιτισμός.

Ἡ «θεά μέ τά φίδια», μεγάλη γυναικεία θεότητα τῆς μινωικῆς Κρήτης

Τότε πού τό νησί γνώριζε τή μεγαλύτερή του δόξα καί εὐημερία, ἦρθε ἀναπάντεχα ἢ καταστροφή. Ἐνας τρομερός σεισμός ἀπό μιά τρομακτική ἔκρηξη τοῦ ἠφαιστείου τῆς γειτονικῆς Θήρας ἐξαφάνισε τόν πολιτισμό τῶν Κρητῶν. Ἡ Κνωσός καταστράφηκε. Τά παλάτια δέν ξαναχτίστηκαν. Σέ λίγο ἦρθαν ἀπό τήν Ἑλλάδα Ἀχαιοί καί ἡ ἐξουσία τοῦ νησιοῦ πέρασε στά χέρια τους.

3. Ὁ πολιτισμός τῶν Κρητῶν

“Ὅσα γνωρίζουμε γιά τόν πολιτισμό τῶν Κρητῶν, τά ὀφείλουμε στίς ἀνασκαφές, πού ἔκανε στήν Κνωσό ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος Ἐβανς ἐδῶ καί ἑκατό περίπου χρόνια καί στίς ἀνασκαφές πού ἔκαναν ἀργότερα ἄλλοι ἐπιστήμονες στή Φαιστό, στά Μάλλια καί σ’ ἄλλες περιοχές τοῦ νησιοῦ.

Οἱ Κρῆτες, τόν καιρό τῆς μεγάλης τους ἀκμῆς, ἀπό τό 1.700 ὡς τό 1.450 π.Χ., ἔχτισαν σέ σπουδαῖα σημεῖα τοῦ νησιοῦ τους, μεγαλόπρεπα ἀνάκτορα. Κάθε ἀνάκτορο ἦταν τό θρησκευτικό κέντρο μά καί τό κέντρο κάθε δραστηριότητας στήν περιοχή πού ἦταν χτισμένο. Γύρω του ἀπλωνόταν ἕνας οἰκισμός, μιά μικρή πόλη.

Μή φανταστεῖς ὅμως πώς τό ἀνάκτορο ἦταν ἕνα μόνο κτίριο. Ἦταν ἕνα ὀλόκληρο κτιριακό συγκρότημα, δηλ. πολλά κτίρια, τά περισσότερα πολυώροφα μέ τρεῖς, τέσσερις καί πέντε ὀρόφους, χτισμένα γύρω ἀπό μιά κεντρική αὐλή. Ἀτέλειωτοι διάδρομοι ὀδηγοῦσαν σέ ἱερά, σέ βασιλικά διαμερίσματα, σέ ἐργαστήρια, σέ ἀποθήκες. Τό μεγαλύτερο σέ ἔκταση, μά καί τό πιό λαμπρό, ἦταν τό ἀνάκτορο τῆς Κνωσοῦ.

Μέ τίς ἀνασκαφές ἦρθαν στό φῶς τά ἐρεῖπια τῶν ἀνα-

κτόρων. Ἀπό τὰ ἐρείπια, ἀπό τίς θαυμάσιες τοιχογραφίες πού σώθηκαν καί ἀπό ἄλλα εὐρήματα, γνωρίσαμε πῶς ζοῦσαν οἱ πλούσιοι Κρήτες καί οἱ βασιλιάδες τους. Γιά τούς ἀπλούς ἀνθρώπους, τούς χωρικούς, τούς ναυτικούς, τούς τεχνίτες, μάθαμε πολύ λίγα.

Οἱ Κρήτες ἀγαποῦσαν καθετί πού κάνει τή ζωή ἄνετη καί ὁμορφη.

Τά παλάτια καί οἱ κατοικίες τῶν πλουσιῶν ἦταν ἐφοδιασμένα μέ ὅλες τίς ἀνάσεις. Νά σκεφτεῖς ὅτι στά λουτρά τους ἔτρεχε ζεστό καί κρύο νερό.

Οἱ γυναῖκες, πού εἶχαν μιά ξεχωριστή θέση στήν κοινωνία τῶν Κρητῶν, διάλεγαν μέ μεγάλη φιλαρέσκεια τά φορέματά τους, χτένιζαν τά μαλλιά τους μέ ἰδιαίτερη χάρη κι ἔβαφαν προσεχτικά τό πρόσωπό τους. Ἦταν οἱ «Παριζιάνες» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἄντρες καί γυναῖκες ἀγαποῦσαν τή διασκέδαση, τούς χορούς, τά συμπόσια, τούς ἀγῶνες καί τίς ταυρομαχίες.

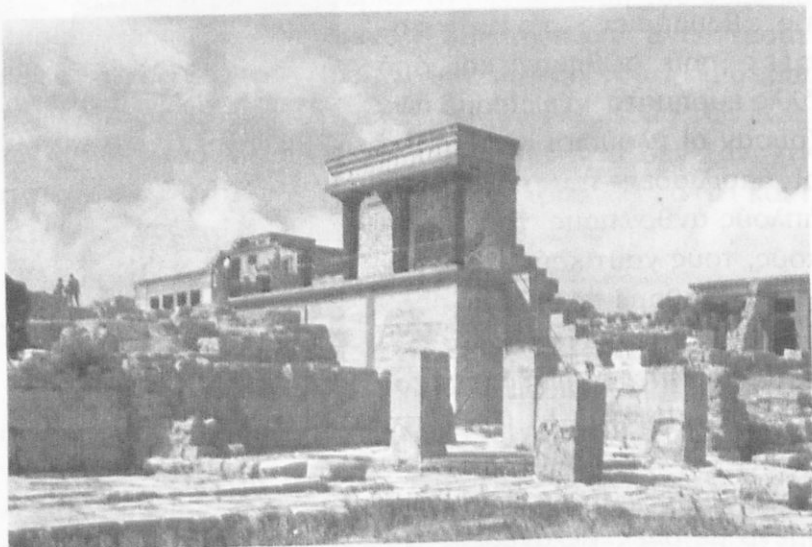
Τούς θεούς τούς λάτρευαν στό ὑπαιθρο ἢ σέ ὀρισμένες αἴθουσες τῶν ἀνακτόρων. Ναούς δέν ἔχτιζαν. Γύρω ἀπό ἓνα βωμό πρόσφεραν θυσίες σέ μία γυναικεία θεότητα, στή θεά τῆς γῆς, τή μητέρα ὄλων τῶν ἀγαθῶν.

Ἄνθρωποι μέ βαθιά ἀγάπη γιά τή ζωή καί τή φύση, οἱ Κρήτες, δέν ἄφησαν εὐκαιρία νά μὴν ἀποτυπώσουν στίς

«Ἡ Παριζιάνα»

(Ἔτσι ὀνόμασαν τή γυναῖκα τῆς τοιχογραφίας)

Ἀναστηλωμένα εἱρεῖπια ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ

τοιχογραφίες καί στά ἀγγεῖα τό φυσικό κόσμο. Οἱ καλλιτέχνες τους ζωγράφιζαν μέ ζωηρά χαρούμενα χρώματα: λουλούδια, πουλιά, ψάρια, βράχους, σκηνές ἀπό τούς ἀγῶνες καί τίς ταυρομαχίες, σκηνές ἀπό τήν καθημερινή ζωή.

Κι εἶναι οἱ τοιχογραφίες κι οἱ ἀγιογραφίες ἕνα μαγικό βιβλίο μέ εἰκόνες χωρίς λόγια, πού μᾶς μιλοῦν γιά τήν ὁμορφιά, ἀνετη κι εὐθυμη ζωή τῶν Κρητῶν.

Ὁ διπλός πέλεκυς ἦταν θρησκευτικό σύμβολο τῶν Κρητῶν

Νά θυμᾶσαι:

Ἀνάμεσα στό 1.700 καί τό 1.450 π.Χ. ἡ Κρήτη ἦταν ἕνα σπουδαῖο κράτος μέ μεγάλο πολιτισμό.

Τό 1.450 οἱ Ἀχαιοί κυριάρχησαν στήν Κρήτη.

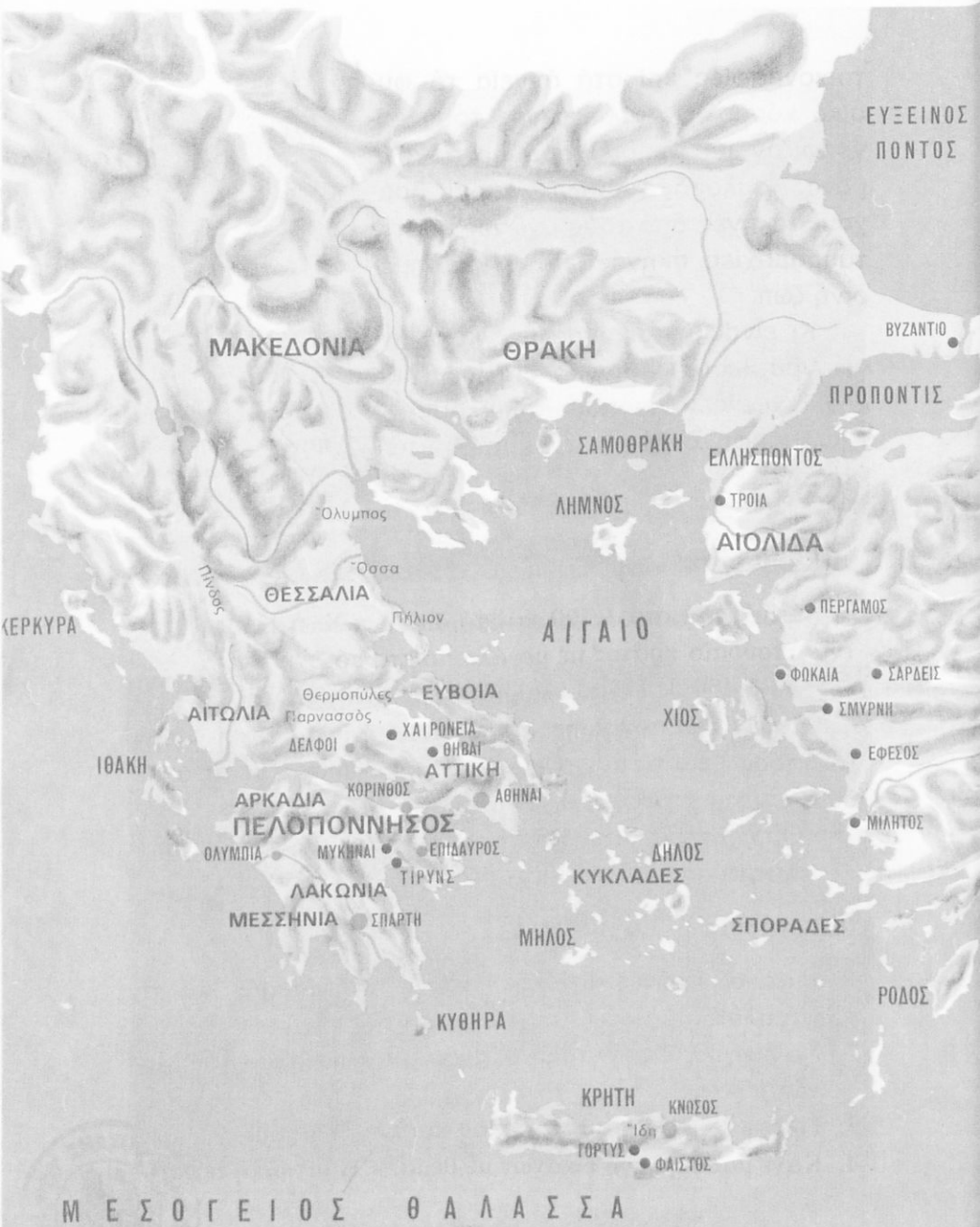
Γνωρίσαμε τόν κρητικό πολιτισμό ἀπό τά ερεῖπια τῶν ἀνακτόρων καί τίς τοιχογραφίες, πού βρέθηκαν μέ τίς ἀνασκαφές στήν Κνωσό, στή Φαιστό, στά Μάλλια.

Οἱ Κρήτες ἀγαποῦσαν τήν πολυτέλεια καί τήν ἀνεση.

Λάτρευαν μία γυναικεῖα θεότητα.

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. Γιατί οἱ Κρήτες ἀσχολήθηκαν μέ τό ἐμπόριο καί τή ναυτιλία;
2. Νά διηγηθεῖς στήν τάξη τό μῦθο τοῦ Θησέα καί τοῦ Μινώταυρου.
3. Γράψε τό μῦθο τοῦ Δαίδαλου καί τοῦ Ἴκαρου
4. Κάνε μιά συλλογή εἰκόνων μέ θέμα: «Ἡ μινωική τέχνη»

ΕΥΞΕΙΝΙΟΣ
ΠΟΝΤΟΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΘΡΑΚΗ

ΒΥΖΑΝΤΙΟ

ΠΡΟΠΟΝΤΙΣ

ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ

ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΣ

ΛΗΜΝΟΣ

ΤΡΟΙΑ

ΑΙΟΛΙΔΑ

Όλυμπος

Όσσα

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Πήλιον

ΑΙΓΑΙΟ

ΠΕΡΓΑΜΟΣ

ΚΕΡΚΥΡΑ

Θερμοπύλες
Παρνασσός

ΕΥΒΟΙΑ

ΑΙΤΩΛΙΑ

ΦΟΚΑΙΑ

ΣΑΡΔΕΙΣ

ΣΜΥΡΝΗ

ΙΘΑΚΗ

ΔΕΛΦΟΙ

ΧΑΙΡΟΝΕΙΑ

ΘΗΒΑΙ
ΑΤΤΙΚΗ

ΧΙΟΣ

ΕΦΕΣΟΣ

ΑΡΚΑΔΙΑ

ΚΟΡΙΝΘΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ

ΜΙΛΗΤΟΣ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

ΟΛΥΜΠΙΑ

ΜΥΚΗΝΑΙ

ΕΡΙΤΕΛΑΥΡΟΣ

ΔΗΛΟΣ

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΛΑΚΩΝΙΑ

ΤΙΡΥΝΣ

ΣΠΟΡΑΔΕΣ

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

ΣΠΑΡΤΗ

ΜΗΛΟΣ

ΡΟΔΟΣ

ΚΥΘΗΡΑ

ΚΡΗΤΗ

ΚΝΩΣΟΣ

ΓΟΡΤΥΣ

Ιδρι

ΦΑΙΣΤΟΣ

Μ Ε Σ Ο Γ Ε Ι Ο Σ   Θ Α Λ Α Σ Σ Α

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΜΑΣ

1. Βουνά και θάλασσα

Παρατήρησε προσεχτικά τό χάρτη τῆς Ἑλλάδας. Δύο χρώματα κυριαρχοῦν: τό καφέ καί τό γαλάζιο. Δύο εἶναι τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς πατρίδας μας: τά βουνά καί ἡ θάλασσα.

Περῆφανα ψηλά βουνά ξεκινοῦν ἀπό τό βοριά, ἀπό τή Θράκη, τή Μακεδονία, τήν Ἥπειρο καί φτάνουν ὡς τό νοτιότερο ἄκρο, στό ἀκρωτήριο Ταίναρο. Δέν ὑπάρχουν μεγάλες πεδιάδες οὔτε πλωτά ποτάμια. Μικρές εἶναι οἱ πεδιάδες μας, πού ἀγκαλιάζονται ἀπό τά βουνά. Μικροί εἶναι καί οἱ ποταμοί πού τίς ποτίζουν. Γι' αὐτό καί οἱ κάτοικοί τους δέν ἔρχονταν εὐκόλα σέ ἐπικοινωνία μεταξύ τους καί ἔμειναν γιά πάρα πολλά χρόνια χωρισμένοι σέ μικρά κράτη.

Μά ἡ θάλασσα βρίσκεται παντοῦ. Βρέχει ὀλόγυρα τήν ἑλληνική χερσόνησο, μπαίνει βαθιά μέσα της καί σχηματίζει μικρούς καί μεγάλους κόλπους. Σ' ὅποιο σημεῖο τοῦ ἐσωτερικοῦ κι ἂν βρίσκεσαι, δέν ἀπέχει ἀπό τή θάλασσα περισσότερο ἀπό 100 χιλιόμετρα.

Στή θάλασσα οἱ Ἕλληνες γύρεψαν ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια ὅ,τι δέν τούς ἔδινε τό φτωχό, ὀρεινό ἔδαφος τῆς

πατρίδας τους. Έγιναν από πολύ νωρίς ψαράδες, έμποροι ή ναυτικοί.

2. Αιγαίοι

Σ' αυτή λοιπόν τή γη πού σήμερα όλοι τήν όνομάζουμε 'Ελλάδα, έφτασαν στό τέλος τής νεολιθικής έποχής – περίπου 3.000 χρόνια πρίν νά γεννηθει ό Χριστός – άνθρωποι από τήν 'Ασία, πού ανήκαν στή μεσογειακή φυλή. Έφεραν μαζί τους χάλκινα όπλα και μ' αυτούς άρχισε γιά τήν 'Ελλάδα ή έποχή του μετάλλου. Έγκαταστάθηκαν στά παράλια, στά νησιά του Αιγαίου πελάγους και στήν Κρήτη κι ένώθηκαν μέ τούς παλιούς κατοίκους. Πολύ γρήγορα άρχισαν νά ταξιδεύουν και νά έμπορεύονται. Πρώτοι αυτοί άνοιχτηκαν στό πέλαγος κι έφτασαν ως τήν 'Ιταλία και τήν 'Ισπανία.

Οί ιστορικοί όνόμασαν αυτούς τούς ανθρώπους Αιγαίους και τόν πολιτισμό τους αιγαίο πολιτισμό. Αυτοί ήταν οί Προέλληνες.

3. Άχαιοί – Οί πρώτοι Έλληνες

Περισσότερα πράγματα δέν ξέρουμε γιά τούς Αιγαίους. Μά ένα είναι σίγουρο. Γύρω στά 2.000 π.Χ. οί Αιγαίοι άναστατώθηκαν. Από τό Βοριά, τήν Κεντρική Ευρώπη, άρχισαν νά κατεβαίνουν άλλες φυλές: οί Άχαιοί, οί 'Ιωνες, οί Αιολείς. Όλοι ανήκαν στήν ίνδοευρωπαϊκή φυλή και μιλούσαν τήν έλληνική γλώσσα. Οί περισσότεροι και οί ισχυρότεροι ήταν οί Άχαιοί.

Κατέβαιναν νότια, όλο νότια, ζητώντας καινούρια βοσκοτόπια. Ήταν δυνατοί, τολμηροί και έξυμνοι πολεμιστές. Έφεραν μαζί τους τό άλογο και χρησιμοποιούσαν μπρούντζινα όπλα.

Οί παλιοί κάτοικοι, οί Προέλληνες, τούς δέχτηκαν, μή μπορώντας νά κάμουν διαφορετικά, κι ενώθηκαν μαζί τους.

Οί μετακινήσεις τῶν Ἀχαιῶν κράτησαν 400 περίπου χρόνια.

4. Πῶς ζοῦσαν οί Ἀχαιοί

Οί Ἀχαιοί, σάν ἔφτασαν στήν Ἑλλάδα, ἦταν ποιμένες. Ἐνώθηκαν ὅμως μέ τόν παλιό πληθυσμό, τούς Αἰγαίους, καί γνώρισαν τόν πολιτισμό τους καί τόν πολιτισμό τῶν Κρητῶν.

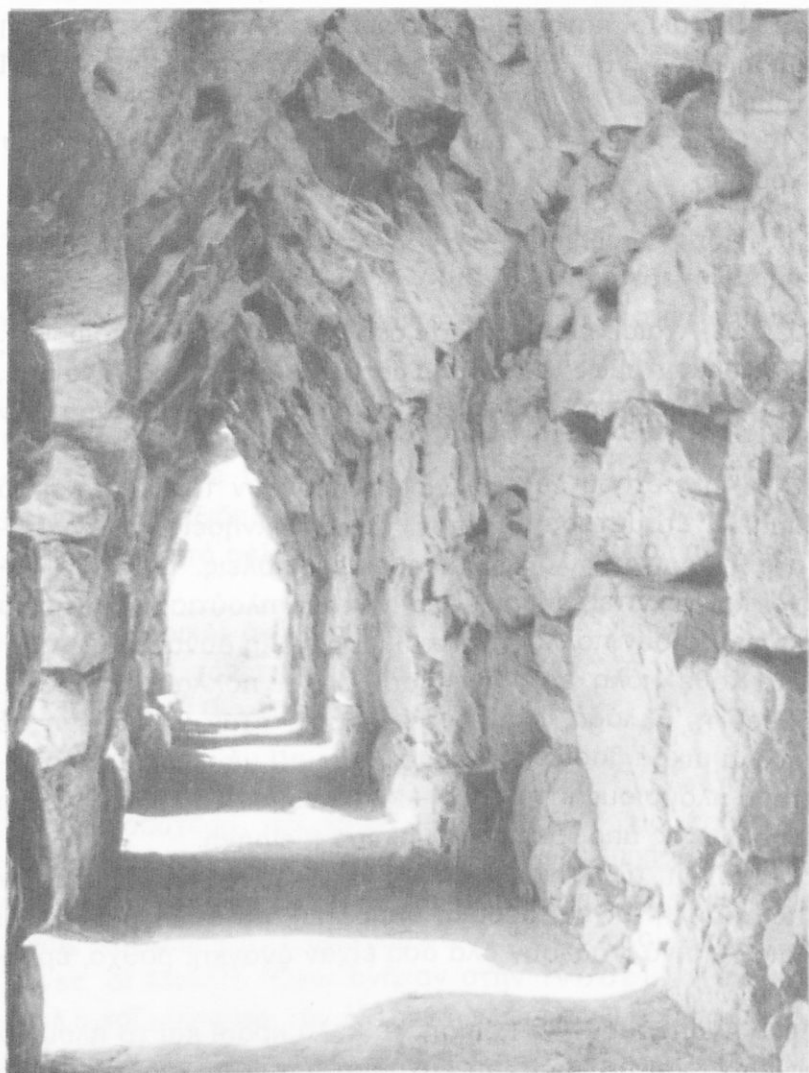
Ἀπ' αὐτούς ἔμαθαν νά καλλιεργοῦν τήν ἐλιά καί τό ἀμπέλι. Σταμάτησαν, λοιπόν, τίς μετακινήσεις καί ἐγκαταστάθηκαν σέ πολλά χωριά καί μικρές πόλεις. Ἔγιναν γεωργοί καί τεχνίτες. Μερικοί ἀπ' αὐτούς πλούτισαν σιγά σιγά κι ἀπόκτησαν πολλά κτήματα καί μεγάλη δύναμη.

Κάθε πόλη εἶχε ἓνα βασιλιά καί πολλούς εὐγενεῖς. Ἔτσι, ἡ Ἑλλάδα, ἐκείνη τήν ἐποχή, ἦταν χωρισμένη σέ πολλά μικρά βασίλεια. Ὁ βασιλιάς μαζί μέ τούς εὐγενεῖς – τούς πλούσιους κτηματίες – κυβερνοῦσε τό κράτος του κι ἔπαιρνε τίς ἀποφάσεις γιά πόλεμο ἢ εἰρήνη.

Ἡ ζωή τῶν Ἀχαιῶν βασιλιάδων καί τῶν εὐγενῶν ἦταν πολύ ἀπλή. Εἶχαν, βέβαια, ὑπηρέτες, μά δούλευαν καί οἱ ἴδιοι, γιά νά φτιάξουν ὅλα ὅσα εἶχαν ἀνάγκη: ροῦχα, ἐργαλεῖα, ὄπλα.

Ἀγαποῦσαν τήν ποίηση, τό καλό κρασί καί τό πλούσιο φαγητό καί μέ ἰδιαίτερη εὐχαρίστηση φιλοξενοῦσαν τούς ξένους.

Συχνά ὅμως ἔκαναν πολέμους, πότε ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, πότε ἐνωμένοι ἐναντίον ἄλλων λαῶν. Κύρια

Τά κυκλώπεια τείχη στήν Τίρυνθα. Εἶναι χτισμένα μέ τόσο
τελώριες πέτρες, πού ἔκαμαν τούς ἀρχαίους νά φαντάζονται
ὅτι τά ἔχτισαν οἱ μυθικοὶ γίγαντες, οἱ Κύκλωπες

ἀπασχόλησή τους ἦταν ὁ πόλεμος. Γι' αὐτό καί κατοικοῦσαν σέ ὀχυρωμένα ὑψώματα, μέσα σέ δυνατά κάστρα, στίς ἀκροπόλεις.

Οἱ ὑπήκοοι τῶν βασιλιάδων ζοῦσαν γύρω ἀπό τήν ἀκρόπολη, δουλεύοντας τή γῆ, τόν πηλό καί τά μέταλλα. Ἀργότερα, παίρνοντας ὡς παράδειγμα τούς Κρήτες, στράφηκαν στή θάλασσα κι ἔγιναν ἔμποροι ἢ ναυτικοί. Ἐπικράτησαν στήν Κνωσό, ἔγιναν κύριοι τοῦ νησιοῦ καί κύριοι τῆς Μεσογείου. Μέ τά γρήγορα πλοῖα τους ταξίδευαν στήν Ἀσία, τήν Αἴγυπτο, τήν Ἰταλία καί τήν Ἰσπανία.

Γύρω στά 1.400 π.Χ. τά σπουδαιότερα ἀρχαϊκά κράτη ἦταν οἱ Μυκηναεῖς καί ἡ Τίρυνθα στήν Ἀργολίδα, ἡ Πύλος στή Μεσσηνία, ὁ Ὀρχομενός καί ἡ Θήβα στή Βοιωτία καί ἡ Ἰωλκός στή Θεσσαλία.

5. Πῶς γνωρίσαμε τούς Ἀχαιοὺς

Ἄν ζοῦσες πρὶν ἑκατό χρόνια, δέ θά ἤξερες τόσα πολλά πράγματα γιά τήν ἀρχή τῆς ἱστορίας μας, γιά τούς πολεμιστές Ἀχαιοὺς καί τά κάστρα τους.

Ὁ δάσκαλός σου θά σοῦ ἔλεγε ὅσα τραγοῦδησε γι αὐτούς ὁ Ὅμηρος, ἓνας τυφλός ποιητής, πού ἔζησε περίπου 800 χρόνια πρὶν νά γεννηθεῖ ὁ Χριστός.

Στά δύο του ποιήματα, τήν Ἰλιάδα καί τήν Ὀδύσεια, ἀνάφερε πολλά πράγματα γιά τούς Ἀχαιοὺς, μά δέ θά ἤσουνα σίγουρος, ἂν ὅλα ἦταν ἀληθινά ἢ ἂν τά εἶχε γεννήσει ἡ φαντασία του.

Πρὶν ἀπό ἑκατό ὅμως χρόνια, ἓνας Γερμανός, ὁ Σλημαν, πού εἶχε διαβάσει τόν Ὅμηρο, ἔκανε ἀνασκαφές στίς Μυκηναεῖς κι ἔφερε στό φῶς τά ἀνάκτορα καί τούς τάφους τῶν Μυκηναίων βασιλιάδων. Ὁ Ὅμηρος εἶχε πεῖ τήν

Ἄχαιοί πολεμιστές

ἀλήθεια. Ἡ ἀρχή εἶχε γίνει. Ἔσκαψαν στήν Τίρυνθα, στήν Πύλο, στή Θήβα, στόν Ὀρχομενό, στήν Ἴωλκό. Τά ἀχαιικά ἀνάκτορα ἕνα ἕνα πρόβαλαν καί φανέρωσαν τά μυστικά τους.

6. Οἱ πολύχρυσες Μυκῆνες

Τό πιό δυνατό, τό πιό πλούσιο ἀχαιικό κράτος, πού ὅλα τ' ἄλλα τό ἀναγνώριζαν σάν ἀνώτερό τους, ἦταν οἱ Μυκῆνες. Γι' αὐτό κι ὁ πολιτισμός τῶν Ἀχαιῶν ὀνομάστηκε μυκηναϊκός πολιτισμός.

Ὁ Ὅμηρος στά τραγούδια του ὀνόμασε τίς Μυκῆνες πολύχρυσες, ἀπό τό χρυσάφι καί τόν πλοῦτο πού εἶχαν.

Πραγματικά, ὅταν ὁ Σλῆμαν ἔσκαψε στήν Ἀκρόπολη τῶν Μυκηνηῶν, βρῆκε τά ἐρείπια ἀπό τά ἀνάκτορα τῶν Μυκηναίων βασιλιάδων καί τούς βασιλικούς τάφους.

Μέσα στούς τάφους βρέθηκαν θαυμάσια πράγματα, τά κτερίσματα, τά περισσότερα χρυσά, πού μᾶς θαμπώ-

νουν μέ τήν τέχνη τους καί μᾶς δείχνουν πώς οἱ Ἀχαιοί ἦταν πλούσιοι, μά καί σπουδαῖοι τεχνίτες καί καλλιτέχνες.

Βρέθηκαν σκεύη καί κοσμήματα χρυσά, ἀγγεῖα, μπρούντζινα ὄπλα, στολισμένα μέ ὁμορφα σχέδια, κι ἀκόμη χρυσές προσωπίδες, πού τίς τοποθετοῦσαν στά πρόσωπα τῶν νεκρῶν. Οἱ Ἀχαιοί πίστευαν πώς ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπό τά προσωπικά του ἀντικείμενα καί μετά τό θάνατό του. Γι' αὐτό τά ἔθαβαν μαζί του μέσα στούς τάφους.

Ἀπό τά ξίφη, τίς παραστάσεις πάνω στά σκεύη, τά κοσμήματα, τίς τοιχογραφίες, βλέπουμε πώς οἱ Ἀχαιοί, ἀντίθετα ἀπό τοὺς Κρῆτες, ἦταν πολεμικός λαός. Ἀγαποῦσε ξεχωριστά τοὺς ἀγῶνες καί τίς πολεμικές περιπέτειες. Οἱ τεχνίτες τους ὡς θέματα γιά τά ἔργα τους, ἔπαιρναν σκηνές ἀπό κυνήγια, σκηνές ἀπό ἀγῶνες, πολεμιστές, ἄρματα, καράβια.

Μπορεῖς καί σύ νά θαυμάσεις τά εὐρήματα τῶν τάφων, ἂν κάνεις μιά ἐπίσκεψη στό ἀρχαιολογικό μουσεῖο Ἀθηνῶν.

7. Ὁ Τρωϊκός πόλεμος

Ὁ Ἀγαμέμνονας ἦταν ἕνας δυνατός καί πλούσιος βασιλιάς τῶν Μυκηνῶν. Στά χρόνια τῆς βασιλείας του, γύρω στά 1.200 π.Χ. οἱ Ἀχαιοί βασιλιάδες ἐνώθηκαν καί μέ τά καράβια τους ξεκίνησαν νά κυριέψουν τήν Τροία, μιά πόλη τῆς Μ. Ἀσίας χτισμένη στά παράλια τοῦ Ἑλλάσποντου. Εἶπαν πώς πήγαιναν νά φέρουν πίσω τήν ὠραία Ἑλένη, πού τήν εἶχε κλέψει ὁ Πάρης τό πριγκηπόπουλο τῆς Τροίας.

Ἡ ἀλήθεια ὁμως εἶναι πώς ἤθελαν νά κατακτήσουν καινούριους τόπους καί νά πλουτίσουν περισσότερο.

Ένα χρυσό ποτήρι μυκηναϊκής τέχνης. Βρέθηκε στο Βαφειό της Λακωνίας.

Αυτή η όλοχρυση προσωπίδα είναι γνωστή σαν η «προσωπίδα του Ἀγαμέμνονα».

Ὁ πόλεμος κράτησε 10 χρόνια καί ὀνομάστηκε Τρωικός πόλεμος.

Ὅπως θά δεις παρακάτω, ὁ τυφλός ποιητής Ὅμηρος τραγούδησε τίς περιπέτειες αὐτοῦ τοῦ πολέμου.

8. Οἱ Δωριεῖς

Ἀνάμεσα στό 1.200 π.Χ. καί στό 1.100 π.Χ. ἕνας καινούριος λαός εἰσέβαλε στήν Ἑλλάδα· ἦταν οἱ Δωριεῖς, πού ἀνήκαν κι αὐτοί στήν ἰνδοευρωπαϊκή φυλή καί κατέβαιναν ἀπό τό βοριά. Δυνατοί καί ἄγριοι, προχωροῦσαν πρὸς τό νότο καί κατάστρεφαν στό πέρασμά τους ἕνα ἕνα τά ἀρχαῖκά βασίλεια. Οἱ ἀκροπόλεις δέν μπόρεσαν νά τούς ἀντισταθοῦν. Οἱ Ἀχαιοί χρησιμοποιοῦσαν ἀκόμη τά μπρούντζινα ὄπλα.

Σέ διάστημα λιγότερο ἀπό ἕναν αἰῶνα, οἱ Δωριεῖς εἶχαν γίνει κύριοι τῆς Ἑλλάδας. Οἱ περισσότεροι πέρασαν τόν Ἴσθμό κι ἐγκαταστάθηκαν στήν Πελοπόννησο. Ἡ πιό δυνατή δωρική φυλή ἤρθε νά κατοικήσει στήν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, στή Λακωνική. Ἀπό τή δωρική φυλή προῆλθαν οἱ Λάκωνες ἢ Σπαρτιάτες.

9. Οί Ἀχαιοί στήν Ἰωνία

Μέ τήν κάθοδο τῶν Δωριέων, πολλοί Ἀχαιοί σκοτώθηκαν κι ὅσοι σώθηκαν, ἀναγκαστικά ἐνώθηκαν μέ τούς κατακτητές. Ἀπό τήν ἀνάμειξη Προελλήνων, Ἀχαιῶν καί Δωριέων, προῆλθαν οἱ Ἕλληνες.

Μερικοί ὅμως Ἀχαιοί δέν μπόρεσαν ν' ἀντέξουν τή σκλαβιά. Μπήκαν στά γρήγορα πλοῖα τους καί πέρασαν ἀπέναντι στίς γειτονικές παραλίες τῆς Μ. Ἀσίας ἀναζητώντας μιά καινούρια πατρίδα.

« Ἡ πύλη τῶν λεόντων », ἡ εἴσοδος στήν ἀκρόπολη τῶν Μυκηνῶν.
Παρατήρησε τούς ὀγκόλιθους τοῦ τείχους.

Ἐπειτα ἀπό πολλοὺς κόπους καί περιπέτειες, ἐγκαταστάθηκαν στήν καινούρια εὐφορη γῆ κι ὀργάνωσαν τή ζωή τους σύμφωνα μέ τό προηγούμενο παράδειγμα πού εἶχαν. Ἰδρυσαν κι ἐδῶ πολλά μικρά βασίλεια-πόλεις. Ἀνάμεσα τους ξεχώριζαν τά βασίλεια τῆς Μιλήτου, τῆς Ἐφέσου καί τῆς Φώκαιας.

10. Τά ὀμηρικά ἔπη

Στήν καινούρια τους πατρίδα, πού τήν ὀνόμασαν Ἴωνία, οἱ νεοφερμένοι ἄποικοι, ἔφεραν ὅλες τίς παλιές τους συνήθειες, τή λατρεία τῶν προγονικῶν θεῶν, τήν ὀμορφη τέχνη τους καί τά ποιήματά τους· ἔφεραν δηλ. τόν τρόπο τῆς παλιάς τους ζωῆς.

Στήν Ἴωνία ἀνθίσε ἕνας καινούριος πολιτισμός, ὁ Ἴωνικός πολιτισμός.

Ὅμως μέσα τους βαθιά ζοῦσε ἡ ἀγάπη γιά τήν παλιά πατρίδα. Οἱ πιό παλιοί θυμόνταν τά ἥρωικά κατορθώματα τῶν προγόνων καί τά ἱστοροῦσαν στά παιδιά τους. Ἀνάμεσα στίς θύμησης, ἡ πιό δυνατή ἦταν ἐκείνη τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

Ἄοιδοί, δηλ. περιπλανώμενοι τραγουδιστές, γύριζαν στίς αὐλές τῶν βασιλιάδων καί τά μικρά χωριά καί τραγουδοῦσαν, παίζοντας τή λύρα, τά κατορθώματα τῶν Ἀχαιῶν στήν παλιά τους πατρίδα.

Τά τραγούδια αὐτά, συγκεντρωμένα καί χωρισμένα σέ δύο μεγάλα ποιήματα, τήν Ἰλιάδα καί τήν Ὀδύσεια, τά ἀπάγγελλαν οἱ ἄοιδοί γύρω στά 800 π.Χ.

Πιστεύουμε πῶς ποιητής τους ἦταν ὁ Ὅμηρος, πού γεννήθηκε ἐκείνη τήν ἐποχή στήν Ἴωνία καί τά ὀνομάζουμε ὀμηρικά ἔπη. Σ' αὐτά χρωστᾶμε τίς περισσότε-

ρες γνώσεις μας για τούς πολεμιστές Ἀχαιοὺς καί τούς εὐγενικούς Ἴωνες.

Νά θυμᾶσαι:

Γνωρίζουμε τήν ἀρχή τῆς Ἱστορίας μας ἀπό τά ὁμηρικά ἔπη καί ἀπό τίς ἀνασκαφές.

Οἱ Ἀχαιοὶ ἦρθαν ἀπό τό βοριά τό 2.000 π.Χ. καί ἱδρυσαν στήν Ἑλλάδα πολλά μικρά βασίλεια.

Οἱ βασιλιάδες κατοικοῦσαν σέ ὀχυρωμένες ἀκροπόλεις καί ἀγαποῦσαν τίς πολεμικές περιπέτειες.

Οἱ Δωριεῖς, πού ἀνῆκαν στήν ἴδια φυλή μέ τούς Ἀχαιοὺς, κατέβηκαν ἀργότερα στήν Ἑλλάδα, τό 1.100 π.Χ., καί κατάστρεψαν τά βασίλεια τῶν Ἀχαιῶν.

Ἀπό τήν ἔνωση Προελλήνων, Ἀχαιῶν καί Δωριέων προήλθαν οἱ Ἕλληνες.

Πολλοί Ἀχαιοὶ κατέφυγαν στήν Ἴωνία καί ἱδρυσαν ἀποικίες.

Ἐκεῖ ὁ Ὅμηρος σύνθεσε τόν 8ο αἰῶνα π.Χ. τά δύο περίφημα ποιήματά του, τήν Ἰλιάδα καί τήν Ὀδύσεια.

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. Ἀπό ποῦ ἦρθαν οἱ Ἀχαιοὶ στήν Ἑλλάδα; Σέ ποιά φυλή ἀνῆκαν;
2. Τί κοινό εἶχαν οἱ Δωριεῖς μέ τούς Ἀχαιοὺς;
3. Διάβασε καί γράψε λίγα λόγια γιά τόν Ὅμηρο.
4. Διάβασε καί γράψε πῶς πῆραν τό ὄνομα «Ἕλληνες», οἱ φυλές πού κατέβηκαν στήν πατρίδα μας, σύμφωνα μέ τή μυθολογία.

Από τόν 8ο ως τόν 6ο αιώνα π.Χ. οί Έλληνες ίδρυσαν άποικίες σ' όλα σχεδόν τά παράλια τής Μεσογείου. Η Κυρήνη ήταν μιά Έλληνική άποικία στά παράλια τής Λιβύης στήν Άφρική. Οί κάτοικοί τής πλούτισαν από τό έμπόριο πού έκαναν μέ άλλες έλληνικές πόλεις καί μέ την Αίγυπτο.

Στήν εικόνα βλέπεις τό βασιλιά τής Κυρήνης Άρχεσίλα νά επιβλέπει τό ζύγισμα καί τή φόρτωση σιλφίου. Τό σίλφιο ήταν ένα περιζήτητο άρωματικό καί φαρμακευτικό φυτό.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΠΟΙΚΙΕΣ

1. Ὀμηρικά χρόνια

Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων στήν Ἑλλάδα ἔφερε μεγάλη ἀναστάτωση στή ζωή τῶν παλιῶν κατοίκων της. Πολλοί, ὅπως εἶδες, ἔφυγαν ἀπό τήν πατρίδα τους καί ἵδρυσαν ἀποικίες στά παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ὅσοι ἔμειναν, ἀναγκαστικά ἐνώθηκαν μέ τούς Δωριεῖς καί ἡ ζωή ξαναβρῆκε τό ρυθμό της. Πόσο πολύ ὅμως διέφερε ἀπό πρίν!

Ἡ πρόοδος σταμάτησε, οἱ ἄνθρωποι ἔπαψαν ν' ἀσχολοῦνται μέ τό ἐμπόριο καί τήν τέχνη. Ξαναγύρισαν στή γῆ καί περιορίστηκαν στή γεωργία.

Στή θάλασσα παρουσιάστηκε ἕνας καινούριος ναυτικός λαός, οἱ Φοίνικες. Οἱ Φοίνικες κατοικοῦσαν στήν ἀνατολική παραλία τῆς Μεσογείου, σέ μιά στενή λουρίδα γῆς τῆς Ἀσίας. Βρῆκαν εὐκαιρία τήν ἀναστάτωση τῶν Ἑλλήνων κι ἔγιναν κύριοι τῆς Μεσογείου.

Τά χρόνια πού κύλησαν μετά τήν κάθοδο τῶν Δωριέων ὡς τό 800 π.Χ. τά ὀνομάζουμε ὀμηρικά χρόνια, γιατί ὁ

“Όμηρος μέ τά ποιήματά του μάς δίνει τίς πληροφορίες γιά κείνη τήν έποχή.

Τρείς αιώνες, όλόκληρα τριακόσια χρόνια, χρειάστηκαν γιά νά οργανωθούν πάλι οί “Έλληνες καί νά κάνουν τήν έμφάνισή τους δυνατοί καί δραστήριοι.

2. Οί “Έλληνες ιδρύουν καινούριες άποικίες

‘Από τόν 8ο αιώνα π.Χ. οί “Έλληνες στρέφονται άλλη μιά φορά στήν παλιά τους αγάπη, τή θάλασσα, μέ καινούρια όρεξη καί μέ μεγαλύτερη όρμή παραμερίζουν τούς Φοίνικες. Τούς έχει κυριέψει ή έπιθυμία νά ταξιδέψουν σέ μακρινά μέρη, νά γνωρίσουν καινούριους τόπους καί νά πλουτίσουν από τό έμπόριο.

Κι άλλοι όμως λόγιοι τούς έσπρωξαν στήν ξενιτιά.

Στήν ‘Ελλάδα, μέ τά χρόνια, ό πληθυσμός μεγάλωνε καί τά προϊόντα τής γής δέν ήταν αρκετά, γιά νά τόν θρέψουν. Πολλοί έφευγαν από τήν πατρίδα τους, αναζητώντας έναν καινούριο τόπο εύφορο καί πλούσιο, γιά νά τόν κατοικήσουν.

“Άλλοτε πάλι γινόταν μιά αλλαγή στό πολίτευμα μιās πόλης καί οί αντίθετοι αναγκάζονταν νά έγκαταλείψουν τά σπίτια τους, γιά τό φόβο τής τιμωρίας.

“Ωστε οί παρακάτω τρείς κυρίως λόγιοι έσπρωξαν τούς “Έλληνες νά ιδρύσουν ένα πληθος από άποικίες σ’ όλα τά παράλια τής Μεσογείου:

1. ή αύξηση του πληθυσμού.
2. ή πολιτική κατάσταση.
3. ή έπιθυμία γιά τό έμπόριο καί τό κέρδος.

‘Ο άποικισμός τών ‘Ελλήνων κράτησε από τόν 8ο ώς τόν 6ο αιώνα π.Χ.

3. Πώς ίδρυσαν οι Έλληνες μιά καινούρια άποικία

Πρίν φύγουν οι άποικοι από τήν πόλη τους, τή Μητρόπολη, ὅπως τήν ὀνόμαζαν, ζητοῦσαν τό χρησμό τοῦ Ἀπόλλωνα. Οἱ ἱερεῖς, καλά πληροφορημένοι ἀπό τοὺς ξένους, πού περνοῦσαν ἀπό τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἔδιναν τή συμβουλή τους, ποιός τόπος ἦταν κατάλληλος γιά ἀποικισμό.

Σάν ἔπαιρναν τό χρησμό, ὄριζαν ἕναν ἀρχηγό τῆς ἀποστολῆς, τόν οἰκιστή, πού καταγόταν ἀπό τίς πιό παλιές οἰκογένειες τῆς Μητρόπολης. Ὁ οἰκιστής μετέφερε στήν καινούρια ἀποικία τό «ἱερό πῦρ» ἀπό τό ναό τῆς Ἑστίας, πού βρισκόταν στή Μητρόπολη.

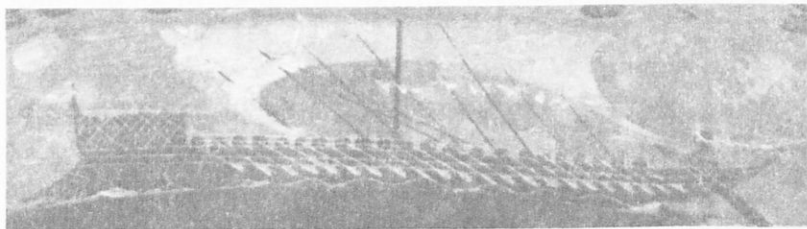
Οἱ ἄποικοι ταξίδευαν μέ γρήγορα κι ἐλαφριά καράβια. Εἶχαν νά ξεπεράσουν πολλές δυσκολίες. Ἡ πιό μεγάλη ἦταν ἡ στάση τῶν ἀνθρώπων, πού ἦταν ἀπό παλιά ἐγκαταστημένοι στόν τόπο πού ἔφταναν.

Ἄλλοτε ἡ στάση τους ἦταν φιλική κι ἄλλοτε ἐχθρική. Στή δεύτερη περίπτωση ἔπρεπε νά πολεμήσουν. Ὅταν οἱ ἄποικοι παραμέριζαν καί τό τελευταῖο ἐμπόδιο, ἄναβαν τό «ἱερό πῦρ» στό ναό πού ἔχτιζαν καί τείχιζαν τήν ἀποικία τους. Σιγά σιγά ἔχτιζαν κατοικίες, ἄλλους ναούς, θέατρα κι ἄλλα οἰκοδομήματα.

Ἡ ἀποικία ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπό τή Μητρόπολη. Οἱ κάτοικοί της ὅμως μιλοῦσαν τήν ἴδια γλώσσα, λάτρευαν τοὺς ἴδιους θεούς, εἶχαν τά ἴδια ἦθη καί ἔθιμα κι ἔκαναν ἐμπόριο μέ τή Μητρόπολη, πού τή σέβονταν καί τήν ἀγαποῦσαν.

4. Οἱ Έλληνες γίνονται κυρίαρχοι τῆς Μεσογείου

Οἱ Έλληνες ἴδρυσαν ἀποικίες σ' ὅλα τά παράλια τῆς

Ἰθνηναϊκό καράβι

Μέ τέτοια γρήγορα κι ἐλαφριά καράβια οἱ Ἕλληνες ταξίδευαν στή Μεσόγειο θάλασσα καί ἴδρυσαν πολλές ἀποικίες στό παράλια της.

Μεσογείου, στίς ἀκτές τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλατίας (τῆς σημερινῆς Γαλλίας) καί τῆς Ἰσπανίας.

Οἱ ἀποικίες πρόκοψαν, πλούτισαν κι ἔγιναν σπουδαῖα πνευματικά κέντρα. Οἱ κάτοικοί τους ἀσχολήθηκαν πολύ μέ τίς τέχνες καί τά γράμματα.

Στήν Κάτω Ἰταλία οἱ ἀποικίες ἦταν τόσες πολλές, πού νόμιζες πώς βρισκόσουν στήν Ἑλλάδα. Γι' αὐτό καί ὅλη ἡ περιοχή, ἐκεῖνα τά χρόνια, ὀνομάστηκε «Μεγάλη Ἑλλάδα». Οἱ Συρακοῦσες, στό νησί Σικελία, Ν.Δ. ἀπό τήν Ἰταλία, ἦταν μιά ἀπό τίς σπουδαιότερες καί μεγαλύτερες πόλεις-ἀποικίες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

Κάτι πού ἴσως ἄποῦ φανεῖ ἀπίστευτο εἶναι ὅτι καί τή Μασσαλία, τό μεγαλύτερο λιμάνι τῆς σημερινῆς Γαλλίας τήν ἴδρυσαν Ἕλληνες ἀποικοί. Καί νά πῶς:

Τόν 6ο αἰῶνα π.Χ. οἱ Πέρσες, ἕνας λαός πού κατοικοῦσε στό ἐσωτερικό τῆς Ἀσίας, ἀπόκτησαν δύναμη, προχώρησαν πρὸς τά παράλια καί ὑπόταξαν ὅλες τίς ἑλληνικές ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας.

Πολλοί Ἴωνες τότε ἄφησαν πάλι τή γῆ τους καί ξενιτεύτηκαν. Οἱ Ἴωνες τῆς Φώκαιας προχώρησαν δυτικά ὡς

Τά δύο αὐτά νομίσματα εἶναι ἀπό τίς ἑλληνικές ἀποικίες στή Σικελία.

τά παράλια τῆς Γαλλίας καί ἴδρυσαν τή Μασσαλία. Ἄλλοι Ἴωνες ἴδρυσαν ἀποικίες στά παράλια τοῦ Εὐξεινοῦ Πόντου.

Βλέπεις πώς οἱ Ἕλληνες ἀπλώθηκαν σ' ὅλον τόν τότε γνωστό κόσμο. Στίς καινούριες πατρίδες τους διατήρησαν τή γλώσσα τους, τή θρησκεία τους καί τίς συνήθειές τους. Οἱ λαοί, πού κατοικοῦσαν ἐκεῖ, γνώρισαν τό θαυμάσιο ἑλληνικό πολιτισμό καί ἄρχισαν κι αὐτοί νά ἐκπολιτίζονται.

Τόν 6ο αἰώνα π.Χ. ἡ ἑλληνική γλώσσα ἀκουγόταν σ' ὅλη τή Μεσόγειο καί τό ἑλληνικό νόμισμα κυριαρχοῦσε παντοῦ. Ἔτσι, οἱ Ἕλληνες εἶχαν γίνει κυρίαρχοι τῆς Μεσογείου.

Στή μητροπολιτική Ἑλλάδα οἱ Ἕλληνες πλούτισαν ἀπό τό ἐμπόριο πού ἔκαναν μέ τίς ἀποικίες, γιατί γιά πρώτη φορά τότε χρησιμοποίησαν τό νόμισμα. Πολλοί ἔμποροι, ναυτικοί καί τεχνίτες, συγκεντρώθηκαν ἀπό τά χωριά στίς πόλεις. Οἱ πόλεις μεγάλωσαν. Κάθε μιά ἀποτελοῦσε κι ἕνα κράτος πολιτικά καί οἰκονομικά ἀνεξάρτητο.

Γύρω στόν 6ο αἰώνα π.Χ. οἱ σπουδαιότερες πόλεις-κράτη στήν Ἑλλάδα ἦταν τό κράτος τῆς Σπάρτης στήν Πε-

λοπόννησο καί τό κράτος τῆς Ἀθήνας στήν Ἀττική. Γι' αὐτά τά δύο κράτη θά μιλήσουμε στά παρακάτω μαθήματα.

Νά θυμῶσαι:

Ἀπό τόν 8ο ἕως τόν 6ο αἰώνα π.Χ., οἱ Ἕλληνες ἵδρυσαν πολλές ἀποικίες σ' ὅλα σχεδόν τά παραλία τῆς Μεσογείου.

Κάθε ἀποικία διατηροῦσε φιλικές σχέσεις μέ τή Μητρόπολη, ἦταν ὅμως ἀνεξάρτητη ἀπ' αὐτήν.

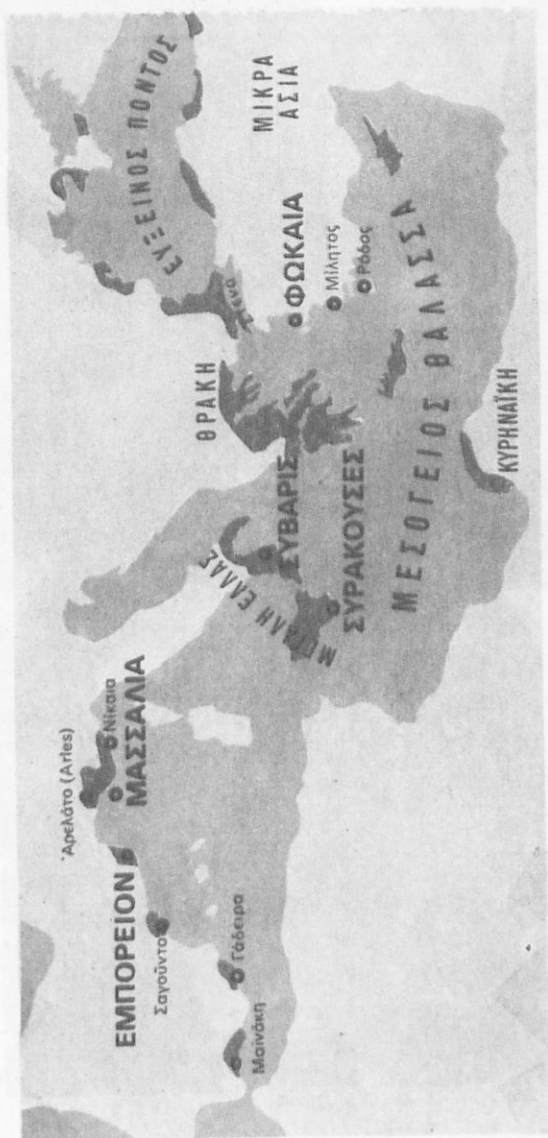
Πολλές ἀποικίες ἔγιναν σπουδαῖα πνευματικά κέντρα.

Οἱ ξένοι λαοί γνώρισαν τόν ἑλληνικό πολιτισμό ἀπό τούς ἀποίκους.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἑλλάδας πλούτισαν ἀπό τό ἐμπόριο πού ἔκαναν μέ τίς ἀποικίες.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιοί ἦταν οἱ λόγοι πού ἀνάγκασαν τούς Ἕλληνες νά ἰδρῦσουν ἀποικίες;
2. Τί ἦταν ἡ Μητρόπολη; Ὁ οἰκιστής;
3. Ποιές σχέσεις διατηροῦσε ἡ ἀποικία μέ τή Μητρόπολη;
4. Πῶς ὠφελήθηκε ἡ μητροπολιτική Ἑλλάδα ἀπό τίς ἀποικίες.

Από τον 8ο ως τον 6ο αιώνα π.Χ. οι Έλληνες ίδρυσαν αποικίες σ' όλα σχεδόν τα παράλια της Μεσογείου. Νά βρεις στο χάρτη τις Συρακούσες και τη Μασσαλία.

Σπαρτιάτης πολεμιστής. Τό γλυπτό βρίσκεται στο μουσείο τής Σπάρτης.

ΣΠΑΡΤΗ – ΕΝΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

1. Ἡ Σπάρτη μέχρι τόν 6ο αἰώνα π.Χ.

α) Ἡ ἐγκατάσταση

Στήν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, ἀνάμεσα σέ δύο ψηλά βουνά, τόν Ταῦγετο καί τόν Πάρνωνα, ἦρθε γύρω στά 1.100 π.Χ. κι ἐγκαταστάθηκε ἡ πιό δυνατή δωρική φυλή. Τό κράτος τῶν Ἀχαιῶν, πού ὑπῆρχε μέχρι τότε στήν περιοχή τῆς Σπάρτης, τό διάλυσε. Τούς νικημένους τούς μεταχειρίστηκε πολύ σκληρά. Τούς ἔκανε δούλους, Εἰλωτες, ὅπως τούς ἔλεγαν, καί τούς ἔβαλε νά δουλεύουν στά κτήματα τῶν πλουσίων.

Μερικοί ἀπό τούς κατακτητές Δωριεῖς πῆγαν καί κατοίκησαν στά ὄρεινά μέρη, γύρω ἀπό τή Σπάρτη. Καλλιεργοῦσαν τά μικρά κτήματά τους ἤ εἶχαν ὡς ἀσχολία τό ἐμπόριο καί τήν τέχνη. Τούς ἔλεγαν Περιοίκοις.

Οἱ κατακτητές Δωριεῖς, πού εἶχαν στή διάθεσή τους μεγάλες ἐκτάσεις γῆς, ἦταν οἱ πολῖτες τῆς Σπάρτης, αὐτοί πού εἶχαν ὅλα τά δικαιώματα.

Στήν ἀρχή, οἱ Σπαρτιάτες ἤ Λακεδαιμόνιοι, ὅπως ὀνο-

μάσθηκαν οί Δωριεῖς, περιορίστηκαν στή Λακωνία.

Λίγους αἰῶνες ἀργότερα θέλησαν νά κατακτήσουν τή γειτονική εὐφορη Μεσσηνία. Αὐτό τό κατάφεραν μετά ἀπό σκληρούς πολέμους, πού τούς ὀνομάζει ἡ ἱστορία Μεσσηνιακοῦς.

6) Ἡ διοίκηση

Ὡς τόν ἕκτο αἰῶνα τό κράτος τῆς Σπάρτης ἔμοιαζε μέ τ' ἄλλα ἑλληνικά κράτη. Μόνο πού τό κυβερνοῦσαν δύο βασιλιάδες κι ἓνα συμβούλιο, πού τό ἀποτελοῦσαν κτηματίες.

Οἱ Σπαρτιάτες ἦταν κυρίως γεωργοί. Σιγά σιγά ἄρχισαν νά ἐμπορεῦνται μέ τίς πόλεις τῶν ἀποικιῶν καί νά πλουτίζουν.

Ξαφνικά ὅμως κάθε ἐπαφή μέ τ' ἄλλα κράτη σταμάτησε. Τό σπαρτιατικό κράτος ἀναδιοργανώθηκε πάνω σέ ἄλλες βάσεις καί πῆρε μιά στρατιωτική μορφή.

Ποιά ἦταν ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς ξαφνικῆς ἀλλαγῆς;

Οἱ Σπαρτιάτες ἔλεγαν πώς τήν ἀναδιοργάνωση τοῦ κράτους τήν ὄφειλαν σ' ἓνα σπουδαῖο νομοθέτη, τό *Λυκοῦργο*, πού ἔβαλε νόμους γιά τό καθετί.

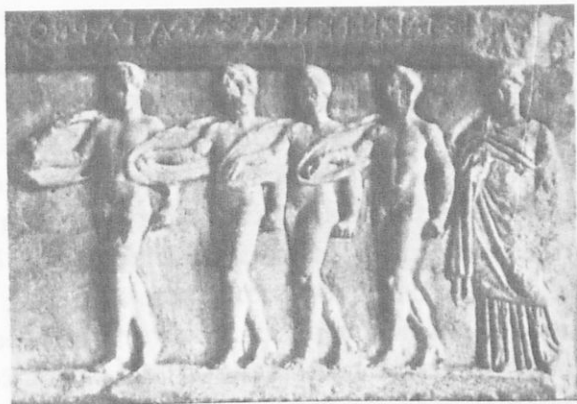
Ὁ Λυκοῦργος εἶναι ἓνα πρόσωπο ἀνάμεσα στήν ἱστορία καί στό θρύλο. Κανείς δέν ξέρει ποιός ἔκανε πραγματικά τίς μεταρρυθμίσεις. Πρέπει ὅμως, αὐτός πού ἀναδιοργάνωσε τό σπαρτιατικό κράτος νά ἦταν ἀληθινά ἓνας πολύ μέγανος νομοθέτης.

2. Ἡ Σπάρτη στόν ἕκτο αἰῶνα

Οἱ τρεῖς τάξεις

Σύμφωνα μέ τήν καινούρια ὀργάνωση, κάθε ἐπαφή μέ

Ὁ πυρρήχιος χορός. Οἱ Σπαρτιάτες χόρευαν αὐτόν
τό χορό μέ τήν ἀσπίδα στό χέρι.

τ' ἄλλα ἑλληνικά κράτη σταμάτησε καί οἱ κάτοικοι περιορίστηκαν στήν καλλιέργεια τῆς γῆς. Ζοῦσαν ἀπό τή γεωργία.

Οἱ κάτοικοι χωρίστηκαν σέ τρεῖς τάξεις:

α) τοὺς *Σπαρτιάτες*, β) τοὺς *Περιοίκους* καί γ) τοὺς *Εἴλωτες*.

α) Οἱ Σπαρτιάτες ἦταν οἱ πολίτες τοῦ κράτους. Αὐτοί ζοῦσαν ἀπό τά προϊόντα, πού τοὺς ἔδιναν τά κτήματά τους. Δέν τά καλλιεργοῦσαν ὅμως οἱ ἴδιοι, ἀλλά οἱ Εἴλωτες.

Οἱ Σπαρτιάτες ἔπαιρναν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους καί αὐτοί σήκωναν τό βάρος τοῦ πολέμου.

β) Οἱ Περιοίκοι εἶχαν πάρει κτήματα λιγότερο εὐφορα καί ἀπομακρυσμένα καί τά καλλιεργοῦσαν μόνοι τους. Οἱ Περιοίκοι δέν μπορούσαν νά πάρουν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους, πολεμοῦσαν ὅμως στό πλάι τῶν Σπαρτιατῶν.

γ) Οἱ Εἴλωτες ἦταν πραγματικά σκλάβοι τῶν Σπαρτιατῶν. Ζοῦσαν ἀπό τά λίγα εἰσοδήματα, πού κρατοῦσαν

ἀπό τήν καλλιέργεια τῆς γῆς. Δέν εἶχαν κανένα δικαίωμα καί οἱ κύριοί τους μποροῦσαν νά τούς σκοτώσουν χωρίς νά δώσουν λόγο σέ κανένα. Καί νά σκεφτεῖ κανείς ὅτι οἱ Εἰλωτες ἦταν πολύ περισσότεροι ἀπό τούς Σπαρτιάτες καί τούς περιοίκους.

Σ' αὐτό τό γεγονός ὀφείλεται ἡ στρατιωτική μορφή πού πῆρε τό σπαρτιατικό κράτος. Οἱ Σπαρτιάτες, δηλαδή, μόνοι τους ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους πού δέν τούς συμπαθοῦσαν καθόλου, ἀνάμεσα στούς Εἰλωτες τῆς Μεσσηνίας καί τῆς Λακωνίας, ζοῦσαν μέ τό φόβο τῶν ἐπαναστάσεων. Γι' αὐτό καί ὀργάνωσαν ἔτσι τό κράτος τους, πού νά εἶναι πάντοτε ἔτοιμοι γιά πόλεμο.

Στό πρόσωπο κάθε νέου Σπαρτιάτη ἔβλεπαν ἕναν αὐριανό πολεμιστή.

3. Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν

Θέλεις νά μάθεις πῶς μεγάλωναν τά Σπαρτιατόπουλα ἐκεῖνο τόν καιρό; Ἡ ζωὴ τους διέφερε πολύ ἀπό τή δική σου. Τά γερά παιδιά ἔμεναν κοντά στή μητέρα τους ὡς τά ἑπτὰ τους χρόνια. Ἐκεῖνη φρόντιζε ἀπό τή γέννησή τους ν' ἀποκτήσουν γερά σώματα καί καλή ἀνατροφή. Τά συνήθιζε νά μὴν ἔχουν παραξενιές καί φοβίες.

Ὅταν τά παιδιά συμπλήρωναν τόν ἑβδομο χρόνο τῆς ζωῆς τους, τά ἔπαιρνε τό κράτος κι αὐτό φρόντιζε ἀπό δῶ καί πέρα γιά τήν ἀνατροφή τους. Ὅλη τους ἡ ἐκπαίδευση εἶχε σκοπό ν' ἀποκτήσουν γερά σώματα καί νά γίνουν ἀργότερα γενναῖοι στρατιῶτες καί ὑπάκουοι πολῖτες.

Γι' αὐτό τά χώριζαν σέ ὁμάδες καί τά ἄφηναν νά παίζουσαν μέ συνομήλικα παιδιά, ξυπόλητα καί τόν περισσότερο καιρό γυμνά. Τά συνήθιζαν στήν πείνα, στό κρύο, στίς τα-

λαιπωρίες. Φαγητό τούς ἔδιναν λίγο κι ἄνοστο, γιά ν' ἀναγκάζονται νά τό συμπληρώσουν κλέβοντας. Ἡ κλεισιά δέν ἦταν ντροπή· ἦταν ἄσκηση στήν τόλμη καί τήν πονηριά. Δέν ἔπρεπε ὅμως νά φανερωθεῖ. Ἄμα φανερωνόταν, τούς τιμωροῦσαν.

Κάποτε ἓνα Σπαρτιατόπουλο ἔκλεψε μιά ἀλεπουδίτσα καί τήν ἔκρυψε μέσα στά ροῦχα του. Τό παιδί γιά νά μή φωνάξει καί φανερωθεῖ, ἄφησε τό ζῶο νά τοῦ ξεσκίσει τήν κοιλιά καί πέθανε χωρίς νά πεῖ μιά λέξη.

Τά Σπαρτιατόπουλα φοροῦσαν χειμῶνα καλοκαίρι τό ἴδιο ροῦχο καί γιά στρῶμα στόν ὕπνο τους εἶχαν καλάμια, πού τά ἔκοβαν ἀπό τίς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα.

Συνέχεια γυμνάζονταν στό δρόμο, στό πήδημα, στήν πάλη, στό δίσκο καί στό ἀκόντιο. Μάθαιναν μόνο γραφή καί ἀνάγνωση, ἐνῶ ἀντίθετα, ἡ μουσική, τά ποιήματα καί ὁ χορός, ἐπιαναν ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς τους.

Κάθε τραγοῦδι, κάθε λέξη, κάθε κίνηση ἦταν ζωηρή κι εἶχε σκοπό νά τά γεμίσει ἐνθουσιασμό, νά τά ξεσηκώσει γιά πόλεμο.

Ὅταν χόρευαν στίς γιορτές, σχημάτιζαν τρεῖς χορούς: τῶν γερόντων, τῶν ἀνδρῶν καί τῶν παιδιῶν.

Ὁ χορός τῶν γερόντων ἔψαλλε:
«Κάποτε ἤμαστε ἐμεῖς γενναῖα παλικάρια».

Ὁ χορός τῶν ἀνδρῶν ἀπαντοῦσε:
«Τώρα εἴμαστε ἐμεῖς· δοκίμασε ἄν θέλεις».

Ὁ χορός τῶν παιδιῶν ἔλεγε:
«Ἐμεῖς θά γίνουμε πολύ καλύτεροί σας».

Μάθαιναν ἀκόμη τά Σπαρτιατόπουλα νά σέβονται, τούς μεγαλύτερους, νά «λακωνίζουν», δηλαδή νά δίνουν

πολύ σύντομες απαντήσεις και να υπακούουν πιστά στους άρχοντες και στους νόμους της Σπάρτης.

Άλλά και για την ανατροφή των κοριτσιών φρόντιζε το κράτος, ώστε και τα κορίτσια να γυμνάζουν το σώμα τους, να τρέχουν, να πηδούν, να ρίχνουν τό δίσκο και τό άκόντιο.

Πίστευαν πως μόνον από γερά σώματα γεννιούνται και γερά παιδιά.

4. Η ζωή των Σπαρτιατών

Οί Σπαρτιάτες, από τά είκοσι ως τά εξήντα τους χρόνια, υπηρετούσαν υποχρεωτικά στό στρατό.

Όλη μέρα γυμνάζονταν, για να είναι έτοιμοι σε περίπτωση πολέμου. Τή νύχτα έμεναν σε σκηνές κι όχι στα σπίτια τους κι έτρωγαν σε κοινά συσσίτια. Τό φαγητό τους ήταν πολύ λιτό, συνήθως έτρωγαν ένα φαγητό από χοιρινό

κρέας, βρασμένο με ξίδι και άλάτι. Αύτός ήταν ό γνωστός «μέλας ζωμός».

Στά τριάντα τους χρόνια έπρεπε να παντρευτούν. Αν κανείς έμενε άνυπαντρος, όλοι στην Σπάρτη τον περιφρονούσαν.

Κάτι που πρέπει να ξέρεις άκόμη είναι ότι κάθε σπαρτιατική οικογένεια είχε ένα μερίδιο από τή γή της Σπάρτης, έναν κληροπύδέν είχε δικαίωμα να τον

Κορίτσι της Σπάρτης που γυμνάζεται στον άγώνα του δρόμου

πουλήσει. Έτσι όλοι οί Σπαρτιάτες ήταν στήν ίδια οικονομική κατάσταση.

Οί νόμοι τής Σπάρτης απαγόρευαν στους Σπαρτιάτες ν' ασχολούνται μέ τά γράμματα, τίς τέχνες ή τό έμπόριο. 'Η κύρια ασχολία τους έπρεπε νά είναι ή προετοιμασία τους γιά τόν πόλεμο.

Γιά νά μή μαθαίνουν πώς ζούσαν οί άλλοι Έλληνες ή οί άλλοι λαοί, οί νόμοι τής Σπάρτης απαγόρευαν στους Σπαρτιάτες νά ταξιδεύουν σέ ξένα μέρη καί δέν έπιτρέπανε στους ξένους νά μένουν πολύν καιρό στή Σπάρτη. 'Ακόμη, τά νομίσματα τής Σπάρτης ήταν σιδερένια καί βαριά καί είχαν μικρή αξία. Κανείς δέν ήθελε νά μαζεύει τέτοια νομίσματα κι έτσι κανείς δέ γινόταν φιλοχρήματος.

5. Τό πολίτευμα τής Σπάρτης

Νά, τέλος, πώς κυβερνιόταν ή Σπάρτη:

- α) Είχε δύο βασιλιάδες, πού ήταν οί άρχηγοί του στρατού σέ περίπτωση πολέμου. Στόν καιρό τής ειρήνης οί βασιλιάδες είχαν πολύ μικρή έξουσία.
- β) Ένα συμβούλιο 28 γερόντων, ή γεροουσία, κανόνιζε τίς ύποθέσεις του κράτους κι έτοίμαζε τούς νόμους. Τούς 28 γέροντες τούς εξέλεγε ή συγκέντρωση του λαού, ή 'Απέλλα, γιά όλη τους τή ζωή, από τούς Σπαρτιάτες πού είχαν συμπληρώσει τά 60 τους χρόνια.
- γ) 'Η 'Απέλλα μαζευόταν μία φορά τό μήνα, κάθε πανσέληνο στό ύπαιθρο, γιά νά εκλέξει τούς γέροντες, νά ψηφίσει τούς νόμους καί ν' αποφασίσει γιά πόλεμο ή ειρήνη.

δ) Οί πέντε ἔφοροι πού ἐκλέγονταν ἀπό τήν Ἄπέλλα γιά ἕνα χρόνο εἶχαν τήν πιά μεγάλη ἐξουσία μέσα στή Σπάρτη. Αὐτοί φρόντιζαν νά τηροῦνται οἱ νόμοι καί τιμωροῦσαν αὐστηρά κάθε παραβάτη.

Ὅπως βλέπεις, ὁ λαός διάλεγε τούς ἄρχοντές του, ἀλλά στήν πραγματικότητα δέν ἦταν ἔτσι. Οἱ ἀρχηγοί τῶν πιά παλιῶν οἰκογενειῶν φρόντιζαν, ὥστε ἡ Ἄπέλλα νά ἐκλέγει γέροντες καί ἐφόρους ἀπό τά μέλη τῶν δικῶν τους οἰκογενειῶν. Ἐτσι, τή Σπάρτη τήν κυβερνοῦσαν οἱ λίγοι, πού ἐπέβαλαν τίς θελήσεις τους στό λαό.

Αὐτό τό πολίτευμα ὀνομάζεται ὀλιγαρχικό.

Νά θυμᾶσαι:

Ἡ Σπάρτη γύρω στόν 6ον αἰῶνα π.Χ. ἦταν τό ἰσχυρότερο στρατιωτικό κράτος τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ κάτοικοί της ἦταν χωρισμένοι σέ τρεῖς τάξεις: στούς Σπαρτιάτες, στούς Περιοίκους καί στούς Εἰλωτες.

Κύρια ἀσχολία τῶν Σπαρτιατῶν ἦταν ἡ προετοιμασία γιά τόν πόλεμο. Σ' ὅλη τους τή ζωή οἱ Σπαρτιάτες γυμνάζονταν καί ὑπηρετοῦσαν πιστά τήν πατρίδα τους.

Ἡ Σπάρτη εἶχε πολίτευμα ὀλιγαρχικό. Τήν κυβερνοῦσαν οἱ λίγοι εὐγενεῖς ἀπό τίς πιά παλιές οἰκογένειες.

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. Τί ἦταν ἡ Ἄπέλλα; Ἡ Γερουσία;

2. Ποιός ήταν ό σκοπός τής άνατροφής τών παιδιών στή Σπάρτη;
3. Διάβασε γιά τό νομοθέτη Λυκούργο.
4. Άν ξέρεις μερικές λακωνικές άπαντήσεις, νά τίς πεις στήν τάξη.

Ἡ θεά Ἀθηνᾶ προστάτευε τὴν Ἀθήνα, τὴν πόλη πού πῆρε τ' ὄνομά της.

Η ΑΘΗΝΑ

1. Μιά πόλη-κράτος: ή 'Αθήνα

Στή θέση πού βρίσκεται σήμερα ή 'Αθήνα, οί 'Αχαιοί είχαν ιδρύσει ένα μικρό κράτος. Τό κυβερνούσε ό βασιλιάς, πού κατοικοῦσε στήν 'Ακρόπολη τῶν 'Αθηνῶν.

'Η 'Αθήνα ἦταν τότε μία μικρή πόλη τῆς 'Αττικῆς. Γύρω τῆς ἦταν χτισμένες κι ἄλλες μικρές πόλεις, πού ή καθεμία τους ἀποτελοῦσε ένα ἀνεξάρτητο κράτος μέ δικό του βασιλιά καί μέ ξεχωριστούς νόμους.

Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, ό μυθικός ἥρωας *Θησέας* ἔνωσε ὅλες αὐτές τίς μικρές πόλεις μέ τήν 'Αθήνα σ' ένα κράτος, πού ή ἔκτασή του σκέπαζε ὅλη σχεδόν τήν 'Αττική.

Τήν καινούρια πόλη τήν προστάτευε ή θεά 'Αθηνᾶ, πού τῆς ἔδωσε καί τ' ὄνομά τῆς. 'Ο μύθος μᾶς διηγείται πώς ἔγινε φιλονικία ἀνάμεσα στήν 'Αθηνᾶ καί στό θεό τῆς θάλασσας, τόν Ποσειδῶνα, γιά τό ποιός ἀπό τούς δύο θά γινόταν ό προστάτης τῆς καινούριας πόλης. Τή διαφορά τήν ἔλυσαν οί ἄλλοι θεοί, πού συγκεντρώθηκαν στήν

Ἀκρόπολη, γιά νά κρίνουν τά δῶρα πού πρόσφεραν στήν πόλη οἱ δύο θεοί.

Ὁ Ποσειδῶνας χάρισε μιά πηγὴ κι ἓνα περήφανο ἄλογο καί ἡ Ἀθηνᾶ τὴν ἐλιά. Οἱ θεοὶ προτίμησαν τὸ δῶρο τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἀπὸ τότε, ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ προστάτευε τὴν Ἀθήνα, πού ἔμελλε νά γίνει ἡ πιὸ δοξασμένη πόλη τῆς Ἑλλάδας.

2. Βασιλιάδες καὶ εὐγενεῖς

Τὴν Ἀθήνα, ὅπως ὅλες τίς ἑλληνικὲς πόλεις-κράτη, τὴν κυβερνοῦσε ἓνας βασιλιάς μέ τὴν βοήθεια τῶν εὐγενῶν, πού ἦταν πλούσιοι γαιοκτήμονες. Σιγὰ σιγὰ ὅμως, μέ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων οἱ βασιλιάδες ἔχασαν τὴ δύναμή τους καί ὅλη ἡ ἐξουσία πέρασε στά χέρια τῶν εὐγενῶν.

Πρῶτος βασιλιάς τῶν Ἀθηναίων ἦταν ὁ *Κέκροπας* καί τελευταῖος ὁ *Κόδρος*, πού θυσιάστηκε, γιά νά σωθεῖ ἡ πατρίδα του ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς.

Στὴν παράσταση τοῦ ἀγγείου βλέπεις τὸ Θησέα νά σκοτώνει τὸ Μινώταυρο τῆς Κρήτης. Στὸ γυρισμὸ του ὁ Θησέας ἔγινε βασιλιάς τῆς Ἀθῆνας.

Όταν οί Δωριεῖς θέλησαν νά καταλάβουν τήν Ἀττική κι οί δύο στρατοί ἦταν ἕτοιμοι νά πολεμήσουν, λένε πώς ἕνας χρησμός εἶχε πεῖ ὅτι θά νικοῦσε ὁ στρατός ἐκεῖνος, πού ὁ βασιλιάς του θά σκοτωνόταν. Τότε ὁ βασιλιάς τῶν Ἀθηναίων, Κόδρος, γιά νά μήν τόν γνωρίσουν, φόρεσε ροῦχα ξυλοκόπου καί πῆγε σ' ἕνα δάσος κοντά στό στρατόπεδο τῶν Δωριέων. Ἐπίτηδες προκάλεσε ἕνα στρατιώτη κι αὐτός ἐπάνω στή φιλονικία τόν σκότωσε. Οἱ Ἀθηναῖοι ζήτησαν τό σῶμα τοῦ βασιλιᾶ τους, γιά νά τό θάψουν μέ τιμές. Σάν ἔμαθαν οἱ Δωριεῖς ὅτι ὁ ξυλοκόπος πού σκοτώθηκε ἦταν ὁ βασιλιάς τῶν ἀντιπάλων τους, θυμήθηκαν τό χρησμό, φοβήθηκαν μή νικηθοῦν καί γύρισαν στά μέρη τους, χωρίς νά πειράξουν τούς Ἀθηναίους. Ἔτσι ὁ Κόδρος μέ τή θυσία του ἔσωσε τήν πατρίδα του.

Μετά τό θάνατο τοῦ Κόδρου, τήν Ἀθήνα τήν κυβερνοῦσαν 9 ἄρχοντες, πού τούς διάλεγαν ἀπό τήν τάξη τῶν εὐγενῶν.

Ἐκεῖνο τόν καιρό, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀθήνας, ἀλλά καί ὅλων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, ἦταν χωρισμένοι σέ ἐλεύθερους καί δούλους. Τούς ἐλεύθερους πάλι τούς ξεχώριζαν σέ γαιοκτήμονες εὐγενεῖς καί στό λαό.

Οἱ εὐγενεῖς εἶχαν μεγάλα κτήματα, πού τά καλλιεργοῦσαν γιά λογαριασμό τους οἱ ἀγρότες. Οἱ ἴδιοι εἶχαν ὡς ἀσχολία τόν πόλεμο καί τή διοίκηση τοῦ κράτους. Κυβερνοῦσαν σύμφωνα μέ ἄγραφους νόμους καί πάντα φρόντιζαν γιά τό δικό τους συμφέρον.

Αὐτό τό πολίτευμα τό ὀνομάζουμε ἀριστοκρατικό.

3. Μιά καινούρια τάξη: Οί έμποροι και οί τεχνίτες

Γύρω στόν έβδομο αιώνα π.Χ. στην Άθήνα σχηματίστηκε μία καινούρια τάξη ανθρώπων. Ήταν οί έμποροι και οί τεχνίτες, πού πλούτισαν από τό έμπόριο, πού έκαναν μέ τίς έλληνικές άποικίες. Δέν άντεχαν λοιπόν νά τούς έξουσιάζουν οί λίγοι εύγενείς κι ήθελαν νά λάβουν κι αύτοί μέρος στην κυβέρνηση του κράτους.

Άπό την άλλη μεριά, οί άγρότες δέ συμπαθοῦσαν καθόλου τούς εύγενείς, γιατί οί τελευταίοι τούς μεταχειρίζονταν πολύ σκληρά. Όταν δέν είχαν νά πληρώσουν τά χρέη τους, τούς έπαιρναν την περιουσία ή τούς πουλούσαν σαν δούλους μέσα και έξω από την Άττική.

Όλος ο λαός, λοιπόν, ξεσηκώθηκε κι ή Άθήνα πέρασε μία περίοδο άναταραχής.

4. Ό Δράκοντας – Οί πρώτοι γραπτοί νόμοι

Τότε οί εύγενείς, οί εύπατρίδες, όπως τούς έλεγαν άλλιως, ανάθεσαν στόν εύπατρίδη *Δράκοντα* νά γράψει τούς νόμους, γιά νά τούς γνωρίζουν όλοι και σύμφωνα μ' αυτούς νά δικάζουν οί εύγενείς.

Πραγματικά τούς νόμους του Δράκοντα τούς χάραξαν πάνω σέ λίθινες πλάκες, πού τίς έστησαν στην Άγορά. Ήταν όμως τόσο σκληροί νόμοι, πού άργότερα οί Έλληνες έλεγαν πώς γράφτηκαν μέ αίμα. Άκόμη και σήμερα όταν λέμε «δρακόντεια μέτρα», έννοοῦμε πολύ άυστηρά μέτρα.

5. Ό νομοθέτης Σόλωνας (594 π.Χ.)

Ή κατάσταση δέ βελτιώθηκε. Ένας έμφύλιος πόλεμος θά ξεσποῦσε στην Άθήνα στις αρχές του 6ου π.Χ. αιώνα.

Γότε ἀποφάσισαν ὅλοι ν' ἀναθέσουν σ' ἓνα σοφὸ ἄνθρωπο, τὸ Σόλωνα, νά γράψει καινούριους νόμους καί ν' ἀλλάξει τὸ πολίτευμα.

Ὁ Σόλωνας εἶχε ταξιδέψει πολὺ κι εἶχε ἀποκτήσει μεγάλη πείρα. Μάλιστα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ταξίδια του στή Λυδία, μιά χώρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὸν πλούσιο βασιλιά της, τὸν Κροῖσο. Ὅταν αὐτὸς ἄρχισε νά περηφανεύεται γιὰ τὰ πλοῦτη του, τοῦ εἶπε τὸ περίφημο «Μηδένα πρό τοῦ τέλους μακάριζε» δηλ. «Μὴν καλοτυχίζεις κανένα προτοῦ νά δεῖς τὸ τέλος του». Αὐτὰ τὰ λόγια δείχνουν πόσο συνετὸς ἦταν ὁ Σόλωνας.

- α) Τὸ πρῶτο του ἔργο ἦταν νά καταργήσει ὅλα τὰ χρεῆ τῶν πολιτῶν (σεισάχθεια) καί νά ἐλευθερώσει ὅσους πουλήθηκαν δοῦλοι γι' αὐτὸν τὸ λόγο. Κανεὶς δὲν εἶχε πιά δικαίωμα νά πουλήσει τὸν ἄλλον γιὰ χρεῆ.
- β) Γιὰ νά μὴν ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς πολίτες, τοὺς χώρισε σέ τέσσερις τάξεις μέ βάση τὰ εἰσοδήματά τους καί ὄχι πιά μέ βάση τὴν καταγωγή τους. Ἀνάλογα μέ τὴν περιουσία τους πλήρωναν βαρύτερο ἢ ἐλαφρότερο φόρο. Οἱ ἄρχοντες ἐκλέγονταν ἀπὸ τίς δύο πρῶτες τάξεις, δηλ. ἀπὸ τοὺς πλουσιότερους πολίτες.
- γ) Ὅλοι οἱ πολίτες ὅμως πάνω ἀπὸ εἴκοσι χρόνων, εἶχαν δικαίωμα νά πάρουν μέρος στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου, δηλ. στὴ συγκέντρωση τοῦ λαοῦ, πού ἀποφάσιζε γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα τῆς πολιτείας καί ψήφισε τοὺς νόμους.
- δ) Ἰδρυσε τὴν Ἡλιαία, ἓνα λαϊκὸ δικαστήριο, στό ὁποῖο ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ πολίτες ἀπ' ὅλες τίς τάξεις,

πλούσιοι ἢ φτωχοί. Κανείς δέν μπορούσε ν' ἀκυρώσει τήν ἀπόφαση τῆς Ἡλιαίας.

ε) Ὁ Σόλωνας διοργάνωσε καί τόν "Ἀρειο Πάγο, πού ἦταν τό ἀνώτατο δικαστήριο καί τοῦ ἀνάθεσε νά παρακολουθεῖ ἄν τηροῦνται οἱ νόμοι καί ἄν οἱ πολῖτες ἐργάζονται καί κερδίζουν τίμια τά χρήματά τους.

στ) Τέλος, σύστησε τή βουλή τῶν τετρακοσίων, πού εἶχε σάν ἔργο νά ἐτοιμάζει τούς νόμους καί νά τούς ὑποβάλλει στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου, γιά νά ψηφιστοῦν.

Ὁ Σόλωνας ὑποχρέωσε ἀκόμη μέ νόμο τούς Ἀθηναίους: α) νά ἔχουν ἓνα ἐπάγγελμα καί β) νά μορφώνουν τά παιδιά τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὀρκίστηκαν ὅτι θά τηρήσουν τούς νόμους του κι ὁ Σόλωνας ἔφυγε ἀπό τήν Ἀθήνα γιά δέκα χρόνια καί ταξίδεψε μακριά ἀπό τήν πατρίδα του.

6. Ὁ Πεισίστρατος – Ἕνας τύραννος

Μέ τή νομοθεσία τοῦ Σόλωνα ὠφελήθηκαν μόνο ὅσοι εἶχαν πλουτίσει ἀπό τό ἐμπόριο. Ἔτσι ἄρχισαν πάλι ταραχές.

Τότε ὁ Πεισίστρατος ἔγινε τύραννος τῶν Ἀθηνῶν. Ἔτσι ὀνόμαζαν ὅποιον ἀποκτοῦσε τήν ἐξουσία μέ τή βία καί ὄχι μέ τούς νόμους.

Ὁ Πεισίστρατος κυβέρνησε δίκαια καί εἰρηνικά τήν Ἀθήνα ἀπό τό 560-527 π.Χ. Διατήρησε τούς νόμους τοῦ Σόλωνα καί βοήθησε πολύ τούς ἀγρότες. Τούς δάνειζε χρήματα, γιά νά καλλιεργοῦν τή γῆ. Γιά νά δώσει δουλειά στους τεχνίτες καί μαζί γιά νά ὁμορφύνει τήν Ἀθήνα,

πρόσταξε νά γίνουν καινούρια ἔργα στήν πόλη: δρόμοι, ναοί, ὑδραγωγεία, θέατρα.

Στόν καιρό του θεμελιώθηκε ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διός, πού τελείωσε μετά ἀπό ἔξι αἰῶνες περίπου.

Ὁ Πεισίστρατος ἀνάθεσε πρῶτος σέ ποιητές νά καταγράψουν τά ὁμηρικά ἔπη, πού μέχρι τότε διαδίνονταν προφορικά ἀπό γενιά σέ γενιά.

Ἔτσι ὅλοι ἔμειναν εὐχαριστημένοι ἀπό τή διοίκηση τοῦ Πεισίστρατου. Τά παιδιά του ὅμως κυβέρνησαν πιό σκληρά καί οἱ Ἀθηναῖοι κατάργησαν τήν τυραννία.

7. Ὁ Κλεισθένης

Μετά τήν κατάργηση τῆς τυραννίας, ἄρχισαν καινούριες ταραχές. Δύο κόμματα ἀνταγωνίζονταν νά καταλάβουν τήν ἐξουσία. Οἱ ὀπαδοί τῆς τυραννίας καί οἱ ὀπαδοί τῆς δημοκρατίας. Τελικά ὑπερίσχυσαν οἱ δημοκρατικοί καί ὁ ἀρχηγός τους ὁ Κλεισθένης ἔγινε ἄρχοντας τῶν Ἀθηνῶν τό 508 π.Χ.

Ὁ Κλεισθένης ἦταν εὐπατρίδης, συμπαθοῦσε ὅμως καί προστάτευε τούς ἀγρότες. Ἡ πρώτη του δουλειά ἦταν νά συμπληρώσει τούς νόμους τοῦ Σόλωνα, νά τούς κάνει περισσότερο δημοκρατικούς.

- α) Χώρισε τήν Ἀττική σέ 10 δήμους. Κάθε 10 δήμοι ἀποτελοῦσαν μία φυλή. Ἔτσι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς χωρίστηκαν σέ 10 φυλές. Κάθε φυλή εἶχε πολίτες ἀπό ὅλες τίς τάξεις: εὐγενεῖς, ἀγρότες, ἐμπόρους, πλούσιους καί φτωχοῦς. Ὅλοι εἶχαν ἴσα δικαιώματα καί ἐργάζονταν γιά τήν προκοπή τῆς φυλῆς τους.
- β) Διατήρησε τόν Ἄρειο Πάγο καί τή βουλή, ἀλλά συγχρόνως δημιούργησε ἕνα νέο ἀξίωμα, τοῦ στρατηγοῦ.

Οί στήλες τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς στήν Ἀθήνα. Ὅτι ἔμεινε ὄρθιο ἀπό τό μεγαλόπρεπο ναό τοῦ Δία, πού θεμελίωσε ὁ Πεισίστρατος.

Οἱ στρατηγοί ἦταν 10 κι ἐκλέγονταν ἕνας ἀπό κάθε φυλή.

γ) Ἔκαμε τή βουλή τῶν πεντακοσίων. Ἀπό κάθε φυλή ἐκλήρωναν πενήντα βουλευτές, πού κυβερνοῦσαν 36 ἡμέρες τό χρόνο.

Τήν πιό μεγάλη δύναμη ὅμως ἔδωσε στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου, δηλ. στή συγκέντρωση τοῦ λαοῦ. Αὐτή ἐξέλεγε τοὺς στρατηγούς καί ψήφιζε τοὺς νόμους. Ἀκόμη ἀποφάσιζε γιά πόλεμο ἢ εἰρήνη κι εἶχε δικαίωμα νά ἐξορίσει ἀπό τήν Ἀθήνα ἐκεῖνον πού ἦταν ἐπικίνδυνος γιά τήν πολιτεία καί τό πολίτευμά της. Αὐτό τό μέτρο λεγόταν ὀστρακισμός.

Μέ τίς μεταρρυθμίσεις, ὁ Κλεισθένης πέτυχε τοῦτο: Ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι πολίτες, πλούσιοι ἢ φτωχοί, εἶχαν ἴσα δικαιώματα καί μπορούσαν νά πάρουν μέρος στήν κυβέρνηση τοῦ κράτους.

“Ετσι, τό πολίτευμα τῆς Ἀθήνας, πού ξεκίνησε ἀπό τή βασιλεία, ἄλλαξε σέ ἀριστοκρατικό, πέρασε στήν τυραννία καί κατάληξε στήν πιό δίκαιη μορφή γιά τούς πολίτες: Ἔγινε δημοκρατία.

Νά θυμᾶσαι:

Ἡ Ἑλλάδα στά χρόνια τῆς ἀρχαιότητος ἦταν χωρισμένη σέ πολλά μικρά κράτη-πόλεις.

Ἡ Ἀθήνα ἀπόκτησε μεγάλη σπουδαιότητα ἀπό τόν 6ο π.Χ. αἰώνα κι ἔπειτα.

Στήν ἀρχή, τήν Ἀθήνα τήν κυβερνοῦσε ἓνας βασιλιάς. Ὑστερα ἡ ἔξουσία πέρασε στά χέρια τῶν εὐγενῶν.

Οἱ ἔμποροι, οἱ τεχνίτες κι οἱ ἀγρότες ζήτησαν κι αὐτοί δικαιώματα καί στήν Ἀθήνα ἔγιναν ταραχές.

Ὁ Σόλωνας ἔγραψε νόμους, πού δέν ἱκανοποιοῦσαν οὔτε τούς εὐγενεῖς οὔτε τούς φτωχοῦς.

Ὁ Πεισίστρατος ἔγινε γιά λίγο διάστημα τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλά κυβέρνησε δίκαια.

Τέλος ὁ Κλεισθένης μετέτρεψε τό πολίτευμα τῆς Ἀθήνας σέ δημοκρατία κι ἔδωσε ἴσα δικαιώματα σ' ὅλους τούς πολίτες.

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. Ποιός εἶναι ὁ σπουδαιότερος νόμος τοῦ Σόλωνα;
2. Τί ἔκανε ὁ Κλεισθένης;
3. Τί καταλαβαίνεις, ὅταν ἀκοῦς τή λέξη δημοκρατία;
4. Διάβασε καί γράψε λίγα λόγια γιά τό νομοθέτη Σόλωνα.
5. Γράψε μέ λίγα λόγια τήν ἱστορία τοῦ Σόλωνα καί τοῦ Κροίσου.

Ἡ Δήμητρα ἦταν ἡ θεά τῆς γεωργίας. Στό ανάγλυφο βλέπεις τή Δήμητρα, τήν Περσεφόνη καί τόν Τριπτόλεμο. Ἡ Δήμητρα ἀνάθεσε στόν Τριπτόλεμο νά διδάξει στούς ἀνθρώπους τήν καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Τί πίστευαν οί Έλληνες

Όπως όλοι οί λαοί τής αρχαιότητας, έτσι και οί Έλληνες πίστευαν πώς τό σύμπαν ήταν γεμάτο από θεότητες, άλλοτε εύγενικές κι άλλοτε καταστροφικές. Θεοποιοῦσαν καθετί στή φύση, πού τούς προκαλοῦσε τό δέος ἢ τό θαυμασμό πού τούς φαινόταν δηλαδή ανεξήγητο ἢ θαυμάσιο.

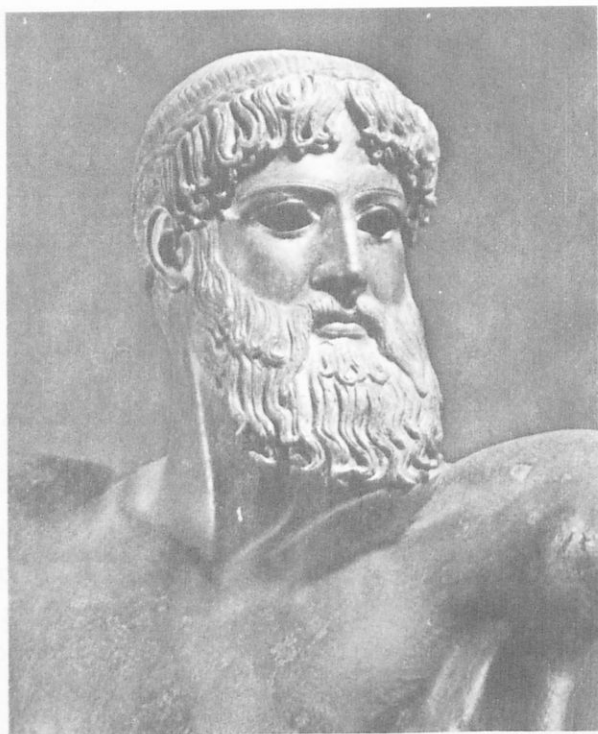
Σ' όλους αὐτούς τούς θεούς, οί ἀρχαῖοι Έλληνες ἔδωσαν ἀνθρώπινη μορφή. Τούς φαντάστηκαν ψηλούς, δυνατούς, ωραίους κι ἀθάνατους.

Γιά τούς ἀρχαίους Έλληνες, οί θεοί εἶχαν τίς ἴδιες ἀνάγκες καί τίς ἴδιες ἀδυναμίες μέ τούς κοινούς ἀνθρώπους, τούς θνητούς.

Έτρωγαν ἕνα θεϊκό φαγητό, τήν ἀμβροσία, καί ἔπιναν τό ὑπέροχο ποτό, τό νέκταρ. Ἀγαποῦσαν, μισοῦσαν, ζήλευαν, πολεμοῦσαν ἢ μάλωναν. Βρίσκονταν πάντα κοντά στόν ἀνθρώπο, ἀόρατοι, ἔτοιμοι νά τοῦ δώσουν βοήθεια ἢ νά τόν κατατρέξουν.

Οί ἀρχαῖοι Έλληνες ἔπλασαν πολλούς ὁμορφους μύ-

Ὁ Ποσειδῶνας, ὁ θεός τῆς θάλασσης.

θους, γιά νά ἐξηγήσουν τήν καταγωγή τῶν θεῶν, νά περιγράψουν τή ζωή τους καί νά ἱστορήσουν τίς περιπέτειές τους.

Οἱ μύθοι αὐτοί συγκεντρωμένοι ἀποτελοῦν τή θαυμάσια ἐλληνική μυθολογία.

2. Οἱ θεοί τῶν Ἑλλήνων

Νά πῶς φαντάζονταν οἱ Ἕλληνες τόν κόσμο τῶν ἀθάνατων θεῶν.

Ψηλά στεκόταν μιά ὁμάδα, πού τήν ἀποτελοῦσαν οἱ

μεγαλύτεροι θεοί, αὐτοί πού κατοικοῦσαν στό ὄρος Ὀλυμπος καί γι' αὐτό ὀνομάζονταν ὀλύμπιοι.

Πάνω ἀπ' ὅλους τούς θεούς, μοναδικός ἄρχοντας, βασίλευε ὁ Δίας. Ὁ Δίας ἦταν ὁ θεός τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς, αὐτός πού μάζευε τά σύννεφα κι ἔστελνε τή βροχή καί τούς κεραυνούς. Κατοικοῦσε στήν ψηλότερη κορυφή τοῦ Ὀλύμπου μέ τή γυναίκα του τήν Ἥρα, τή θεά τοῦ γάμου.

Κοντά του ζοῦσαν οἱ τρεῖς κόρες του κι οἱ τρεῖς γιοί του. Οἱ κόρες του ἦταν: Ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ θεά τῆς σοφίας, πού σύμφωνα μέ τή μυθολογία, γεννήθηκε πάνοπλη ἀπό τό κεφάλι τοῦ Δία.

Ἡ Ἀφροδίτη, θεά τῆς ὀμορφιάς, πού γεννήθηκε ἀπό τόν ἀφρό τῆς θάλασσας.

Ἡ Ἄρτεμη, θεά τοῦ κυνηγιοῦ, τῆς σελήνης καί τῶν δασῶν, πού προστάτευε τά ἄγρια ζῶα.

Οἱ γιοί του ἦταν: Ὁ Ἀπόλλωνας ὁ ὠραιότερος ἀπ' ὅλους τούς θεούς, θεός τοῦ φωτός, τῆς μουσικῆς καί τῆς μαντικῆς.

Ὁ Ἄρης, ἄγριος καί δυνατός, ἦταν ὁ θεός τοῦ πολέμου.

Ὁ Ἑρμῆς, θεός τοῦ ἐμπορίου καί τῶν γραμμάτων, ἦταν ὁ ἀγγελιαφόρος τοῦ Δία.

Ἐπῆρχαν καί ἄλλοι σπουδαῖοι θεοί. Ὅπως τά δύο ἀδέρφια τοῦ Δία, ὁ Ποσειδῶνας, ὁ θεός τῆς θάλασσας καί ὁ Πλούτωνας, πού βασίλευε στό βασίλειο τοῦ κάτω κόσμου, στόν Ἄδη.

Ἡ Δήμητρα ἦταν ἀδερφή τοῦ Δία. Προστάτευε τή γεωργία καί φρόντιζε γιά τή γονιμότητα τῆς γῆς.

Ἡ Ἑστία προστάτευε τήν οἰκογενειακή ζωή καί σ' ὅλα τά σπίτια ὑπῆρχε βωμός τῆς.

Ὁ Ἡφαιστος ἦταν ὁ πιό ἀδικημένος ἀπ' ὅλους τούς θεούς. Ἄσχημος καί κουτσός, δούλευε τή φωτιά καί τά μέταλλα, φτιάχνοντας τά παλάτια τῶν θεῶν καί τούς κεραυνούς τοῦ Δία. Ἦταν ὁ θεός τῆς φωτιᾶς καί προστάτης τῶν σιδηρουργῶν.

Ἐπιπλέον, ἦταν ἡγετὴς καί μιά ομάδα κατώτερων θεῶν ἢ τοπικῶν, πού τούς λάτρευαν σέ ὀρισμένους μόνο τόπους.

Ἀπό τούς κατώτερους θεούς οἱ πιό ἀγαπητοί ἦταν ὁ Διόνυσος, ὁ θεός τῶν ἀμπελιῶν καί τοῦ κρασιοῦ καί ἡ Περσεφόνη, ἡ κόρη τῆς Δήμητρας, πού μοίραζε τή ζωή της ἀνάμεσα στὸν Ἄδη καί τὸν ἐπάνω κόσμο.

Στὶς σπηλιές, στὶς πηγές καί στὰ δάση, οἱ Ἕλληνες πίστευαν πὼς κατοικοῦσαν οἱ νύμφες. Λάτρευαν ἀκόμη κάθε πηγὴ, κάθε ρυάκι ἢ ποταμὸ. Στὰ βάθη τῆς θάλασσας ζοῦσαν οἱ Νηρηίδες, πού προστάτευαν τούς ναυτικούς.

Πῶς γνωρίζουμε τόσα πολλὰ γιὰ τούς θεούς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων; Ἀπ' ὅσα ἔγραψαν οἱ ποιητές καί οἱ συγγραφεῖς τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, ἀπὸ τά ἀγάλματα πού ἔφτιαξαν οἱ γλύπτες καί ἀπὸ τίς θρησκευτικὲς σκηνές, πού ζωγράφισαν οἱ καλλιτέχνες πάνω στὰ πηλινα ἀγγεῖα.

3. Πῶς τιμοῦσαν τούς θεούς τους οἱ Ἕλληνες

Οἱ Ἕλληνες, γιὰ νὰ τιμήσουν τούς θεούς, ἔχτιζαν μεγαλόπρεπους, μαρμάρινους ναοὺς καί μέσα τοποθετοῦσαν τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, στὸν ὁποῖο ἦταν ἀφιερωμένος ὁ ναός.

Ἐξω ἀπὸ τὸ ναὸ ἦταν ὁ βωμὸς γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο συγκεντρώνονταν καί λάτρευαν τὸ θεὸ μέ προσευχὲς καί θυσίες.

«Προσεύχονταν ὄρθιοι μέ τά χέρια σηκωμένα στὸν

οὐρανό, ὅταν τι-
μοῦσαν τό Δία ἢ
τούς ἄλλους οὐ-
ράνιους θεούς ἢ
σκυμμένοι στή γῆ,
ὅταν ἡ προσευχή
ἀπευθυνόταν στόν
Πλούτωνα καί στίς
ἄλλες θεότητες
τοῦ κάτω κόσμου.»

Ζητοῦσαν τή
βοήθεια τοῦ θεοῦ
ἢ τῆς θεᾶς, τούς
θύμιζαν τίς καλές
τους πράξεις καί
τούς παρακαλοῦ-
σαν νά τούς συμ-

παρασταθοῦν στήν ἀνάγκη τους. Τήν προσευχή συ-
νόδευαν οἱ προσφορές. Πρόσφεραν στούς θεούς:
κρασί, λάδι, γάλα, γλυκά καί καρπούς. Πολλές φορές θυ-
σίαζαν καί ζῶα. Ἔσφαζαν κριάρια, προβατίνες, ἀγελάδες ἢ
βόδια, κασίκες καί τράγους, ἀνάλογα μέ ὅ,τι πίστευαν
πώς προτιμοῦσαν οἱ θεοί.

Προσφορές καί θυσίες πρόσφεραν καί στούς νεκρούς,
πού τούς λάτρευαν καί τούς τιμοῦσαν, γιά νά ἔχουν τήν
προστασία τους. Πίστευαν πώς οἱ νεκροί ζοῦν στόν Ἄδη
καί ἀπολαμβάνουν αὐτά πού τούς προσφέρουν οἱ δικοί
τους.

4. Θρησκευτικές γιορτές καί ἀγῶνες

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν πολλές θρησκευτικές γιορτές, γιά

Θυσία χοίρου. Οἱ ἀρχαίοι Ἕλληνες θυσίαζαν
σέ κάθε θεό τό ζῶο πού πίστευαν πώς προτι-
μοῦσε.

νά τιμοῦν τούς θεούς ἢ τίς θεές. Κανένας μήνας δέν ἔμενε χωρίς γιορτή. Ἐπ' αὐτές ἄλλες ἦταν μικρές καί τοπικές κι ἄλλες σπουδαίες καί πανελλήνιες, δηλ. τίς παρακολουθοῦσαν ἄνθρωποι ἀπ' ὅλα τά μέρη τῆς Ἑλλάδας.

Σέ κάθε θρησκευτική γιορτή τελοῦσαν καί ἀγῶνες μουσικούς ἢ ἀθλητικούς.

Πρέπει νά ξέρεις ὅτι οἱ Ἕλληνες στήν ἀρχαιότητα πίστευαν πώς κάθε ἄνθρωπος ἔχει καθῆκον νά ἀσκεῖ τό σῶμα του καί τό μυαλό του καί νά καλυτερεύει τή συμπεριφορά του. Μέ τούς ἀγῶνες, ἔδειχναν στούς θεούς αὐτή τους τήν προσπάθεια. Ἦταν δηλ. καί οἱ ἀγῶνες μιά προσφορά στούς θεούς.

Οἱ μεγάλες πανελλήνιες γιορτές, ὅπου γίνονταν καί ἀγῶνες, ἦταν τέσσερις.

- α. Τά *Πύθια*: Τά γιόρταζαν κάθε τέσσερα χρόνια στούς Δελφούς, γιά νά τιμήσουν τό θεό τοῦ φωτός, τόν Ἀπόλλωνα.
- β. Τά *Ἴσθμια*: Τά γιόρταζαν κάθε δύο χρόνια στόν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου, γιά νά τιμήσουν τό θεό τῆς θάλασσας, τόν Ποσειδῶνα.
- γ. Τά *Νέμεα*: Τά γιόρταζαν κάθε δύο χρόνια στή Νεμέα τῆς Ἀργολίδας, γιά νά τιμήσουν τόν πατέρα τῶν θεῶν καί τῶν ἀνθρώπων, τό Δία.
- δ. Τά *Ὀλύμπια*: Τά γιόρταζαν κάθε τέσσερα χρόνια στήν Ὀλυμπία τῆς Ἡλείας, γιά νά τιμήσουν πάλι τό Δία.

5. Οἱ Ὀλυμπιακοί ἀγῶνες

Στή Δυτική Πελοπόννησο στό νομό Ἡλείας, βρίσκεται ἡ Ὀλυμπία, ἕνας ἀπό τούς σπουδαιότερους θρησκευτικούς τόπους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ἀνάμεσα σέ κατα-

Γιά τούς ἀρχαίους Ἕλληνες ἡ πάλη ἦταν ἓνα σπουδαῖο ἀγώνισμα.

πράσινους χαμηλούς λόφους ἀπλωνόταν τό ἄλσος τῆς Ὀλυμπίας, ἡ ἱερή Ἄλις, ὅπως λεγόταν.

Δύο ποτάμια τήν κύκλωναν. Ὁ Ἀλφειός, ἀπό τά νότια, καί ἀπό τά δυτικά ὁ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ. Σ' αὐτόν τόν ἡρεμο τόπο, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες λάτρευαν τό Δία, τόν πατέρα τῶν θεῶν καί τῶν ἀνθρώπων, κι ἐδῶ ἄρχισαν οἱ Ὀλυμπιακοί ἀγῶνες, πού ἔμελλε νά γίνουν οἱ λαμπρότεροι ὅλης τῆς Ἑλλάδας καί ἀργότερα ὅλου τοῦ κόσμου.

Κάθε τέσσερα χρόνια, χιλιάδες Ἕλληνες ἀπό ὅλα τά μέρη τῆς Ἑλλάδας, συγκεντρώνονταν στήν Ὀλυμπία νά γιορτάσουν τή μεγάλη πανελλήνια γιορτή, τά Ὀλύμπια, καί νά πάρουν μέρος στούς ἀγῶνες.

Ἡ πρώτη ἐπίσημη γραπτή χρονολογία πού ἔχουμε γιά τούς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες εἶναι τό ἔτος 776 π.Χ.

Τό διάστημα τῶν τεσσάρων χρόνων πού μεσολαβοῦσε ἀνάμεσα σέ δύο ἀγῶνες, ὀνομαζόταν Ὀλυμπιάδα. Αὐτήν ἔπαιρναν σάν βάση οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, γιά νά μετροῦν τό χρόνο. Ὅσον καιρό διακοῦσαν οἱ ἀγῶνες, κάθε πόλεμος καί κάθε μάχη σταματοῦσε ἀνάμεσα στίς ἑλληνι-

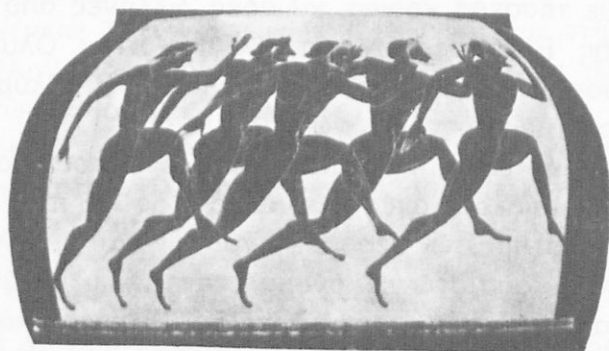
κές πολιτείες. Ήταν ένας νόμος πού όλοι τόν σέβονταν.

Στούς αγώνες έπαιρναν μέρος μόνον ελεύθεροι Έλληνες πολίτες. Μπορούσαν όμως νά τούς παρακολουθήσουν καί δοῦλοι καί βάρβαροι, ὄχι ὅμως καί γυναῖκες.

Οἱ αγώνες κρατοῦσαν πέντε μέρες. Τήν πρώτη μέρα πρόσφεραν θυσίες στό βωμό τοῦ Δία. Ἀκολουθοῦσαν τρεῖς μέρες, πού ἦταν αφιερωμένες στούς ἀθλητικούς αγώνες. Τά κυριότερα ἀγωνίσματα ἦταν ὁ δρόμος, τό πήδημα, ἡ πάλη, ἡ δισκοβολία καί ὁ ἀκοντισμός. Οἱ ἀρματοδρομίες καί οἱ ἵπποδρομίες γίνονταν στόν ἵππόδρομο. Οἱ κριτές τῶν αγώνων, οἱ Ἑλλανοδίκες, ἔδιναν ὄρκο ὅτι θά κρίνουν δίκαια τούς αγώνες καί οἱ ἀθλητές ὅτι θά ἀγωνιστοῦν τίμια.

Τήν τελευταία μέρα γινόταν ἡ ἀπονομή τῶν βραβείων. Ὁ κήρυκας φώναζε τό ὄνομα τοῦ νικητῆ, τό ὄνομα τοῦ πατέρα του καί τό ὄνομα τῆς πατρίδας του. Τό Στάδιο γέμιζε τότε ἀπό τίς ζητωκραυγές καί ἀπό τά ἄνθη πού ἔριχναν οἱ θεατές.

Οἱ Ἑλλανοδίκες στεφάνωναν τούς ὀλυμπιονίκες μ'

Ἀγώνας δρόμου

ένα άπλό στεφάνι, καμωμένο από κλαδιά άγριελιάς. Τά κλαδιά τά είχε κόψει μέ χρυσό μαχαίρι ένα άγόρι, πού είχε στή ζωή καί τούς δυό του γονεΐς.

Μέ τό άπλό αυτό βραβείο, οί Έλληνες έδειχναν ότι ό άγώνας γινόταν γιά τήν τιμή καί τήν άρετή καί όχι γιά τό κέρδος. Πραγματικά, ή τιμή ήταν άφάνταστα μεγάλη γιά κάθε όλυμπιονίκη. Αύτός είχε δικαίωμα νά στήσει τό άγαλμά του στόν ιερό χώρο τής Άλτεως. Τό όνομα του γραφόταν σέ έπίσημους καταλόγους κι όταν επέστρεφε στήν πόλη του, οί συμπατριώτες του τόν τιμούσαν σάν ήρωα. Πολλές φορές γκρέμιζαν ένα μέρος από τά τείχη τής πόλης «γιά νά περάσει από μιά πόρτα όπου κανένας δέν είχε άκόμη περάσει».

Τά πρώτα χρόνια, στήν Άλτι δέν υπήρχαν κτίρια παρά μόνο μικρά σπιτάκια γιά τούς ιερείς καί βωμοί γιά τούς θεούς. Οί νικητές χάριζαν στους θεούς γιά δώρο άγάλματα καί τά τοποθετούσαν κοντά στους βωμούς, στους πρόποδες του Κρονώου λόφου. Άργότερα άρχιζαν νά χτίζονται μεγαλοπρεπείς ναοί, «θησαυροί» δηλ. μικρά οικοδομήματα, γιά νά κρύβουν τά δώρα πού χάριζαν οί διάφορες πόλεις στήν Όλυμπία, στοές κ.ά.

Άνάμεσα στά κτίρια, ό σπουδαιότερος ναός ήταν του Δία, πού φιλοξενούσε μέσα του τό χρυσελεφάντινο άγαλμα του θεοϋ. Τό είχε φτιάξει ό Φειδίας κι ήταν ένα από τά έφτά θαύματα του κόσμου.

Άλλος μεγαλοπρεπής ναός, ήταν τής Ήρας, τό Ήραϊο. Έξω από τήν Άλτι, έχτισαν τήν παλαίστρα καί τό γυμνάσιο, ένα μέρος όπου οί άθλητές έκαναν προπόνηση.

Άν κάμεις μιά έπίσκεψη στό μουσειο τής Όλυμπίας, θά δεις σέ μιάν άναπαράσταση, πώς ήταν ό χώρος τήν εποχή πού ή Όλυμπία γνώρισε τήν πιό μεγάλη της δόξα.

6. Μαντεῖα

Διάβασες πώς οἱ Ἕλληνες προσεύχονταν στούς θεοὺς γιά νά ζητήσουν τή βοήθειά τους. Τούς πρόσφεραν θυσίεσ κι ἔκαναν γιορτές, γιά νά τούς εὐχαριστήσουν. Μά περίμεναν ἀπό τούς θεοὺς κάτι περισσότερο. Ἦθελαν νά γνωρίσουν τή θέληση τῶν θεῶν γιά τό παρόν καί τό μέλλον, νά γνωρίσουν δηλ. ἀπό πρῖν τί θά συμβεῖ στό μέλλον.

Πίστευαν πώς οἱ θεοί φανέρωναν τή θέλησή τους μέ διάφορα σημάδια, μέ οἰωνοὺς.

Στά μαντεῖα, πού ἦταν ἱεροί τόποι, οἱ μάντειεσ παρατηροῦσαν τούς οἰωνοὺς, τούς ἐξηγοῦσαν κι ἔδιναν τίς ἀπαντήσεις, τούς χρησμοὺς.

Ἐπῆρχαν διάφοροι οἰωνοί, δηλ. σημάδια ἀπό τά ὁποῖα μπορούσαν οἱ μάντειεσ νά μαντέψουν τό θέλημα τῶν θεῶν: π.χ. παρατηρώντας τό πέταγμα τῶν πουλιῶν ἢ τό θρόισμα τῶν φύλλων ἢ ἀκόμη τά σπλάχνα τῶν ζῶων, πού θυσίαζαν στό βωμό.

Τό ἀρχαιότερο μαντεῖο βρισκόταν στήν Ἡπειρο, στή Δωδώνη κι ἦταν ναός ἀφιερωμένος στό Δία. Ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς προέλεγαν τό μέλλον ἀπό τό θόρυβο πού ἔκανε ὁ ἄνεμος, κουνώντας τά φύλλα στίς βελανιδιές – τά ἱερά δέντρα τοῦ Δία.

Τό πιό φημισμένο ὁμως μαντεῖο, ἦταν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν, στή Φωκίδα, χτισμένο στούς πρόποδες τοῦ Παρνασσοῦ. Ἦταν ἀφιερωμένο στό γιό τοῦ Δία, τόν Ἀπόλλωνα. Ἐκεῖ πήγαιναν Ἕλληνεσ καί ξένοι, ἀπλοῖ ἄνθρωποι καί βασιλιάδεσ νά ζητήσουν τή γνώμη τοῦ θεοῦ γιά κάποιο σπουδαῖο ζήτημα, πού τούς ἀπασχολοῦσε.

Τό χρησμό τόν ἔδινε μιά ἱέρεια, ἡ *Πυθία*. Αὐτή λουζόταν στά καθαρά νερά τῆσ Κασταλίας πηγῆσ, ἔμπαινε μέσα

Οί Δελφοί ἦταν τό σπουδαιότερο θρησκευτικό κέντρο τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

στό ναό, προχωροῦσε ἀνάμεσα σέ ἀναθυμιάσεις ἀπό δάφνη καί μετά κατέβαινε στό ὑπόγειο μέρος τοῦ ναοῦ, στό μαντεῖο. Ἐκεῖ καθόταν σ' ἓνα τρίποδα, τοποθετημένο ἐπάνω ἀπό ἓνα ἄνοιγμα τῆς γῆς, ἀπ' ὅπου ἔβγαιναν οἱ ἀναθυμιάσεις. Ζαλιζόταν, ἔπεφτε σέ ἔκσταση καί ἀρχίζε νά προφέρει ἀκατάληπτα λόγια, πού ἦταν οἱ ἀπαντήσεις τοῦ Ἀπόλλωνα. Οἱ ἱερεῖς – πολύ μορφωμένοι ἄνθρωποι – ἔγραφαν μ' αὐτά τά λόγια τούς χρησμούς, πού ἦταν πάντα διφορούμενοι, γιά νά μή λαθεύει ποτέ ὁ θεός. Γι' αὐτό καί οἱ ἀρχαῖοι ὀνόμαζαν τόν Ἀπόλλωνα, Λοξία, δηλαδή αὐτός πού τά λέει λοξά, μέ πολλές σημασίες.

Γιά νά εὐχαριστήσουν τόν Ἀπόλλωνα ὅσοι ἔρχονταν νά ζητήσουν ἓνα χρησμό, φεύγοντας ἀφιέρωναν στό ναό

πολύτιμα δῶρα. Κάθε πόλη ἔχτιζε κι ἓνα μικρό οἰκοδόμημα, ἓνα μικρό «θησαυρό», γιά νά τοποθετήσῃ μέσα τά ἀφιερῶματά της.

Ἔτσι τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν ἔγινε πολύ πλούσιο καί γέμισε μέ καλλιτεχνικούς θησαυρούς.

Σήμερα, μπορείς καί σύ νά κάμεις μιά ὁμορφή ἐκδρομή στούς Δελφούς. Θά θαυμάσεις τό τοπίο, θά ἐπισκεφτεῖς τά ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα, θά συναντήσεις τό «θησαυρό τῶν Ἀθηναίων» καί θ' ἀνεβεῖς ὡς τό ἀρχαῖο θέατρο, ὅπου γίνονταν μουσικοί ἀγῶνες πρός τιμή τοῦ θεοῦ.

Τέλος, θά καταλήξεις στό μουσεῖο νά χαρεῖς ὅσα ἔργα τέχνης σώθηκαν ἀπό τή φθορά τοῦ χρόνου καί τή μανία τῶν ἀνθρώπων.

7. Μυστήρια

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν πῶς οἱ νεκροί ζοῦν στόν Ἄδη μιά θλιβερή ζωή. Γιά νά ἐξασφαλίσουν λοιπόν μιά εὐτυχισμένη ζωή μετά τό θάνατο, ἔπαιρναν μέρος στά μυστήρια.

Τά μυστήρια ἦταν θρησκευτικές τελετές. Μόνο ὅσοι ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτά, οἱ μνημένοι, θά ἀπολάμβαναν μετά τό θάνατο μιά αἰώνια κι εὐτυχισμένη ζωή.

Τά σπουδαιότερα μυστήρια ἦταν αὐτά πού γίνονταν στήν Ἐλευσίνα, κοντά στήν Ἀθήνα, τά Ἐλευσίνια μυστήρια, πρός τιμή τῆς Δήμητρας καί τῆς κόρης της Περσεφόνης.

Οἱ μνημένοι ἔπρεπε νά κρατήσουν μυστικό αὐτό πού ἔβλεπαν ἢ ἄκουγαν στίς τελετές.

8. Ἀμφικτιονίες

Ὅπως θά κατάλαβες, ἡ θρησκεία κανόνιζε τή ζωή τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Γι' αὐτό καί μᾶς ἄφησαν τόσους πολλούς ναούς, πού δείχνουν τό σεβασμό πού εἶχαν στούς θεούς τους.

Μερικοί ναοί, ὅπως τοῦ Ἀπόλλωνα στούς Δελφούς, ἔγιναν πανελλήνιοι κι ἀπόκτησαν μεγάλο πλοῦτο. Σ' αὐτούς ἔκαναν θυσίες ὄχι μόνο οἱ κάτοικοι τῆς πόλης πού βρισκόταν ὁ ναός, ἀλλά καί οἱ κάτοικοι τῶν γειτονικῶν πόλεων.

Ἔτσι, μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου ἀποφάσισαν νά ὀρίσουν μίαν ἀντιπροσωπεία ἀπό ὅλες τίς γειτονικές πόλεις, πού θά φρόντιζε γιά τίς ὑποθέσεις τοῦ ναοῦ, θά ὀργάνωνε τίς κοινές γιορτές καί θά διαχειριζόταν τήν περιουσία του. Ἡ ἀντιπροσωπεία συνεδρίαζε στό ναό καί τό συνέδριό της ὀνομαζόταν ἀμφικτιονικό συνέδριο. Οἱ πόλεις πού ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτό ἔνιωθαν ἐνωμένες καί βοηθοῦσε ἡ μιά τήν ἄλλη. Εἶχαν μεταξύ τους ἕνα σύνδεσμο θρησκευτικό, ἀποτελοῦσαν μίαν ἀμφικτιονία.

Ἀργότερα, τά ἀμφικτιονικά συνέδρια φρόντιζαν νά λύνουν καί τίς διαφορές πού εἶχαν οἱ πόλεις τῆς ἀμφικτιονίας. Οἱ ἀποφάσεις τῶν ἀμφικτιονιῶν ἦταν σεβαστές καί τιμωροῦσαν ὅποια πόλη τίς παρέβαινε.

Ἡ σπουδαιότερη ἀμφικτιονία ἦταν ἡ ἀμφικτιονία τῶν Δελφῶν.

Νά θυμᾶσαι:

Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν σέ πολλούς θεούς, πού τούς εἶχαν δώσει ἀνθρώπινη μορφή.

Τούς θεούς τούς τιμοῦσαν μέ προσευχές, μέ θυσίες καί μέ γιορτές.

Στίς θρησκευτικές γιορτές τελοῦσαν καί ἀγῶνες ἀθλητικούς καί μουσικούς.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἦταν οἱ σπουδαιότεροι ἀγῶνες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ζητοῦσαν ἀπό τά μαντεῖα νά γνωρίσουν τί θά συμβεῖ στό μέλλον.

Τό περιφημότερο μαντεῖο ἦταν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

Μέ τά μυστήρια πίστευαν ὅτι ἐξασφαλίζουν μιά εὐτυχισμένη ζωή μετά τό θάνατο.

Οἱ ἀμφικτιονίες ἔλυναν τίς διαφορές τῶν πόλεων τῆς ἀμφικτιονίας καί ἔπαιρναν ἀποφάσεις σεβαστές ἀπ' ὅλους.

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. Τί ἦταν τά μαντεῖα; Τί ἦταν τά μυστήρια;
2. Γράψε λίγα λόγια γιά ἓνα θεό ἢ θεά πού θά διαλέξεις.
3. Διάβασε καί μίλησε στήν τάξη γιά τούς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, πού γίνονται στόν καιρό μας.
4. Κάνε δύο ωραίους πίνακες. Ὁ ἓνας νά ἔχει θέμα τήν Ὀλυμπία καί ὁ ἄλλος τούς Δελφοὺς.

Ἐπανάληψη ἐπάνω στά ὀκτώ κεφάλαια πού διάβασες

1. Ἀπάντησε στίς ἐρωτήσεις.

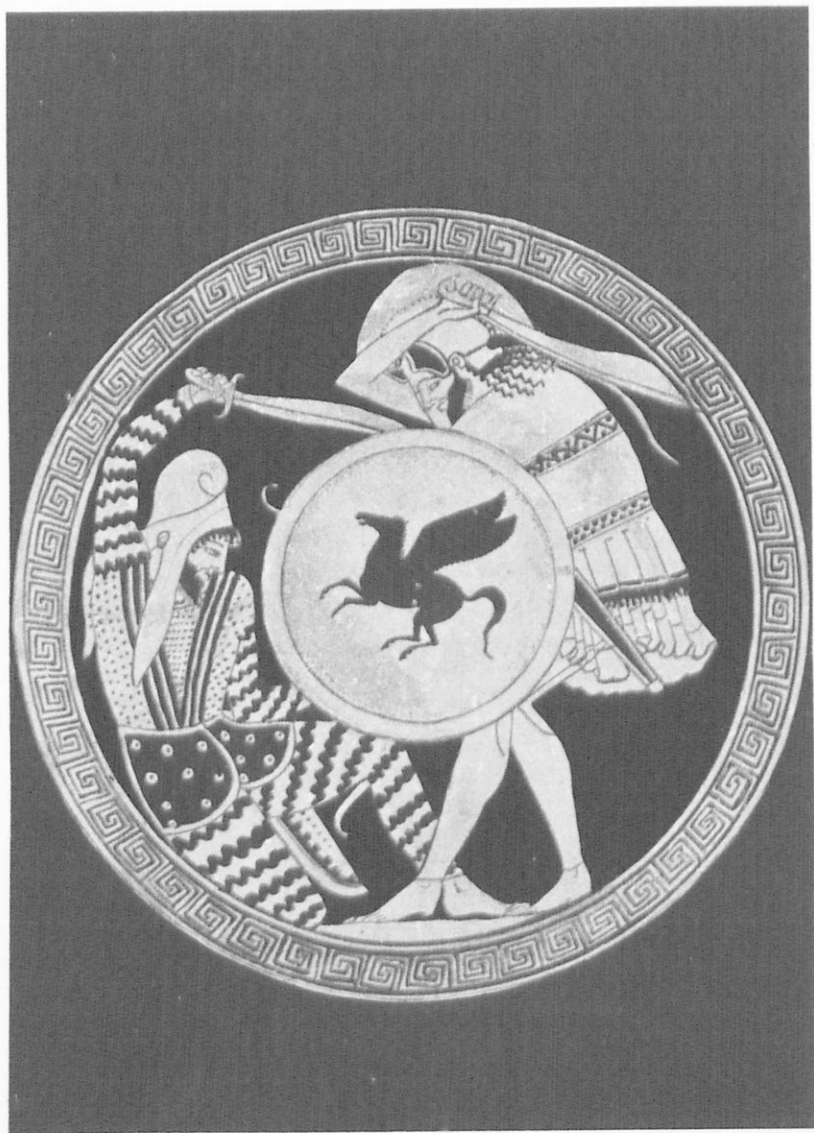
- α. Πῶς μαθαίνουμε τήν Ἱστορία τῶν περασμένων;
- β. Πῶς ἦταν οἱ κατοικίες τῶν ἀνθρώπων, πού ζοῦσαν τά προϊστορικά χρόνια;
- γ. Ἀπό πού ἦρθαν οἱ Κρηῖτες; Σέ ποιά φυλή ἀνήκαν; Πῶς ὀργάνωσαν τή ζωή τους;

- δ. Σέ ποιά φυλή ἀνήκαν οἱ Ἀχαιοί; Τί εἶδους μνημεῖα ἄφησαν στήν Ἑλλάδα; Ποιό ἦταν τό σπουδαιότερο ἀρχαῖκό βασίλειο;
- ε. Σέ ποιές θάλασσες ταξίδευαν οἱ Ἕλληνες, γιά νά ἰδρῦσουν τίς ἀποικίες τους; Ποιά περιοχὴ ὀνομάζουμε «Μεγάλῃ Ἑλλάδα»;
- στ. Ποιός ἔγραψε καλούς νόμους γιά τοὺς Ἀθηναίους τόν 6ο αἰῶνα π.Χ.; Ποιός ἦταν ὁ Πεισίστρατος; Τί ἔκανε ὁ Κλεισθένης;
- ζ. Τί ἦταν ὁ Λυκοῦργος; Ποιό σκοπό εἶχε ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν στή Σπάρτη;
- η. Τί πίστευαν οἱ Ἕλληνες γιά τοὺς θεούς; Πῶς τοὺς τιμοῦσαν; Ποιοί ἦταν οἱ σπουδαιότεροι ἀγῶνες; Πῶς ἔλυναν τίς διαφορές τους οἱ πόλεις μιᾶς ἀμφικτιονίας;

2. Διάλεξε καί κάμε μιὰ ἀπό τίς παρακάτω ἐργασίες:

- α. Ζωγράφισε:
- Μιά ἀκρόπολη τῶν Ἀχαιῶν.
  - Ἐνα ἀθηναῖκό καρὰδι μέ κουπιὰ.
  - Ἐναν Ἀθηναῖο ὀπλίτη.
  - Ἐνα Σπαρτιάτη πολεμιστή.
  - Τοὺς σπουδαιότερους θεούς τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων μέ τὰ σύμβολά τους.
- β. Σχεδίασε: Τό χάρτη τῆς Ἑλλάδας. Γράψε ἐπάνω τὰ ὀνόματα τῆς Κνωσοῦ, τῶν Μυκηνῶν, τῆς Σπάρτης, τῆς Ἀθήνας, τῆς Ὀλυμπίας, τῶν Δελφῶν καί τῆς Ἐλευσίνας.
- γ. Νά ἐπισκεφτεῖς τὰ ἀρχαιολογικά μνημεῖα τῆς περιοχῆς σου καί νά ἐκθέσεις στοὺς συμμαθητές σου τίς ἐντυπώσεις σου.

Ἕλληνας ὀπλίτης νικά τόν Πέρση ἀντίπαλό του.

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Ἀνατολικοί λαοί

Στή Μεσοποταμία, μιά εὐφορη χώρα τῆς Ἀσίας, ανάμεσα σέ δύο ποτάμια, τόν Τίγρη καί τόν Εὐφράτη, ἀναπτύχθηκε ἕνας σπουδαῖος πολιτισμός χιλιάδες χρόνια πρὶν νά γεννηθεῖ ὁ Χριστός.

Πολλοί λαοὶ πέρασαν ἀπ' αὐτὴ τὴ χώρα καὶ ὁ καθένας ἄφησε στίς ἐπόμενες γενεές ἀκριβὴ κληρονομιά ὅσα εἶχε ἀνακαλύψει μὲ κόπους καὶ ἀγῶνες.

Ὁ πιὸ δυνατὸς καὶ ὀρμητικὸς λαὸς ἀπὸ ὅσους πέρασαν ἦταν οἱ Ἀσσύριοι. Οἱ Βαβυλώνιοι ὅμως κατάφεραν νά νικήσουν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ ἔκαναν πρωτεύουσα τοῦ κράτους τὴ Βαβυλώνα, πού ἔμεινε γνωστὴ στὴν ἱστορία γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν πολυτέλειά της.

Τὴν ἐποχὴ πού βασίλευε ὁ Ναβουχοδονόσορ, οἱ Βαβυλώνιοι κυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ πῆραν στὴ Βαβυλώνα τοὺς Ἑβραίους αἰχμαλώτους.

Ἀργότερα οἱ Πέρσες κυρίευσαν τὴ Βαβυλώνα καὶ ἡ Μεσοποταμία ἔγινε ἐπαρχία τῆς Περσίας. Ἔτσι τὸν 6ο

αίωνα π.Χ., στό σημερινό Ἰράν, βρίσκομε ἕνα δυνατό καί πλούσιο κράτος, τό κράτος τῶν Περσῶν.

Ἰδρυτής τῆς περσικῆς αὐτοκρατορίας ἦταν ὁ Κύρος, πού ὑπόταξε τίς ἑλληνικές ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας καί ὑποχρέωσε τούς ἀποίκους νά πληρώνουν μεγάλους φόρους καί νά ζοῦν σύμφωνα μέ τούς περσικούς νόμους.

2. Ἡ Ἰωνική ἐπανάσταση (499 π.Χ.)

Ὁ Δαρεῖος, πού διαδέχτηκε στό θρόνο τόν Κύρο, ἦταν πολύ φιλόδοξος κι ἤθελε νά κυριαρχήσει στή Μεσόγειο θάλασσα, τήν ἐποχή πού οἱ Ἕλληνες ἦταν οἱ μόνοι κυρίαρχοί της.

Ζητοῦσε λοιπόν μίαν ἀφορμή, γιά νά καταστρέψει τό λαό αὐτό, πού τόν ἐμπόδιζε στά σχέδιά του. Ἡ ἀφορμή αὐτή δέν ἄργησε νά παρουσιαστεῖ. Στίς ἀρχές τοῦ 5ου αἰώνα π.Χ. οἱ Ἕλληνες τῶν ἀποικιῶν, πού ὑπόφεραν πολύ ἀπό τήν περσική διοίκηση, ἀποφάσισαν νά ἐπαναστατήσουν καί ζήτησαν βοήθεια ἀπό τήν Ἑλλάδα. Οἱ Σπαρτιάτες ἀρνήθηκαν νά βοηθήσουν. Μόνο οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν λίγο στρατό καί εἴκοσι τριήρεις. Σ' αὐτές προστέθηκαν κι ἄλλες πέντε τῶν Ἐρετριέων.

Ἴωνες, Ἀθηναῖοι κι Ἐρετριεῖς ἐνωμένοι ἔφτασαν ὡς τίς Σάρδεες, πού ἦταν ἡ πρωτεύουσα τῆς σατραπείας. Ἐκεῖ ἔμενε ὁ διοικητής, ὁ σατράπης, ὅπως τόν ὀνόμαζαν.

Κυρίεψαν εὐκόλα τήν πόλη. Δέν μπόρεσαν ὁμως νά πάρουν καί τήν ἀκρόπολή της. Ἔτσι οἱ Πέρσες βρῆκαν καιρό κι ἔστειλαν ἰσχυρό στρατό. Οἱ ἐπαναστάτες ἀναγκάστηκαν νά ὑποχωρήσουν. Στήν ὑποχώρηση νικήθηκαν ἀπό τούς Πέρσες κοντά στήν Ἐφεσο.

Οἱ Ἀθηναῖοι καί οἱ Ἐρετριεῖς γύρισαν λυπημένοι στήν

πατρίδα τους. Οί Ίωνες συνέχισαν μόνοι τους τόν άγώνα.

Ό Δαρείος όμως τούς νίκησε καί ξαναπήρε όλες τίς έλληνικές άποικίες τής Μ. Άσίας. Για νά τιμωρήσει τούς έπαναστάτες, έκαψε τή Μίλητο, σκότωσε τούς άντρες καί τά γυναικόπαιδα τά πούλησε για δούλους. Άνάλογη τύχη είχαν όλες οί έλληνικές πόλεις τής Μ. Άσίας.

Μά ό θυμός του ήταν μεγάλος καί για τούς Άθηναίους, πού βοήθησαν τούς Ίωνες, κι άποφάσισε νά τούς έκδικηθεϊ. Άρχισε νά έτοιμάζεται, για νά έκστρατεύσει έναντίον τής Έλλάδας. Πρόσταξε μάλιστα ένα δούλο του νά του έπαναλαμβάνει τρεις φορές τήν ήμέρα «Κύριε μήν ξεχνάς τούς Άθηναίους».

A. Άμυντικοί πόλεμοι τών Έλλήνων έναντίον τών Περσών

1. Πρώτη έκστρατεία τών Περσών έναντίον τής Έλλάδας

Ό Δαρείος δέν ξεχασε τούς Άθηναίους. Τό 492 π.Χ. έστειλε τό γαμπρό του *Μαρδόνιο* μέ αρκετό στρατό καί στόλο νά κυριέψει τήν Έλλάδα.

Ό Μαρδόνιος μέ τόν περσικό στρατό πέρασε από τόν Έλλησποντο στή Θράκη κι από εκεί στή Μακεδονία. Ό περσικός στόλος έπλεε πρός τά παράλια τής Χαλκιδικής.

Μιά μεγάλη όμως τρικυμία, πού ξέσπασε στή χερσόνησο του Άθω, κατάστρεψε τά περισσότερα έχθρικά πλοία. Ό στρατός πάλι δοκιμάστηκε πολύ στή Μακεδονία.

Έτσι ό Μαρδόνιος αναγκάστηκε νά γυρίσει γρήγορα

στήν πατρίδα του. Αυτό ήταν τό τέλος τῆς πρώτης ἐκστρατείας τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας.

2. Δεύτερη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα (490 π.Χ.)

Ὁ Δαρεῖος δέν ἀπογοητεύτηκε γιά τήν ἀποτυχία τοῦ Μαρδόνιου. Ἐτοίμασε καινούριο στρατό καί στόλο, γιά νά ἐκστρατεύσει γιά δεύτερη φορά ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Ἀρχηγούς τῆς δεύτερης ἐκστρατείας ὄρισε δύο στρατηγούς, τό Δάτη καί τόν Ἀρταφέρνη.

Αὐτή τή φορά οἱ Πέρσες ἀκολούθησαν διαφορετικό δρόμο. Μέ τά πλοῖα τους ξεκίνησαν ἀπό τό ἀκρωτήριο τῆς Μυκάλης, κυρίεψαν τή Νάξο καί τή Δῆλο κι ἔφτασαν στήν Ἐρέτρια. Ἐξί μέρες τήν πολιορκοῦσαν καί τελικά τήν κυρίεψαν καί τήν κατάστρεψαν, παίρνοντας ἐκδίκηση γιά τή βοήθεια πού εἶχαν στείλει οἱ Ἐρετριεῖς στούς ἐπαναστάτες Ἴωνες.

Ἦστερα οἱ Πέρσες πέρασαν στήν Ἀττική καί στρατοπέδευσαν στήν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα. Ὁ στόλος, πού τούς εἶχε μεταφέρει, ἔμεινε ἀγκυροβολημένος στόν ὄρμο τοῦ Μαραθῶνα.

Ἡ στιγμή ἦταν πολύ κρίσιμη γιά τούς Ἀθηναίους. Κινδύνευε ἡ ἐλευθερία τους καί ἡ ἐλευθερία ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Λίγοι καθῶς ἦταν, ζήτησαν ἀμέσως τή βοήθεια τῆς Σπάρτης καί τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων. Οἱ Σπαρτιάτες ἀπάντησαν πῶς δέν μπορούσαν νά ἐκστρατεύσουν πρὶν γίνει πανσέληνος, γιατί αὐτό ἦταν τό ἔθιμό τους. Οἱ ἄλλες πόλεις ἀρνήθηκαν νά βοηθήσουν. Μόνο οἱ Πλαταιεῖς ἔστειλαν χίλιους ὀπλίτες.

Οί Ἀθηναῖοι κατάλαβαν τότε πῶς ἔπρεπε μόνοι τους νά ὑπερασπίσουν τήν πατρίδα τους καί νά τά βάλουν μέ τούς δυνατούς Πέρσες.

Στήν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα συγκεντρώθηκαν δέκα χιλιάδες Ἀθηναῖοι καί χίλιοι Πλαταιεῖς. Ὁ ἀθηναϊκός στρατός εἶχε δέκα στρατηγούς. Κάθε μέρα ἀναλάμβανε τήν ἀρχηγία ὅλου τοῦ στρατοῦ καί ἓνας στρατηγός. Ἀνάμεσα στους στρατηγούς ἦταν ὁ *Μιλτιάδης*, ὁ *Ἀριστείδης*, καί ὁ *Θεμιστοκλῆς*.

Πολέμαρχος ἦταν ὁ Καλλιμάχος.

Οἱ γνῶμες τῶν δέκα στρατηγῶν μοιράστηκαν γιά τό ἄν ἡ μάχη θά δινόταν στό Μαραθῶνα ἢ ἄλλοῦ.

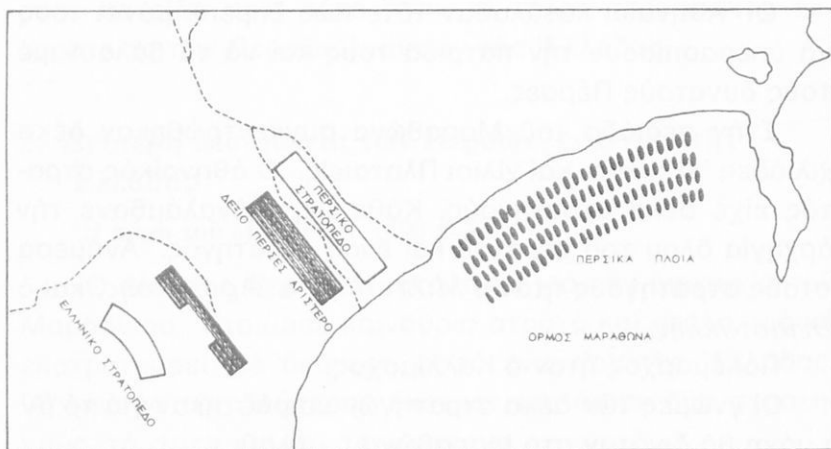
Ὁ Μιλτιάδης ἐπέμενε νά δοθεῖ ἡ μάχη στό Μαραθῶνα, γιὰτί τό ἔδαφος ἦταν εὐνοϊκό γιά τούς Ἀθηναίους καί ἔπεισε τόν πολέμαρχο λέγοντας:

«Ἀπό σένα ἐξαρτᾶται σήμερα Καλλιμάχε ἢ νά ὑποδουλώσεις τήν Ἀθήνα ἢ νά τή διατηρήσεις ἐλεύθερη καί ἔτσι νά ἀφήσεις μνήμη αἰώνια, ὅσο θά ὑπάρχουν ἄνθρωποι».

Ὁ πολέμαρχος συμφώνησε μέ τή γνώμη τοῦ Μιλτιάδη καί μέ τήν ψῆφο του οἱ στρατηγοί ἀποφάσισαν νά δοθεῖ ἡ μάχη στό Μαραθῶνα.

Ὁ Ἀριστείδης, πού ἦταν λογικός καί καθόλου φιλόδοξος παραχώρησε τήν ἡμέρα τῆς ἀρχηγίας του στό Μιλτιάδη, πού ἦταν ἰκανότερος καί γνώριζε τήν τακτική τῶν Περσῶν. Τό παράδειγμα τοῦ Ἀριστείδη τό μιμήθηκαν καί οἱ ἄλλοι στρατηγοί κι ἔτσι ὁ Μιλτιάδης ὀρίστηκε ἀρχιστράτηγος τῶν Ἀθηναίων.

Μέ μεγάλη προσοχή τακτοποίησε τό στρατό του, δυνάμωσε τίς ἄκρες κι ἄφησε πιό ἀδύνατο τό κέντρο καί διάταξε ν' ἀρχίσει ἀμέσως ἡ μάχη. Ὅταν δόθηκε τό σύνθημα,

Τό σχέδιο δείχνει πώς είχαν παραταχθεί οί Έλληνες καί οί Πέρσες πρὶν ἀπό τή Μάχη τοῦ Μαραθῶνα.

οί Ἀθηναῖοι καί οί Πλαταιεῖς ὄρμησαν μέ ἀπίστευτο θάρρος ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Πολεμοῦσαν γιά τά σπίτια τους, γιά τίς γυναῖκες καί τά παιδιά τους, πολεμοῦσαν γιά τό εὐλογημένο χῶμα τῆς πατρίδας τους. Καί νίκησαν! Ἦταν τόση ἡ ὄρμή τους, πού οί Πέρσες ἀναγκάστηκαν νά ὑποχωρήσουν. Τρομαγμένοι ἔτρεξαν στά πλοῖα τους, γιά νά σωθοῦν.

Λένε πῶς ὁ Κυνέγειρος, ὁ ἀδελφός ἐνός μεγάλου ποιητῆ, τοῦ Αἰσχύλου, προσπάθησε νά κρατήσει μέ τά χέρια του ἕνα περσικό καράβι, κι ὅταν οί Πέρσες τοῦ τά ἔκοψαν δοκίμασε νά τό συγκρατήσει μέ τά δόντια του. Τόσος μέγανος ἦταν ὁ ἥρωισμός τῶν Ἑλλήνων!

Στό πεδίο τῆς μάχης ἔπεσαν 6.000 Πέρσες καί ἀπό τοὺς Ἀθηναίους 192. Ἡ παράδοση λέει πῶς ἕνας ἀγγελιαφόρος ἔτρεξε μ' ὅλη του τή δύναμη νά φέρει στήν Ἀθήνα τό χαρούμενο μήνυμα. Πουθενά δέ σταμάτησε. Κι ὅταν

ἔφτασε, μιά λέξη πρόλαβε νά πει: «Νενικήκαμεν!». Κι ἔπεσε νεκρός.

Οἱ Πέρσες, ὅταν ἔφυγαν ἀπό τό Μαραθῶνα, ἔπλευσαν μέ τά πλοῖα τους πρὸς τό Φάληρο. Ἡ Ἀθήνα εἶχε μείνει ἀνυπεράσπιστη. Ἦταν εὐκαιρία γι' αὐτούς νά τήν κυριέψουν. Ὁ Μιλτιάδης ὅμως, πού κατάλαβε τό σχέδιό τους, ἄφησε στό πεδίο τῆς μάχης τόν Ἀριστείδη νά προσέχει τά λάφυρα καί τούς αἰχμαλώτους κι ὁ ἴδιος ξεκίνησε ἀμέσως μέ τούς μαραθωνομάχους γιά τήν Ἀθήνα. Τήν ἴδια νύχτα ἔφτασαν καί παρατάχτηκαν γιά μάχη.

Ὅταν σέ λίγο φάνηκαν τά περσικά πλοῖα καί οἱ Πέρσες ἀντίκρισαν τούς Ἀθηναίους νά τούς περιμένουν, δέν τόλμησαν νά ἐπιτεθοῦν. Γύρισαν κι ἔφυγαν ντροπιασμένοι κι ἀπογοητευμένοι πίσω στήν πατρίδα τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι, γιά νά τιμήσουν τούς νεκρούς μαραθωνομάχους, τούς ἔθαψαν μέ μεγάλες τιμές στό πεδίο τῆς μάχης. Στόν τύμβο τοῦ Μαραθῶνα ἔστησαν μιά μαρμάρινη στήλη καί χάραξαν ἐπάνω τό παρακάτω ἐπίγραμμα τοῦ ποιητῆ Σιμωνίδη:

*«Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι
χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν».*

πού σημαίνει: «οἱ Ἀθηναῖοι, ὑπερασπίζοντας στό Μαραθῶνα ὅλους τούς Ἕλληνες, νίκησαν τή δύναμη τῶν χρυσοστολισμένων Περσῶν».

Κι εἶχαν δίκιο νά ὑπερηφανεύονται. Μέ τή νίκη τους ἐμπόδισαν τούς Πέρσες νά κυριέψουν τήν Ἑλλάδα κι ἔτσι νά πατήσουν τό πόδι τους στήν Εὐρώπη. Κανείς δέν ξέρει πῶς θά ἦταν σήμερα ἡ Εὐρώπη, ἂν δέ βρισκόνταν σ' ἐκείνη τήν ἄκρη τῆς Ἀττικῆς οἱ λίγοι γενναῖοι μαραθωνομάχοι νά σταματήσουν τήν εἴσοδο τῶν βαρβάρων.

Ένα χρόνο ύστερα από τή μάχη του Μαραθώνα, ο Μιλτιάδης μέ στρατό καί στόλο θέλησε νά τιμωρήσει τούς κατοίκους τής Πάρου, πού είχαν βοηθήσει τούς Πέρσες, καί νά διώξει τήν περσική φρουρά, πού είχαν αφήσει στό νησί.

Πολιόρκησε αρκετές μέρες τήν Πάρο, αλλά οί Πάριοι δέν παραδόθηκαν. Μάλιστα ο Μιλτιάδης τραυματίστηκε στό πόδι κι αναγκάστηκε νά λύσει τήν πολιορκία καί νά γυρίσει στήν Ἀθήνα.

Οί Ἀθηναῖοι τόν κατηγόρησαν ὅτι ἔβλαψε τήν πατρίδα του μ' αὐτή τήν ἐκστρατεία, τόν δίκασαν καί τόν καταδίκασαν σέ πρόστιμο. Ὁ Μιλτιάδης πέθανε ἀπό τό τραῦμα του ἀμέσως μετά τή δίκη. Τό πρόστιμο τό πλήρωσε ἀργότερα ὁ γιός του, ὁ Κίμωνας.

3. Ἑλληνες καί Πέρσες ἐτοιμάζονται γιά ἕναν καινούριο πόλεμο

Ὁ Δαρεῖος, σάν ἔμαθε τήν ἤττα του περσικοῦ στρατοῦ στό Μαραθώνα, στενοχωρήθηκε πολύ κι ἀποφάσισε νά ἐκστρατεύσει ὁ ἴδιος ἐναντίον τής Ἑλλάδας. Ἄρχισε νά ἐτοιμάζει πολυάριθμο στρατό καί στόλο, πέθανε ὁμως καί δέν πρόλαβε νά πραγματοποιήσει τό σχέδιό του.

Ὁ γιός του, ὁ Ξέρξης, πού τόν διαδέχτηκε στό θρόνο, συνέχισε τό ἔργο τοῦ πατέρα του.

Οί προετοιμασίες κράτησαν αρκετά χρόνια. Στό διάστημα αὐτό βρῆκαν καί οί Ἀθηναῖοι τήν εὐκαιρία νά κάνουν ὀρισμένες προετοιμασίες.

Ὁ *Θεμιστοκλῆς* ἦταν ἕνας ἔξυπνος, δραστήριος καί φιλόδοξος Ἀθηναῖος πολιτικός, πού ἤθελε νά δοξάσει τήν πατρίδα του μέ σπουδαῖα ἔργα. Μετά τή μάχη τοῦ Μαρα-

θώνα συνήθιζε νά λέει: «Οὐκ ἔᾶ με καθεύδειν τό τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον» δηλ. δέ μέ ἀφήνει νά κοιμηθῶ ἡ δόξα τοῦ Μιλτιάδη.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν ὁ ὁμόνος πού πίστευε πῶς ὁ περσικός κίνδυνος δέν εἶχε περάσει. Συμβούλευε λοιπόν τούς συμπατριῶτες του νά ναυπηγήσουν ἰσχυρό στόλο, γιατί πίστευε πῶς μόνο στή θάλασσα θά μπορούσαν οἱ Ἕλληνες νά νικήσουν τούς Πέρσες.

Ἐπειδή ὁ Ἀριστείδης, ὁ γνωστός Ἀθηναῖος πολιτικός, εἶχε ἀντίθετη γνώμη, δηλ. πίστευε πῶς ἔπρεπε νά ἐτοιμάσουν ἰσχυρό στρατό, γιά ν' ἀναμετρηθοῦν μέ τούς Πέρσες στήν ξηρά, ὁ Θεμιστοκλῆς κατάφερε νά τόν ἐξοστρακίσει καί ἀνενόχλητος ἐφάρμοσε τό σχέδιό του.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατασκεύασαν 200 πολεμικά πλοῖα (τριήρεις) κι ἐκπαίδευσαν πολλούς ἄντρες στή ναυτική τέχνη. Ἔτσι ἡ Ἀθήνα ἐγίνε ἓνα ἰσχυρό ναυτικό κράτος.

4. Τρίτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας

Ἡ μάχη στίς Θερμοπύλες (480 π.Χ.)

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔμαθαν τίς μεγάλες προετοιμασίες τοῦ Ξέρξη, ἀποφάσισαν νά ἐνώσουν τίς δυνάμεις τους γιά ν' ἀντιμετωπίσουν τό δυνατό ἐχθρό τους.

Στόν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου ἐγίνε ἓνα συνέδριο τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Οἱ Ἀθηναῖοι, γιά νά πετύχουν τήν ἔνωση, παραχώρησαν τήν ἀρχηγία στούς Σπαρτιάτες.

Ἔτσι, ἀρχηγό τοῦ στρατοῦ ὄρισαν τό βασιλιά τῆς Σπάρτης *Λεωνίδα* καί ναύαρχο τοῦ στόλου τό Σπαρτιάτη *Ἐὐρυτιάδη*.

Ὁ Λεωνίδας μέ 300 Σπαρτιάτες κι ἄλλους 6.000 Ἕλλη-

νες ξεκίνησε για τὰ στενά τῶν Θερμοπυλῶν, νά ἐμποδίσει τό πέρασμα τοῦ Ξέρξη καί τοῦ στρατοῦ του.

Ὁ Εὐρυβιάδης μέ τό Θεμιστοκλῆ περίμεναν τόν περσικό στόλο στό ἀκρωτήριο τῆς Εὐβοίας, τό Ἄρτεμίσιο.

Τήν ἀνοιξη τοῦ 480 π.Χ. ὁ ἴδιος ὁ Ξέρξης ξεκίνησε μέ τό στρατό καί τό στόλο του νά κυριέψει τήν Ἑλλάδα. Πέρασε τόν Ἑλλησποντο πάνω ἀπό δύο γέφυρες, πού στηρίζονταν σέ πλοῖα, καί μπῆκε στή Θράκη. Προχώρησε στή Μακεδονία κι ἔφτασε ἀνενόχλητος στή Θεσσαλία. Κανείς δέν τόλμησε ν' ἀντισταθεῖ στήν τεράστια στρατιά του.

Στό στενό πού σχηματιζόταν ἀνάμεσα στό ὄρος Καλλιδρομο καί στό Μαλιακό κόλπο, στό στενό τῶν Θερμοπυλῶν, ὁ Ξέρξης βρῆκε νά τόν περιμένει ὁ Λεωνίδας μέ τόν ὀλιγάριθμο στρατό του.

Ἔστειλε τότε ἀπεσταλμένους στό Σπαρτιάτη βασιλιά καί τοῦ ζήτησε νά παραδώσει τὰ ὄπλα καί νά φύγει.

Ὁ Λεωνίδας ἀπάντησε περήφανα: «Μολῶν λαβέ» δηλ. «Ἐλα νά τὰ πάρεις».

Κι ὅταν ἓνας Σπαρτιάτης ἄκουσε ὅτι οἱ Πέρσες ἦταν τόσο πολλοί, πού τὰ βέλη τους θά σκέπαζαν τόν ἥλιο, εἶπε: «Καλύτερα· θά πολεμήσουμε στή σκιά».

Ὁ Ξέρξης διάταξε ν' ἀρχίσει ἀμέσως ἡ ἐπίθεση.

Ποιά ἦταν ὁμως ἡ ἐκπληξη, ἡ ὀργή καί ἡ ἀμνηχανία του, σάν εἶδε ὅτι οἱ Ἕλληνες φύλαγαν καλά τὰ στενά καί ἀπόκρουαν γενναῖα ὅλες τίς περσικές ἐπιθέσεις. Ἀπό τή δύσκολη θέση τόν ἔβγαλε ἓνας προδότης, ὁ *Ἐφιάλης*. Αὐτός ζήτησε πολλά χρήματα, γιά νά ὀδηγήσει ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ ἀπό ἓνα μονοπάτι τοῦ βουνοῦ στίς πλάτες τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν.

Ὅταν ὁ Λεωνίδας ἔμαθε ὅτι ἐπρόκειτο νά κυκλωθεῖ, διάταξε τούς υπόλοιπους Ἕλληνες νά φύγουν, γιά νά ὑπη-

ρετήσουν τήν πατρίδα σέ ἄλλη περίσταση καί νά μή θυσιαστοῦν ἄδικα. Αὐτός, μέ τούς 300 Σπαρτιάτες καί 700 Θεσπιεῖς ἔμεινε στή θέση του, πιστός στούς νόμους τῆς Σπάρτης.

Μάλιστα, βγήκε πρῶτος μέ τό στρατό του ἀπό τό στενό κι ὄρμησε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μέ ἀφάνταστη τόλμη κι ὄρμη. Γνώριζε πολύ καλά ὅτι δέν ὑπῆρχε σωτηρία. Ἀλλά ἤθελε νά δώσει ἓνα αἰώνιο παράδειγμα αὐτοθυσίας καί ἡρωισμοῦ, νά ἐμψυχώσει τούς ἄλλους Ἕλληνες καί νά προξενήσει στόν περσικό στρατό ὅσο τό δυνατόν περισσότερες ἀπώλειες.

Ὁ ἀγώνας ἦταν σκληρός. Σέ μιά φάση του ὁ Λεωνίδας ἔπεσε. Ἄγρια μάχη ἄρχισε γύρω ἀπό τό σῶμα του. Τελικά οἱ Ἕλληνες κατόρθωσαν νά σύρουν πρός τό μέρος τους τό νεκρό βασιλιά τους κι ἔτρεψαν σέ φυγή τούς Πέρσες τέσσερις φορές.

Μά ὁ ἀγώνας ἦταν ἄνισος. Οἱ γενναῖοι ὑπερασπιστές τοῦ στενοῦ, πολεμώντας μέ ὅσα ὄπλα τούς ἀπόμειναν καί μέ τά χέρια καί μέ τά δόντια, ἔπεσαν ὁ ἓνας μετά τόν ἄλλον ὡς τόν τελευταῖο.

Ἀργότερα, οἱ Ἕλληνες, γιά νά θυμοῦνται τήν ἡρωική θυσία τοῦ Λεωνίδα καί τῶν τριακοσίων, ἔστησαν στίς Θερμοπύλες λαμπρό μνημεῖο κι ἐπάνω χάραξαν τό ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδη πού ἔλεγε:

*«ᾠ ξεῖν, ἀγγέλειν Λακεδαιμονίοις
ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι».*

πού θά πεῖ:

*«Ξένε, πού 'σαι περσαστικός ἀπ' αὐτά τά μέρη,
πήγαινε τήν εἶδηση στούς Σπαρτιάτες,*

*πώς ἐδῶ εἶμαστε θαμμένοι,
πιστοί στούς νόμους τῶν προγόνων μας».*

Ὁ περσικός στρατός πέρασε τό στενό τῶν Θερμοπυλῶν, ἐπάνω ἀπό τά πτώματα τῶν γενναίων ὑπερασπιστῶν του καί βάδισε πρὸς τὴν Ἀττική. Ὁ περσικός στόλος ἔπαθε μεγάλες ζημιές καί ἀπό τίς τρικυμίες καί ἀπό τόν ἑλληνικό στόλο, πού τόν συνάντησε στό Ἄρτεμίσιο. Τελικά, ὁ Εὐρυβιάδης κι ὁ Θεμιστοκλῆς, σάν ἔμαθαν ὅτι ὁ Ξέρξης πέρασε τίς Θερμοπύλες, ὁδήγησαν τό στόλο τους στή Σαλαμίνα, ἐνῶ ὁ περσικός στόλος ἀκολουθοῦσε κοντά στήν ξηρά τό στρατό, πού βάδιζε ἐναντίον τῆς Ἀθήνας.

Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας (480 π.Χ.)

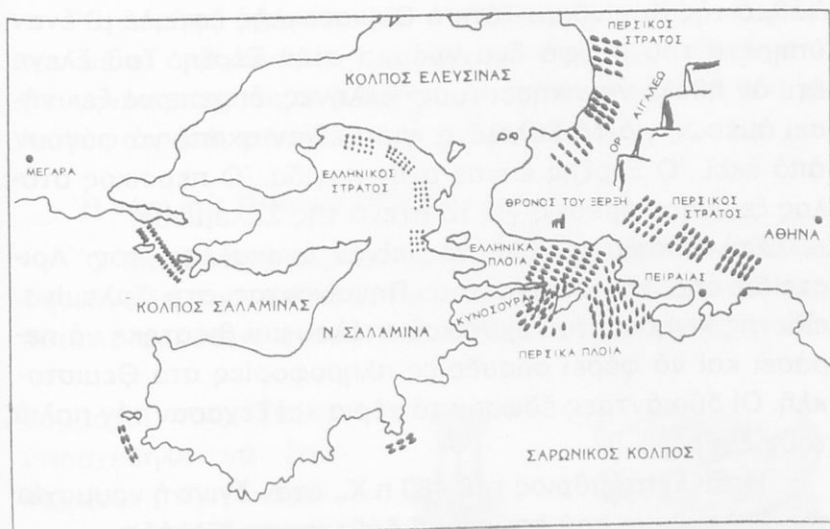
Ὁ χρησμός τῆς Πυθίας εἶχε πεῖ ὅτι «τά ξύλινα τείχη» θά ἔσωζαν τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Θεμιστοκλῆς πίστευε πῶς μέ τά «ξύλινα τείχη» ἐννοοῦσε τά πλοῖα. Γι' αὐτό ἔπεισε τοὺς συμπολίτες του νά ἐγκαταλείψουν τὴν πόλη.

Τά γυναικόπαιδα κι οἱ γέροι ἄφησαν τά σπίτια τους, τοὺς ναοὺς καί τοὺς τάφους τῶν προγόνων τους καί κατέφυγαν στήν Αἴγινα, στή Σαλαμίνα καί στήν Τροιζήνα τῆς Πελοποννήσου.

Οἱ ἄντρες ἐπιβιβάστηκαν στά πολεμικά πλοῖα καί περίμεναν στό στενό τῆς Σαλαμίνας.

Στὴν ἔρημη Ἀθήνα ἔμειναν μόνο λίγοι γέροντες, πού κλείστηκαν στήν Ἀκρόπολη, γιατί δέν ἤθελαν νά ἐγκαταλείψουν τὴν πόλη τους.

Ὁ Ξέρξης ἀνενόχλητος προχώρησε καί μπῆκε στήν Ἀθήνα. Ληλάτησε τὴν πόλη, τὴν κατάστρεψε καί σκότωσε τοὺς γέροντες, πού εἶχαν ὀχυρωθεῖ πρόχειρα στήν Ἀκρόπολη.

Στό σχέδιο βλέπεις τις θέσεις των Έλλήνων και των Περσών στη ναυμαχία της Σαλαμίνας.

Στό μεταξύ ἔφτασε κι ὁ περσικός στόλος κι ἀγκυροβόλησε στό Φάληρο.

Ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης καί οἱ ἄλλοι ναύαρχοι εἶχαν τή γνώμη ὅτι ἔπρεπε τά ἑλληνικά πλοῖα ν' ἀφήσουν τό στενό τῆς Σαλαμίνας καί νά καταφύγουν σ' ἓνα μικρό λιμανάκι κοντά στόν Ἰσθμό τῆς Κορίνθου. Ἔτσι θά εἶχαν τή βοήθεια τοῦ στρατοῦ, πού εἶχε συγκεντρωθεῖ ἐκεῖ.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως δέ συμφωνοῦσε. Ἐπίμενε πώς τό στενό τῆς Σαλαμίνας ἦταν ὁ κατάλληλος τόπος γιά τή ναυμαχία. Ὅταν ἐπάνω στή φιλονικία ὁ Εὐρυβιάδης ἀγανάκτησε καί σήκωσε τό ραβδί του νά χτυπήσει τό Θεμιστοκλῆ, ἐκεῖνος τοῦ εἶπε ψύχραιμα: «Πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ», δηλ. «Χτύπησέ με, ἀλλά ἄκουσέ με».

Οἱ ναύαρχοι ὅμως ἐπίμεναν νά πολεμήσουν στόν

Ίσθμό τῆς Κορίνθου. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς ἔστειλε μ' ἓναν ὑπῆρέτη του κρυφά ἓνα γράμμα στὸν Ξέρξη. Τοῦ ἔλεγε ὅτι, ἂν ἤθελε νά νικήσει τοὺς Ἕλληνες, ἔπρεπε νά ξεκινήσει ἀμέσως γιὰ τὴ Σαλαμίνα, γιατί εἶχαν σκοπὸ νά φύγουν ἀπὸ ἐκεῖ. Ὁ Ξέρξης ἔπεσε στὴν παγίδα. Ὁ περσικὸς στόλος ξεκίνησε ἀμέσως γιὰ τὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας.

Στό μεταξύ οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἀνακαλέσει τὸν Ἄρστειδη ἀπὸ τὴν ἐξορία του. Πηγαίνοντας στὴ Σαλαμίνα, εἶδε τίς κινήσεις τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ βιάστηκε νά περάσει καὶ νά φέρει σπουδαῖες πληροφορίες στό Θεμιστοκλῆ. Οἱ δύο ἄντρες ἔδωσαν τὰ χέρια καὶ ξέχασαν τὴν παλιά τους ἔχθρα.

Ἦταν Σεπτέμβριος τοῦ 480 π.Χ., ὅταν ἔγινε ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, πού ἔσωσε καὶ δόξασε τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ξέρξης κάθισε σ' ἓνα θρόνο, στό βουνὸ Αἰγάλεω, γιὰ νά παρακολουθήσει τὴ ναυμαχία. Ὅταν οἱ δύο στόλοι παρατάχθηκαν ὁ ἓνας ἀπέναντι στὸν ἄλλο, ἡ σάλπιγγα τοῦ Εὐρυβιάδη σήμανε τὴν ἔφοδο. Ἕνας πολεμικὸς παιάνας ἀκούστηκε ἀπὸ τὰ ἑλληνικά πλοῖα:

*«Ἐμπρὸς παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων
νά ἐλευθερώσετε τὴν πατρίδα, τὰ παιδιά,
τίς γυναῖκες, τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς τάφους τῶν
προγόνων σας. Τώρα εἶναι ὁ ὑπέρτατος ἀγώνας»*

Πρῶτος ὁ Θεμιστοκλῆς ξεκίνησε μὲ τίς γρήγορες τριήρεις του κι ἔπεσε ἐπάνω στὰ ἐχθρικά καράβια. Βαριά καὶ δυσκίνητα τὰ περσικά πλοῖα παγιδεύτηκαν ἀπὸ τίς γρήγορες κι εὐκίνητες τριήρεις. Δέν μπορούσαν οὔτε ἐλιγμούς νά κάνουν οὔτε ταχύτητα ν' ἀναπτύξουν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε δίκιο. Στό στενὸ τῆς Σαλαμίνας καταστράφηκε ὁ περσικὸς στόλος!

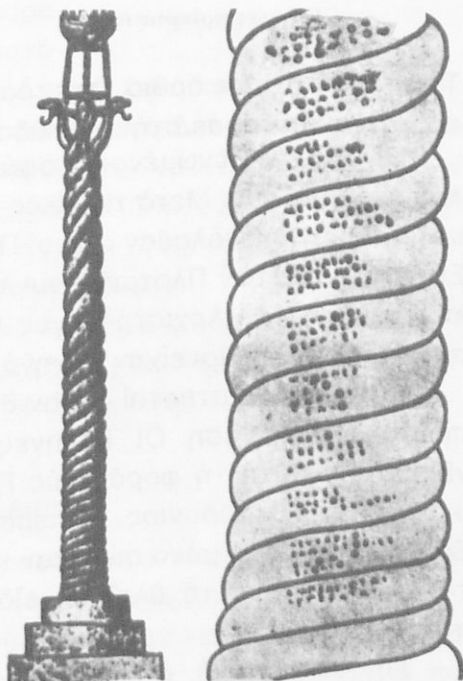
Ὁ Ξέρξης ἀναγκάστηκε νά ἐπιστρέψει στήν πατρίδα του μέ τ' ἀπομεινάρια τοῦ στρατοῦ καί τοῦ στόλου του. Φεύγοντας, ἄφησε στή Θεσσαλία τό Μαρδόνιο μέ 300 χιλιάδες στρατό, γιά νά συνεχίσει τόν πόλεμο.

Ἡ μάχη στίς Πλαταιές (479 π.Χ.)

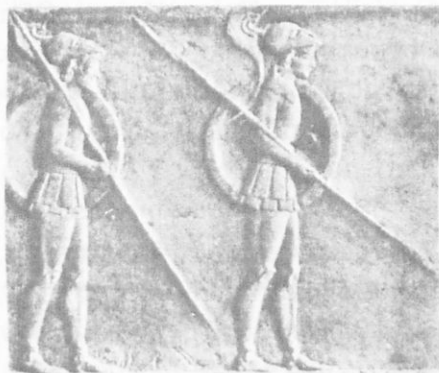
Ὁ Μαρδόνιος πέρασε τό χειμώνα του στή Θεσσαλία. Τήν ἄνοιξη τοῦ 479 π.Χ. πρὶν ἀρχίσει καινούριο πόλεμο, ἔστειλε πρέσβεις στούς Ἀθηναίους καί ζήτησε νά γίνουν

σύμμαχοί του. Τούς ὑποσχέθηκε νά ξαναχτίσει τήν καταστραμμένη πόλη τους καί νά τήν κάνει καλύτερη ἀπό πρὶν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀρνήθηκαν. «Ὅσο ὁ ἥλιος δέν ἀλλάζει τήν πορεία του στόν οὐρανό», εἶπαν, «οἱ Ἀθηναῖοι θά ἀγωνίζονται γιά τήν ἐλευθερία τῆς πατρίδας τους». Εἶδοποίησαν ὁμως τούς Σπαρτιάτες νά στείλουν γρήγορα βοήθεια, γιατί ὁ κίνδυνος ἦταν μέγανος μετά τήν ἀρνητική ἀπάντησή τους.

Ὁ Μαρδόνιος προ-

Ὁ χρυσός τρίποδας, πού ἀφίερωσαν οἱ Ἕλληνες στό ναό τοῦ Ἀπόλλωνα, στούς Δελφούς.

Ελληνες πολεμιστές.

χώρησε στη Στερεά Ελλάδα κι έφτασε στην Αθήνα. Οί λίγοι κάτοικοι πού είχαν επιστρέψει, αναγκάστηκαν νά εγκαταλείψουν τήν πόλη τους γιά δεύτερη φορά. Ο Μαρδόνιος βρήκε έρημη τήν Αθήνα κι άποτελείωσε τήν καταστροφή πού είχε αρχίσει ο Ξέρξης.

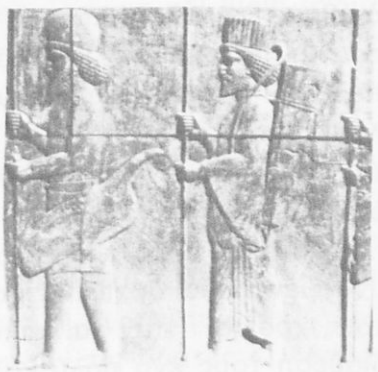
Τίποτε δέν άφησε ορθιο. Ύστερα τραθήχτηκε στη Βοιωτία και στρατοπέδευσε στην πεδιάδα τών Πλαταιών.

Οί Έλληνες ένωμένοι άποφάσισαν νά δώσουν ένα τέλος στόν πόλεμο. Μετά τίς νίκες τους στόν Μαραθώνα και στη Σαλαμίνα κατάλαβαν πώς οί Πέρσες δέν ήταν άνίκητοι. Στην πεδιάδα τών Πλαταιών συγκεντρώθηκαν 110.000 Έλληνες μαχητές. Άρχιστράτηγος ήταν ο Σπαρτιάτης Πausανίας. Οί Αθηναίοι είχαν άρχηγό τό στρατηγό Άριστείδη.

Όταν οί δύο στρατοί πήραν θέσεις, οί Πέρσες άρχισαν πρώτοι τήν επίθεση. Οί Έλληνες πολέμησαν γενναία και νίκησαν κι αυτή τή φορά τούς Πέρσες. Σ' αυτή τή μάχη σκοτώθηκε ο Μαρδόνιος. Ο περσικός στρατός διαλύθηκε. Σαράντα χιλιάδες μόνο σώθηκαν και γύρισαν στην πατρίδα τους νά φέρουν τή θλιβερή είδηση τής μεγάλης καταστροφής.

Τήν ίδια εποχή, ο έλληνικός στόλος, μέ άρχηγό τόν Σπαρτιάτη *Λεωτυχίδη* και τόν Αθηναίο *Ξάνθιππο*, νίκησε τούς Πέρσες στό άκρωτήριο τής Μυκάλης, άπέναντι από τή Σάμο, κι έκαψε τά περσικά πλοία.

Ἡ μάχη στίς Πλαταιές καί ἡ μάχη στή Μυκάλη, πού ἔγιναν τό καλοκαίρι τοῦ 479 π.Χ., σήμαναν τό τέλος τῶν ἀμυντικῶν πολέμων τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ὁ Ξέρξης παραδέχτηκε τήν ἥττα του καί σταμάτησε νά σκέφτεται τήν κατάκτηση τῆς Ἑλλάδας.

Πέρσες πολεμιστές

Ἀπό τά πλούσια λάφυρα, πού βρέθηκαν στό στρατόπεδο τῶν Περσῶν, οἱ Ἕλληνες ἀφιέρωσαν τό ἕνα δέκατο στό ναό τοῦ Ἀπόλλωνα, στούς Δελφούς. Πρόσφεραν δηλαδή ἕνα χρυσοῦ τρίποδα, στηριγμένον ἐπάνω στά κεφάλια τριῶν φιδιῶν ἀπό χαλκό. Στά σώματα τῶν φιδιῶν χάραξαν τά ὀνόματα 31 πόλεων, πού πῆραν μέρος στόν πόλεμο καί νίκησαν τούς βαρβάρους.

Ἡ πόλη τῶν Πλαταιῶν ἀνακηρύχτηκε ἱερή. Ἐκεῖ, κάθε τέσσερα χρόνια, γιόρταζαν τά «Ἐλευθερία», πρὸς τιμὴ τῶν νεκρῶν καί σέ ἀνάμνηση τῆς λαμπρῆς νίκης τους.

5. Γιατί νίκησαν οἱ Ἕλληνες

Διάβασες πῶς οἱ Πέρσες ἔστειλαν πολυάριθμο στρατό καί στόλο νά κυριέψουν τήν Ἑλλάδα καί ὅμως οἱ λίγοι Ἕλληνες κατάφεραν νά τούς νικήσουν καί νά τούς στείλουν πίσω στήν πατρίδα τους. Ἀσφαλῶς θ' ἀναρωτιέσαι πῶς ἔγινε αὐτό τό θαῦμα.

Μὴν ξεχνᾶς πῶς ἡ ἀγάπη γιά τήν πατρίδα καί τήν ἐλευθερία ἀξίζει περισσότερο ἀπό τή δύναμη καί τόν

ἀριθμό τῶν πολεμιστῶν. Οἱ Ἕλληνες ἦταν ἐλεύθεροι πολίτες καί πολεμοῦσαν, γιά νά μείνουν ἐλεύθεροι, ἐνῶ στόν περσικό στρατό ὑπηρετοῦσαν ἄντρες ἀπ' ὅλους τοὺς λαοὺς πού εἶχαν ὑποτάξει οἱ Πέρσες. Αὐτοὶ πολεμοῦσαν ὑπακούοντας στή διαταγή τοῦ βασιλιᾶ τους, χωρίς κανένα ἰδανικό.

Καί κάτι ἄλλο ἀκόμη: οἱ Ἕλληνες ἦταν καλύτερα γυμνασμένοι, γιὰ ἄρχιζαν τή σωματική ἄσκηση ἀπό τά μικρά τους χρόνια. Ἦταν καί καλύτερα ὀπλισμένοι κι εἶχαν στή διάθεσή τους ἓνα πολύ καλά ὀργανωμένο στόλο. Καί τό σπουδαιότερο, μπροστά στόν κίνδυνο, ἐνώθησαν οἱ Ἕλληνικές πόλεις-κράτη γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τους κι ἀπόδειξαν μέ τή νίκη τους πόση δύναμη ἔχει ἡ ἐνότητα καί ἡ ὁμόνοια.

B. Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν

1. Πῶς πέθανε ὁ Πausanίας

Οἱ Ἕλληνες, παίρνοντας θάρρος ἀπό τίς νίκες τους στό Μαραθῶνα, στή Σαλαμίνα καί στίς Πλαταιές, ἀποφάσισαν νά συνεχίσουν τόν πόλεμο ἐναντίον τῶν Περσῶν. Εἶχαν σκοπό νά ἐλευθερώσουν τά νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους καί τίς ἑλληνικές ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας ἀπό τήν περσική κυριαρχία.

Ὁ ἑλληνικός στόλος μέ ἀρχηγό τόν Πausanία ἐπλευσε στόν Ἑλλήσποντο καί κατόρθωσε νά κυριεύσει τό Βυζάντιο, πού τό κρατοῦσαν οἱ Πέρσες.

Ἡ ἐπιτυχία ἦταν σπουδαία, μά ἡ συμπεριφορά τοῦ Πausanία γέμισε μέ λύπη καί ἀγανάκτηση τοὺς Ἕλληνες. Οἱ τιμές καί ἡ δόξα τόν ἔκαναν ἐγωιστή καί ὑπερήφανο.

Ἄρχισε νά φέρεται φιλικά στούς Πέρσες καί βίαια στούς Ἕλληνες, νά ζεῖ μέ πολυτέλεια καί νά μιμεῖται τόν περσικό τρόπο ζωῆς, ὅπως ἔλεγαν τότε, νά μη δίζει.

Οἱ Σπαρτιάτες τόν κάλεσαν στή Σπάρτη κι ἐκεῖ ἀποδείχτηκε ὅτι ὁ Πausanias εἶχε ἔρθει σέ συνεννόηση μέ τόν Ξέρξη, γιά νά τόν βοηθήσει νά κατακτήσει τήν Ἑλλάδα. Οἱ Σπαρτιάτες τόν καταδίκασαν σέ θάνατο. Ὁ Pausanias ζήτησε καταφύγιο στό ναό τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, γιά ν' ἀποφύγει τή θανατική ποινή. Μά οἱ συμπολίτες του ἀφαίρεσαν τή στέγη τοῦ ναοῦ, ἔχτισαν τίς πόρτες κι ἔβαλαν φρουρά, γιά νά πεθάνει ἀπό τήν πείνα.

Ἡ παράδοση λέει ὅτι ἡ μητέρα του, ἡ Θεανώ, ἔβαλε τήν πρώτη πέτρα γιά τό χτίσιμο. Τόση ἦταν ἡ ἀγανάκτηση τῶν Σπαρτιατῶν! Λίγο πρὶν πεθάνει, τόν ἔσυραν ἔξω ἀπό τό ναό, γιά νά μὴν τόν μολύνει.

2. Οἱ Ἀθηναῖοι ὀχυρώνουν τήν πόλη τους. Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλῆ (459 π.Χ.)

Μόλις ἔφυγαν οἱ Πέρσες ἀπό τήν Ἑλλάδα, οἱ Ἀθηναῖοι ἄρχισαν νά φέρνουν πίσω τά γυναικόπαιδά τους κι ἐτοιμάστηκαν νά ξαναχτίσουν τήν πόλη καί τά τείχη, πού εἶχαν καταστραφεῖ.

Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως ζήτησαν ἀπό τοὺς Ἀθηναίους νά μή χτίσουν τείχη, γιατί φοβόνταν τή δύναμη τῆς Ἀθήνας. Ὁ ἴδιος ὁ Θεμιστοκλῆς πῆγε πρὸς τὴν Σπάρτη, γιά νά συζητήσει τό θέμα. Συμβούλεψε ὅμως τοὺς Ἀθηναίους νά χτίσουν τά τείχη, ὅσο πιό γρήγορα μπορούσαν.

Ἐνῶ ἐκεῖνος καθυστεροῦσε τίς συνομιλίες, στήν Ἀθήνα ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά δούλευαν βιαστικά, γιά νά ὑψωθεῖ τό τεῖχος. Ὅταν τελείωσε, ἔστειλαν ἄλλους

Ὁ Θεμιστοκλῆς

πρέσβεις νά εἰδοποιήσουν τό Θεμιστοκλῆ. Ἐκεῖνος φανέρωσε στούς Σπαρτιάτες ὅτι ἡ Ἀθήνα εἶχε τειχιστεῖ καί ἦταν ἰκανή νά παίρνει μόνη της σωστές ἀποφάσεις.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεισε τούς Ἀθηναίους νά τειχίσουν καί τόν Πειραιά, γιατί πίστευε πῶς ἡ Ἀθήνα ἔπρεπε νά γίνει μεγάλη ναυτική δύναμη, γιά νά εἶναι ἀσφαλισμένη καί νά μπορεῖ νά νικᾷ τούς ἐχθρούς της. Ὅλη του τήν προσοχή τήν ἔστρεψε στό στόλο κι ἔλεγε στούς Ἀθηναίους ὅτι ἂν ποτέ νικηθοῦν στή στεριά, νά συνεχίσουν τόν πόλεμο στόν Πειραιά καί μέ τό στόλο τους ν' ἀντιμετωπίσουν τόν ἐχθρό.

Ὁ Ἀριστείδης, πού ἦταν ἀρχηγός τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος, δέ συμφωνοῦσε μέ τίς ἐνέργειες τοῦ Θεμιστοκλῆ, γιατί ἔλεγε πῶς ὁ στρατός θά ἔσωζε τήν Ἀθήνα σέ πρίπτωση πολέμου.

Τελικά, οἱ πολεμικοί ἀντίπαλοι τοῦ Θεμιστοκλῆ κατάφεραν νά τόν ἐξοστρακίσουν. Λυπημένος καί ἀπογοητευμένος, πῆγε νά ζήσει στό Ἄργος. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως τόν κατηγορήσαν ὅτι ἦταν συνένοχος τοῦ Πausanias κι εἶχε σκοπό νά προδώσει τήν Ἑλλάδα. Σάν ἔμαθε τίς κατηγορίες ὁ Θεμιστοκλῆς, ἔφυγε ἀπό τό Ἄργος κι ὕστερα ἀπό πολλές περιπλανήσεις ἔφτασε στήν Περσία καί ζήτησε ἄσυλο κοντά στόν Πέρση βασιλιά.

Πέθανε στήν Περσία. Λένε πῶς αὐτοκτόνησε μέ δηλητήριο γιά νά μήν προδώσει τήν πατρίδα του, ὅταν τοῦ τό ζήτησε ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν.

Ἄργότερα τὰ ὀστά του μεταφέρθηκαν στήν Ἀττική καί θάφτηκαν στόν Πειραιά, στήν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ.

3. Ἡ συμμαχία τῆς Δήλου (478 π.Χ.)

Ἦστερα ἀπό τήν προδοσία τοῦ Πausανία, οἱ ἑλληνικές πόλεις ζήτησαν ἀπό τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀναλάβουν τήν ἀρχηγία καί νά συνεχίσουν τόν ἐπιθετικό πόλεμο ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Ἔτσι οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συμμάχων καί οἱ Σπαρτιάτες μέ τοὺς ἄλλους Πελοποννησίους ἀποσύρθηκαν ἀπό τή συμμαχία.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνάθεσαν στόν Ἀριστείδη, ἐπειδή ἦταν γνωστός γιά τήν τιμιότητά του καί τή δικαιοσύνη του – ὅλοι τόν φώναζαν «ὁ δίκαιος Ἀριστείδης» – νά ὀργανώσει τή συμμαχία (478 π.Χ.).

Αὐτός ὄρισε ποιοὶ σύμμαχοι θά ἔδιναν πλοῖα, ποιοὶ στρατό καί ποιοὶ χρήματα καί πόσα ὁ καθένας καί τὰ κανόνισε ὅλα τόσο καλά, πού δέν ἀκούστηκε κανένα παράπονο.

Στή Δήλο ὑπῆρχε τό κοινό ταμεῖο κι ἐκεῖ συγκεντρώνονταν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων, νά συζητήσουν τίς ὑποθέσεις τῆς συμμαχίας. Γι' αὐτό καί ἡ πρώτη αὐτή ἀθηναϊκή συμμαχία πῆρε τό ὄνομα συμμαχία τῆς Δήλου.

Ὁ Ἀριστείδης πέθανε δέκα χρόνια ἀργότερα, τὸ 468 π.Χ. καί οἱ Ἀθηναῖοι, γιά νά τόν τιμήσουν, τόν ἔθαψαν μέ δικά τους ἔξοδα καί προίκισαν τίς δυό του κόρες.

4. Ὁ Κίμωνας ἐλευθερώνει τίς ἑλληνικές πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας

Οἱ Ἀθηναῖοι ὄρισαν ἀρχηγό τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τόν Κίμωνα, πού ἦταν γιός τοῦ στρατηγοῦ Μιλτιάδη. Ὁ

Ἀθηναϊκή τριήρης

Κίμωνας εἶχε πολεμήσει γενναῖα στή Σαλαμίνα κι ὅλοι τόν ἀγαποῦσαν, γιατί ἦταν ἀπλός, τίμιος καί γενναιόδωρος. Βοηθοῦσε ὅσους εἶχαν ἀνάγκη καί τό σπίτι του ἦταν πάντα ἀνοιχτό γιά τούς φτωχοῦς. Ἦταν καί ἰκανός στρατηγός. Ἡ ζωὴ τοῦ Κίμωνα ἦταν μιά ζωὴ γεμάτη νίκες.

Ὅταν πέθανε ὁ Ἀριστείδης, ὁ Κίμωνας ἔγινε ἀρχηγός τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας καί ἀνάλαβε τό δύσκολο ἔργο νά δώξει τούς Πέρσες ἀπό τά παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Μέ τό στόλο του ἔδωξε στήν ἀρχὴ τούς Πέρσες, πού εἶχαν ἀπομείνει στά παράλια τῆς Χαλκιδικῆς καί τῆς Θράκης. Ὑστερα νίκησε κι ἔδωξε τούς πειρατές ἀπό τὴ Σκύρο κι ἔτσι καθάρισε τό Αἰγαῖο πέλαγος ἀπό τό φοβερό κίνδυνο τῶν πειρατῶν.

Τότε ἔφτασε ἡ σειρά τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας. Μέ τό συμμαχικό στόλο κατόρθωσε νά ἐλευθερώσει πάρα πολλές. Ἡ πιό λαμπρὴ νίκη, αὐτὴ πού τόν δόξασε, ἦταν ἡ νίκη στή μάχη καί στή ναυμαχία πού ἔγινε στὸν *Εὐρουμέδοντα* ποταμό. Στὶς ἐκβολές του τόν περίμενε ὁ περσικὸς στόλος. Ὁ Κίμωνας νίκησε καί κατά-

στρεψε τά έχθρικά καράβια. Ἀμέσως ἔπειτα ἀποθίβασε στρατό στήν ξηρά καί νίκησε τό πεζικό τῶν Περσῶν (467 π.Χ.).

Σάν ἔμαθε πῶς 80 φοινικικά πλοῖα ἔρχονταν γιά νά βοηθήσουν τούς Πέρσες, ἀνοίχτηκε στό πέλαγος, ναυμαχησε καί τά κατάστρεψε. Ἔτσι σέ μιά μέρα πέτυχε τρεῖς νίκες καί γύρισε στήν Ἀθήνα μέ πλούσια λάφυρα.

5. Τρίτος Μεσσηνιακός πόλεμος (466-455 π.Χ.). Θάνατος τοῦ Κίμωνα (449 π.Χ.)

Ἐκείνη τήν ἐποχή, ἔγινε ἓνας τρομερός σεισμός στή Σπάρτη καί κατάστρεψε τά περισσότερα σπιτία.

Οἱ Εἰλωτες βρῆκαν τήν εὐκαιρία νά ἐπαναστατήσουν. Ἡ στιγμή ἦταν δύσκολη γιά τούς Σπαρτιάτες, πού ζήτησαν τή βοήθεια τῶν Ἀθηναίων. Ἐπειδή οἱ περισσότεροι ἐπαναστατημένοι Εἰλωτες ἦταν ἀπόγονοι τῶν Μεσσηνίων, πού εἶχαν ὑποδουλωθεῖ στά παλιά χρόνια στούς Σπαρτιάτες, αὐτός ὁ πόλεμος ὀνομάστηκε τρίτος Μεσσηνιακός πόλεμος.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν 4.000 ὀπλίτες μέ ἀρχηγό τόν ἴδιο τόν Κίμωνα. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως, ἐπειδή ὁ πόλεμος συνεχιζόταν καί οἱ Ἀθηναῖοι ἔμεναν πολύ καιρό στά μέρη τους, τούς φοβήθηκαν καί μέ διάφορες δικαιολογίες τούς ἔστειλαν πίσω στήν Ἀθήνα.

Ἡ προσβολή ἦταν μεγάλη. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κίμωνα, οἱ δημοκρατικοί, τόν κατηγορήσαν σάν αἴτιο αὐτῆς τῆς προσβολῆς καί τόν ἐξόρισαν.

Ἦστερα ἀπό ἀρκετά χρόνια ὁ Κίμωνας γύρισε στήν Ἀθήνα καί μέ 200 πλοῖα ἀθηναϊκά καί συμμαχικά ξεκίνησε νά ἐλευθερώσει τήν Κύπρο ἀπό τούς Πέρσες.

Ἐνῶ ὅμως πολιορκοῦσε τὴν πόλη Κίτιο (τὴ σημερινὴ Λάρνακα), πέθανε (449 π.Χ.). Οἱ Ἀθηναῖοι κράτησαν μυστικό τὸ θάνατό του, γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ θάρρος τους οἱ πολεμιστές.

Στό γυρισμό τούς συνάντησαν καὶ νίκησαν τὸν περσικό στόλο κοντὰ στὴ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου. Οἱ Πέρσες πανικοβλήθηκαν, γιατί νόμιζαν πῶς ἀρχηγός τοῦ στόλου ἦταν ὁ Κίμωνας. Καί νεκρός ἀκόμη νικοῦσε.

Οἱ λαμπρές νίκες τοῦ Κίμωνα γέμισαν μέ φόβο τούς Πέρσες. Γι' ἀρκετά χρόνια ὁ περσικός στρατός δέν πλησίασε τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας κι ὁ περσικός στόλος ἔπαψε νὰ πλέει στό Αἰγαῖο πέλαγος. Ἀπ' αὐτό πίστεψαν οἱ Ἕλληνες ὅτι ἀνάμεσα στοὺς Πέρσες καὶ στοὺς Ἀθηναίους ἔγινε εἰρήνη, πού ὀνομάστηκε Κιμῶν εἰρήνη.

Νά θυμᾶσαι:

A. Ἀμυντικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν

Στὶς ἀρχές τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνα οἱ ἑλληνιζέσ ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας, πού ἦταν ὑποδουλωμένες στοὺς Πέρσες, ἐπαναστάτησαν. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἑρετριεῖς τοὺς βοήθησαν, ἀλλὰ ἡ ἐπανάσταση ἀπέτυχε.

Ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν, ὁ Δαρεῖος, γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖ τοὺς Ἕλληνες, ἄρχισε τὸν πόλεμο ἐναντίον τους.

Οἱ Ἕλληνες ἀμύνθηκαν ἡρωικά γιὰ τὴν ἐλευθερία τους καὶ νίκησαν τοὺς Πέρσες.

B. Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν

Μετά τὴ νίκη τους, οἱ Ἕλληνες συνέχισαν τὸν πόλεμο, γιὰ νὰ διώξουν τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος καὶ τὰ

παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ Ἀθήνα σχημάτισε μέ ἄλλες ἐλληνικές πόλεις τήν πρώτη ἀθηναϊκή συμμαχία, πού ὀνομάστηκε συμμαχία τῆς Δήλου.

Ὁ Ἀθηναῖος στρατηγός Κίμωνας, ὕστερα ἀπό πολλές νίκες, ἀνάγκασε τούς Πέρσες νά μήν ἐνοχλοῦν τούς Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. Ποιά ἦταν ἡ ἀφορμή τῶν Περσικῶν πολέμων;
2. Γράψε τή χρονολογία καί τούς ἀρχηγούς τῶν Ἑλλήνων στίς σπουδαιότερες μάχες καί ναυμαχίες αὐτοῦ τοῦ πολέμου:

Μάχη τοῦ Μαραθῶνα: χρον...   ἀρχηγός.....

Μάχη τῶν Θερμοπυλῶν: χρον...   ἀρχηγός.....

Ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας: χρον...   ἀρχηγός.....

Μάχη στίς Πλαταιές: χρον...   ἀρχηγοί.....

.....

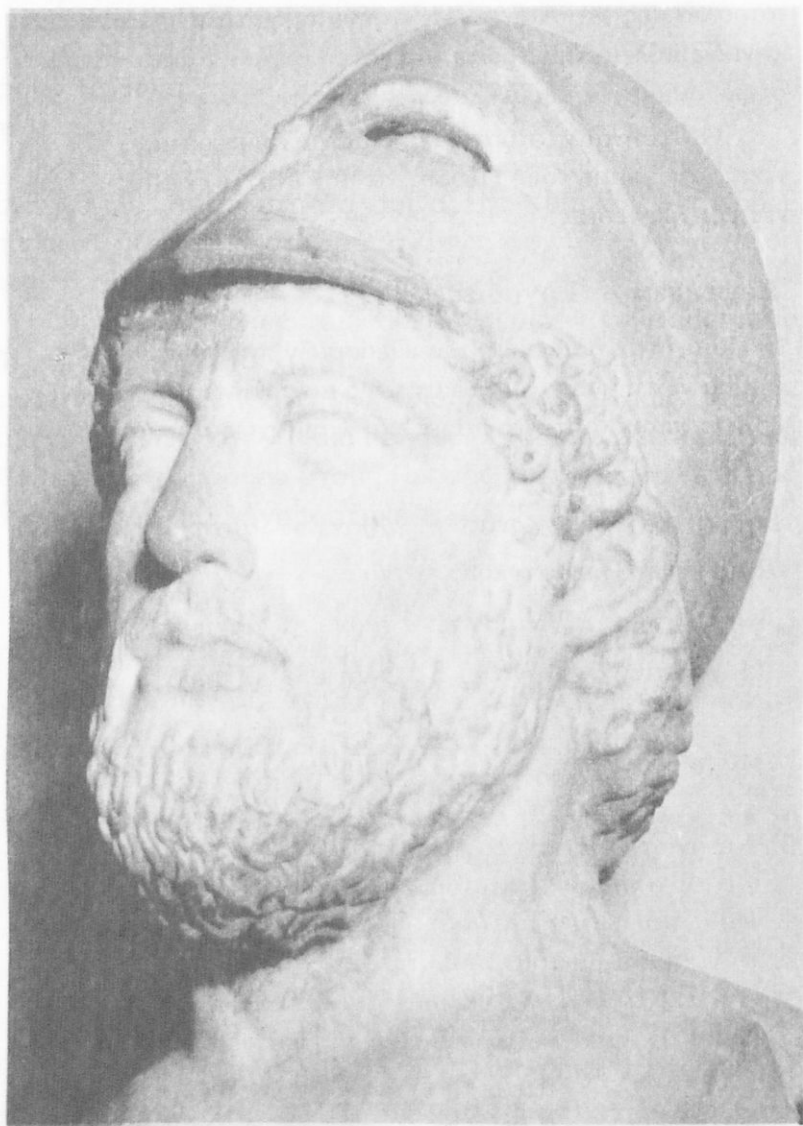
Μάχη στή Μυζάλη: χρον...   ἀρχηγοί.....

.....

3. Νά ἀναφέρεις δύο λόγους πού θεωρεῖς ἀποφασιστικούς γιά τή νίκη τῶν Ἑλλήνων κατά τῶν Περσῶν.
4. Ποιά πόλη τῆς Ἑλλάδας ὠφελήθηκε περισσότερο ἀπό τή νίκη καί μέ ποιό τρόπο;
5. Διάλεξε ἕναν ἀπό τούς σπουδαίους ἄντρες, πού ἔλαβαν μέρος στούς Περσικούς πολέμους, καί γράψε λίγα λόγια γι' αὐτόν.

Μιλτιάδης	Θεμιστοκλῆς	Λεωνίδας
Ἀριστείδης	Κίμωνας	Πανσανίας

Ὁ Περικλῆς, ὁ ἄνθρωπος πού δόξασε τήν Ἀθήνα, ὅσο κανεῖς ἄλλος

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Ἡ Ἀθήνα γίνεται τό πιά δυνατό κράτος ὅλης τῆς Ἑλλάδας

Ὅταν τελείωσε ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ συμμαχικές πόλεις προτίμησαν ν' ἀσχοληθοῦν μέ τή γεωργία καί τό ἐμπόριο. Σταμάτησαν νά προσφέρουν στήν Ἀθήνα στρατό καί πλοῖα κι ἔδιναν μόνο χρήματα.

Μέ τά χρήματα τῶν συμμάχων καί μέ δικά τους ἔσοδα, οἱ Ἀθηναῖοι ναυπήγησαν ἰσχυρό στόλο καί ἡ πόλη τους ἔγινε ἡ μεγαλύτερη ναυτική δύναμη τῆς Ἑλλάδας. Ἔτσι, στήν πραγματικότητα ἡ Ἀθήνα κυβερνοῦσε τίς συμμαχικές πόλεις, πού πλήρωναν κατά κάποιον τρόπο φόρο, καί τοὺς ἐπέβαλε τίς θελήσεις της. Μάλιστα τό συμμαχικό ταμεῖο μεταφέρθηκε ἀπό τή Δῆλο στήν Ἀθήνα.

Στά μέσα τοῦ 5ου αἰῶνα π.Χ. ἡ Ἀθήνα ἦταν ἓνα δυνατό ναυτικό κράτος, πού ἐξουσίαζε, ἐκτός ἀπό τήν Ἀττική, τήν Εὐβοία, τά νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τίς ἑλληνικές πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καί τοῦ Ἑλλησπόντου καί τά παράλια τῆς Θράκης καί τῆς Μακεδονίας. Ἐμοιαζε δηλαδή μέ μιά πανίσχυρη αὐτοκρατορία.

2. Ἡ Ἀθήνα στά χρόνια τοῦ Περικλῆ (5ος αἰώνας π.Χ.). «Ὁ χρυσός αἰώνας τοῦ Περικλῆ»

Ὑστερα ἀπό τούς Περσικούς πολέμους, στήν Ἑλλάδα ἄρχισε μιά περίοδος ἀκμῆς. Ἴδιαίτερα ἡ Ἀθήνα ξαναχτίστηκε πιά ὡραία ἀπό πρίν, προόδεψε, καλλιέργησε τά γράμματα καί τίς τέχνες κι ἔφτασε σ' ἕναν πολιτισμό πού ἀκόμη καί σήμερα προκαλεῖ τό θαυμασμό ὅλου τοῦ κόσμου.

Τά λαμπρά αὐτά χρόνια τῆς Ἀθήνας, πού εἶναι γεμάτα δόξα καί μεγαλεῖο, οἱ ἱστορικοί τά ὀνόμασαν «χρυσό αἰῶνα τῶν Ἀθηνῶν» ἢ ἀλλιῶς «χρυσό αἰῶνα τοῦ Περικλῆ».

3. Ποιός ἦταν ὁ Περικλῆς

Ἐκεῖνα τά χρόνια ἡ Ἀθήνα εἶχε τήν τύχη νά κυβερνιέται ἀπό ἕνα σπουδαῖο ἄνθρωπο κι ἐξαιρετικό πολιτικό, τόν Περικλῆ. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Περικλῆ ἦταν ἀρχοντική καί πλούσια. Μέ ἀρχηγό τόν πατέρα του Ξάνθιππο, οἱ Ἕλληνες νίκησαν τούς Πέρσες στή μάχη τῆς Μυκάλης. Ἡ μητέρα του, ἡ Ἀγαρίστη, ἦταν ἀνιψιά τοῦ Κλεισθένη. Ἦταν φυσικό λοιπόν μέ τέτοια καταγωγή ὁ Περικλῆς νά πάρει μιά τέλεια μόρφωση.

Μετά τό θάνατο τοῦ Ἀριστείδη, ἄρχισε νά παίρνει μέρος στήν πολιτική ζωή τῆς Ἀθήνας ὡς ἀρχηγός τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Θά θυμᾶσαι, βέβαια, πῶς τό ἀριστοκρατικό κόμμα εἶχε τότε ἀρχηγό τόν Κίμωνα. Μετά τό θάνατο τοῦ Κίμωνα ὁ Περικλῆς ἦταν ἡ πιά μεγάλη προσωπικότητα τῆς Ἀθήνας. Τήν ἀξία του τήν ἀναγνώριζαν οἱ συμπολίτες του καί γι' αὐτό τόν ἐξέλεξαν στρατηγό κάθε χρόνο μέχρι τό θάνατό του (429 π.Χ.).

Ὁ Περικλῆς ἦταν σοβαρός, εὐγενικός καί ἤρεμος.

Ποτέ δέν κολάκευε τούς Ἀθηναίους, ἀλλά προσπαθοῦσε μέ τά λογικά του ἐπιχειρήματα νά τούς πείσει νά πάρουν τήν πιό σωστή ἀπόφαση γιά τό καλό τῆς πόλης τους. Ὄταν ἔβγαζε λόγο, τόσο ὠραῖα μιλοῦσε, πού οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγαν ὅτι «ἄστραφτε καί θροντοῦσε καί συγκλόνιζε ὅλη τήν Ἑλλάδα». Γιά τή μεγαλοπρέπεια καί τήν ἡρεμία του τόν παρομοίαζαν μέ τό Δία καί τόν φώναζαν Ὀλύμπιο.

4. Τά σχέδια τοῦ Περικλῆ

Ὁ Περικλῆς εἶχε βάλει στό νοῦ του μεγάλα σχέδια γιά τήν Ἀθήνα. Ἦθελε νά στεριώσῃ σ' αὐτήν μιά ἀληθινή δημοκρατία, νά τήν κάνει δυνατή καί στήν ξηρά καί στή θάλασσα, νά τή λαμπρύνει μέ ὁμορφα ἔργα καί τελικά νά ἐνώσῃ ὅλες τίς ἑλληνικές πόλεις κάτω ἀπό τήν ἀρχηγία τῆς παντοδύναμης Ἀθήνας. Ἦθελε ἀκόμη ἡ Ἀθήνα νά γίνῃ πνευματικό κέντρο, «τό σχολεῖο τῆς Ἑλλάδας».

Καί ἄρχισε, ὅπως ἦταν φυσικό, ἀπό τούς ἀνθρώπους πού κατοικοῦσαν στήν Ἀθήνα καί μάλιστα τούς πιό φτωχοῦς· τούς βοηθοῦσε μέ κάθε τρόπο. Γιά νά παίρνουν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους καί νά μήν ἐμποδίζονται ἀπό τή φτώχεια τους, ἔκαμε νόμο, σύμφωνα μέ τόν ὁποῖο, τό κράτος ἔδινε ἀμοιβή σ' ὅποιον ἔπαιρνε μέρος στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου, στή βουλή ἢ στά δικατήρια.

Ἀκόμη μέ νόμο ὑποχρέωσε τήν πολιτεία νά πληρώνει τά χρήματα γιά τό εἰσιτήριο τοῦ θεάτρου σέ κάθε φτωχό πολίτη.

Στά χρόνια τοῦ Περικλῆ τό θέατρο ἦταν ἓνα λαϊκό σχολεῖο, πού ὅλοι οἱ πολῖτες, πλούσιοι ἢ φτωχοί, ἔπρεπε νά παρακολουθοῦν τίς παραστάσεις του.

Συγκέντρωσε κοντά του ἀξιόλογους ἀνθρώπους τῶν

γραμμάτων και φημισμένους καλλιτέχνες και τούς ανάθεσε να στολίσουν με τά έργα τους τήν Ἀθήνα. Μ' αὐτόν τόν τρόπο ἡ Ἀθήνα ὁμόρφυνε καί χιλιάδες Ἀθηναῖοι βρῆκαν δουλειά.

Θά κατάλαβες λοιπόν ὅτι ὄνειρο τοῦ Περικλῆ ἦταν νά κάνει καί τόν τελευταῖο πολίτη τῆς Ἀθήνας εὐτυχισμένο καί τήν πόλη τῆς Ἀθήνας δυνατή καί δοξασμένη.

5. Ἡ ἀθηναϊκή κοινωνία στά χρόνια τοῦ Περικλῆ

Γιά νά ὀνομάζεσαι Ἀθηναῖος πολίτης στά χρόνια τοῦ Περικλῆ, ἔπρεπε κι ὁ πατέρας κι ἡ μητέρα σου νά εἶναι Ἀθηναῖοι. Αὐτό τό ὅρισε ὁ Περικλῆς μέ νόμο.

Οἱ Ἀθηναῖοι πολίτες εἶχαν τό δικαίωμα νά παίρνουν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους καί νά ἔχουν ἀκίνητη περιουσία στήν Ἀττική. Ὑποχρέωσή τους ἦταν νά ὑπηρετοῦν τήν πατρίδα τους ἀπό τά 18 ὡς τά 60 τους χρόνια. Ἀπό τά δεκαοχτώ ὡς τά εἴκοσι χρόνια ἔκαναν τή θητεία τους καί μετά βρίσκονταν στή διάθεση τῆς πολιτείας σέ περίπτωση πολέμου.

Ἄλλη τους ὑποχρέωση ἦταν οἱ λεγόμενες λειτουργίες. Οἱ πῖο πλούσιοι πολίτες ἀναλάβαιναν μιά ὑποχρέωση δαπανηρή, ὅπως ἦταν νά ἐξοπλίσουν καί νά συντηρήσουν μέ ἐξοδά τους μιά τριήρη ἢ νά πληρώσουν τά ἐξοδα μιᾶς θεατρικῆς παραστάσεως.

Ἐκτός ἀπό τούς Ἀθηναίους πολίτες, στήν Ἀθήνα ζοῦσαν οἱ μέτοικοι καί οἱ δοῦλοι.

Οἱ μέτοικοι ἦταν Ἕλληνες ἀπό ἄλλες πόλεις τῆς Ἑλλάδας, πού ζοῦσαν μόνιμα στήν Ἀθήνα. Δέν εἶχαν δικαίωμα νά παίρνουν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους οὔτε νά ἔχουν ἀκίνητη περιουσία. Ὑπηρετοῦσαν ὅμως στό

στρατό και οι περισσότεροι ήταν έμποροι ή τεχνίτες.

Οι δούλοι ήταν αιχμάλωτοι πολέμου ή απόγονοι δούλων ή βάρβαροι αγορασμένοι. Αυτοί δέν είχαν κανένα δικαίωμα. Ύπηρετούσαν τό κράτος, τούς πολίτες ή τούς μετοίκους χωρίς καμιά άμοιβή.

6. Τό πολίτευμα τής Ἀθήνας

Τήν εποχή του Περικλή τό πολίτευμα τής Ἀθήνας ήταν ή δημοκρατία. Όλοι οι πολίτες του κράτους είχαν ίσα δικαιώματα. Νά ποιές ήταν οι έξουσίες εκείνο τόν καιρό:

1) Ἡ ἐκκλησία του δήμου είχε ὅλη τήν ἐξουσία. Τήν αποτελοῦσαν οι πολίτες πού είχαν συμπληρώσει τά εἴκοσί τους χρόνια. Όλοι είχαν τό δικαίωμα νά ἐκλέγουν καί νά ἐκλέγονται ή νά βγάζουν λόγους από τό ἐπίσημο βήμα,

Τό στήμα τής Πνύκας

πού ήταν στην Πνύκα, ένα λόφο κοντά στην Ἀκρόπολη, όπου συγκεντρωνόταν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἔπαιρνε ὅλες τίς ἀποφάσεις.

2) Ἡ βουλή τῶν πεντακοσίων εἶχε ἔργο νά ἐτοιμάζει τούς νόμους καί νά τούς παρουσιάζει στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου, γιά νά ψηφιστοῦν. Τήν ἀποτελοῦσαν 500 βουλευτές, 50 ἀπό κάθε φυλή καί τούς ἔβγαζαν μέ κλῆρο γιά ἕνα χρόνο.

3) Ἡ Ἡλιαία ἦταν τό σπουδαιότερο δικαστήριο, πού ἔδινε δικαστές γιά ὅλες τίς ὑποθέσεις ἐκτός ἀπό τήν περίπτωση τοῦ φόνου. Τήν ἀποτελοῦσαν 6.000 δικαστές, πού τούς ὄριζαν κι αὐτούς μέ κλῆρο γιά ἕνα χρόνο.

4) Οἱ δέκα στρατηγοί ἦταν οἱ πιό ἐπίσημοι ἄρχοντες τῆς Ἀθήνας. Ἐπειδή τό ἔργο τους ἦταν δύσκολο καί σοβαρό – αὐτοί διοικοῦσαν τό στρατό καί τό στόλο, ἦταν ὑπεύθυνοι γιά τήν ἀσφάλεια τῆς χώρας καί κανόνιζαν τήν ἐξωτερική πολιτική – τούς ἐξέλεγαν μετὰ ἀπό ψηφοφορία κι ὄχι μέ κλῆρο.

Ἡ θητεία τους διαρκοῦσε ἕνα χρόνο. Ἀργότερα ὅμως, ἕνας στρατηγός εἶχε τό δικαίωμα νά ἐκλέγεται ξανά, ἂν εἶχε σπουδαῖες πολιτικές ικανότητες.

7. Ἡ καθημερινή ζωή

Τήν ἐποχή τοῦ Περικλῆ, ἡ Ἀθήνα ἀπλωνόταν γύρω ἀπό τό βράχο τῆς Ἀκροπόλεως. Τά σπίτια τῆς πόλης ἦταν μικρά καί ἰσόγεια, φτιαγμένα μέ πέτρες ἢ πλίθες. Παράθυρα δέν εἶχαν, ἔπαιρναν φῶς καί ἀέρα ἀπό μιά ἐσωτερική αὐλή. Τά σπίτια χωρίζονταν σέ δύο κυρίως διαμερίσματα. Στό ἕνα ἔμεναν οἱ ἄντρες καί λεγόταν «ἀνδρῶν» καί τό

ἄλλο προοριζόταν γιά τίς γυναῖκες καί λεγόταν «γυναικωνίτις». Στή μέση τῆς αὐλῆς ὑπῆρχε βωμός καί κοντά του τό ἄγαλμα τοῦ Δία.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι δέν ἔμεναν γιά πολύ στό σπίτι τους. Τίς περισσότερες ὥρες τίς περνοῦσαν στήν ἀγορά. Ἐκεῖ ὑπῆρχαν τά καταστήματα τῶν ἐμπόρων καί τά ἐργαστήρια τῶν τεχνιτῶν. Ἐκεῖ πήγαιναν, γιά νά συναντήσουν τούς φίλους τους, ν' ἀκούσουν τά τελευταῖα νέα καί νά θαυμάσουν τά ἐμπορεύματα. Ἡ ἀγορά, μέ τή μεγάλη της κίνηση, ἦταν ἡ καρδιά τῆς Ἀθήνας.

Οἱ γυναῖκες ἔμεναν στό σπίτι καί σπάνια ἔβγαιναν, ὅπως ὅταν ἤθελαν νά παρακολουθήσουν τίς μεγάλες θρησκευτικές γιορτές.

Νεαρή γυναίκα ταχτοποιεῖ τὰ σεντόνια σέ μιά κασέλα.

Ἡ ἐκπαίδευση

Τῆ φροντίδα τῶν παιδιῶν τήν εἶχε κυρίως ἡ μητέρα καί ἡ τροφός, γιατί ὁ πατέρας ἦταν πολύ ἀπασχολημένος ἔξω ἀπό τό σπίτι. Ἀγόρια καί κορίτσια περνοῦσαν τά πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τους παίζοντας κι ἀκούγοντας ἱστορίες ἀπό τή μητέρα ἢ τήν τροφό. Οἱ ἱστορίες εἶχαν θέματα παρμένα ἀπό τά ὁμηρικά ἔπη καί ἀπό μύθους τοῦ Αἰσώπου. Ἦταν ἡ πρώτη διδασκαλία πού ἔπαιρναν τά παιδιά.

Ἀργότερα, ὅταν τ' ἀγόρια συμπλήρωναν τά ἑφτά τους χρόνια, πήγαιναν στό σχολεῖο, ἐνῶ τά κορίτσια ἔμεναν

σπίτι καί μάθαιναν τίς δουλειές τῆς νοικοκυρᾶς.

Ἡ ἐκπαίδευση ἐκεῖνο τόν καιρό, ἦταν ἰδιωτική. Οἱ γονεῖς πλήρωναν τό γραμματιστή, τόν κιθαριστή καί τόν παιδοτρίβη.

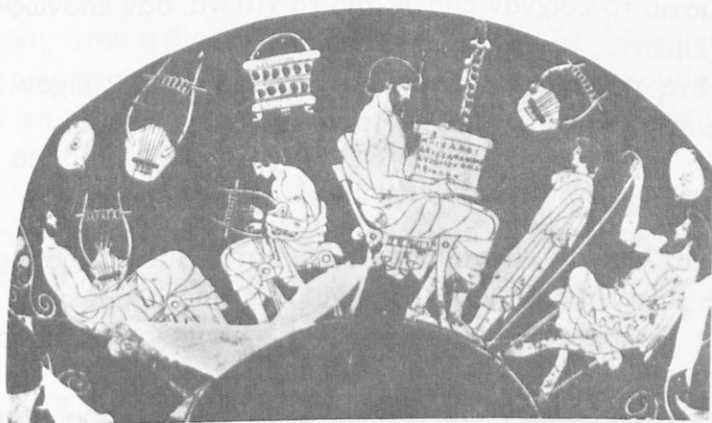
Ὁ γραμματιστής συγκέντρωνε τά παιδιά στό σπίτι του καί τούς μάθαινε ἀνάγνωση, γραφή καί λίγη ἀριθμητική. Ἀκολουθοῦσε ἡ διδασκαλία τῆς μουσικῆς, πού τήν εἶχε ἀναλάβει ὁ κιθαριστής. Αὐτός μάθαινε στά παιδιά νά τραγουδοῦν καί νά παίζουν τήν κιθάρα ἢ τόν αὐλό. Ἡ διδασκαλία τέλειωνε μέ τόν παιδοτρίβη, δηλ. τό γυμναστή.

Ἀπό τά δώδεκα ὡς τά δεκαοχτώ τους χρόνια τ' ἀγόρια σύχναζαν στίς παλαῖστρες καί στά δημόσια γυμνάσια (γυμναστήρια), ὅπου ἔκαναν πολλά ἀγωνίσματα καί συγχρόνως, συζητώντας μέ φιλοσόφους, συμπλήρωναν τή μόρφωσή τους.

Οἱ γιοί τῶν φτωχῶν Ἀθηναίων σταματοῦσαν τό σχολεῖο, μόλις ἔπαιρναν τίς βάσεις. Ὑστερα μάθαιναν μιά τέχνη.

Ἀντίθετα, οἱ γιοί τῶν πλουσίων συνέχιζαν τίς σπουδές τους μέχρι τά δεκαοχτώ τους χρόνια, ὅποτε ἔμπαιναν στήν ἐφηβεία, δηλαδή γίνονταν ἔφηβοι. Τότε οἱ πατέρες ἢ οἱ κηδεμόνες τούς ὀδηγοῦσαν στούς ἀντιπροσώπους τοῦ Δήμου, γιατί εἶχαν ὑποχρέωση νά ὑπηρετήσουν δύο χρόνια τήν πατρίδα τους. Σέ ἐπίσημη τελετή, ἔπαιρναν ἀπό τά χέρια τῶν ἀρχόντων τό δόρυ, τήν περικεφαλαία καί τήν ἀσπίδα κι ἔδιναν τόν ὄρκο τοῦ Ἀθηναίου πολίτη στό ναό τῆς Ἀγραύλου, ἐπάνω στήν Ἀκρόπολη. Νά ποιός ἦταν ὁ ὄρκος:

*Θά τά κρατῶ τά ὄπλα αὐτά καί δέ θά τά ντροσιάσω,
καί ὁ μόνος καί μέ συντροφία καί δῶ κι ὄπον κι ἄν λάχω,*

Μάθημα μουσικής και ἀναγνώσεως

θά πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θά πέσω·
καί τήν πατρίδα μιὰ φορά μεγάλη θά τήν κάμω
καί τούς δικαίους θ' ἀγαπῶ καί θά τηρῶ τούς νόμους,
θά κατατρέχω τόν κακό, θά σφάζω τόν προδότη.
Κι ἂν ἴσως ψέματα μιλῶ, κολάστε με, Θεοί μου.

(Μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ)

Στά εἴκοσί του χρόνια ὁ νέος Ἀθηναῖος ἦταν πολίτης τοῦ κράτους κι ἦταν ἐλεύθερος νά τριγουρίζει στήν ἀγορά, νά συζητᾶ μέ τούς σοφούς Ἑλληνες καί νά παίρνει μέρος στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου.

Ἡ ἐνδυμασία

Ἄντρες καί γυναῖκες τρέφονταν λιτά καί ντύνονταν ἀπλά.

Στό σῶμα τους φοροῦσαν τό χιτῶνα, λινό ἢ μάλλινο, καί τό ἱμάτιο. Τό χιτῶνα τόν φοροῦσαν κατάσαρκα, ἐνῶ

τό ἱμάτιο τό ἔριχναν ἐπάνω ἀπό τό χιτώνα, σάν ἐπανωφόρι, τό χειμώνα.

Στά πόδια τους φοροῦσαν σανδάλια, πού εἶχαν ἕνα δερμάτινο πέλμα καί δένονταν στό πόδι μέ λουριά.

Οἱ γιορτές

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀγαποῦσαν τίς γιορτές καί τίς διασκεδάσεις. Εἶχαν τίς περισσότερες γιορτές ἀπό ὅλους τοὺς ἄλλους Ἕλληνες. Τρεῖς ἦταν οἱ πιό ἐπίσημες: Τά Παναθηναῖα, τά Διονύσια καί τά Ἐλευσίνια.

Τά Παναθηναῖα τά γιόρταζαν κάθε τέσσερα χρόνια τό μήνα Ἰούλιο, γιά νά τιμήσουν τή θεά Ἀθηνᾶ, πού προστάτευε τήν πόλη τους. Μιά πομπή ἀπό νέους καί νέες, γέροντες καί παιδιά, ὁμορφα ταχτοποιημένη, ξεκινοῦσε ἀπό τόν Κεραμεικό, διάσχιζε τό κέντρο τῆς πόλης κι ἔφτανε στήν Ἀκρόπολη, μεταφέροντας τό καινούριο πέπλο τῆς θεᾶς. Τό πέπλο, πού τό εἶχαν κεντήσει διαλεχτές παρθένες, προοριζόταν νά ντύσει τό ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς.

Αὐτή τήν πομπή τήν ἀναπαράστησε πάνω σέ μάρμαρο στή ζωφόρο τοῦ Παρθενώνα ὁ Φειδίας, ἕνας σπουδαῖος γλύπτης.

Τά Διονύσια τά γιόρταζαν τό μήνα Μάρτιο μέ μεγάλη εὐθυμία, γιά νά τιμήσουν τό θεό Διόνυσο.

Τά Ἐλευσίνια τά γιόρταζαν στίς ἀρχές Σεπτεμβρίου, κάθε χρόνο, πρὸς τιμὴ τῆς Δήμητρας καί τῆς κόρης τῆς Περσεφόνης.

8. Τά ἐπαγγέλματα τῶν Ἀθηναίων

Αὐτό πού ἔκανε πλούσια τήν Ἀθήνα, τήν ἐποχή

έκεινη, ήταν ή βιομηχανία καί τό έμπόριο. Τά άθιναϊκά έμπορικά πλοία ταξίδευαν σ' όλη τή Μεσόγειο καί κουβαλοῦσαν τά έμπορεύματα στό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ, πού ήταν τό πιό σπουδαίο λιμάνι σ' αὐτή τή θάλασσα.

Άπό τό έμπόριο πλούτισαν όσοι άνθρωποι είχαν σχέση μ' αὐτό, ὅπως οί έμποροι, οί ναυτικοί, οί τεχνίτες, οί άργυραμοιβοί (αὐτοί πού άλλαζαν τά χρήματα).

Άγγειοπλάστες σέ ὄρα δουλειᾶς

Πολλοί Άθηναῖοι είχαν έργαστήρια, ὅπου έφτιαχναν περίφημα άττικά άγγεῖα, ύφάσματα, έπιπλα. Άλλοι είχαν, μπορούμε νά πούμε, μικρά έργοστάσια, πού κατασκεύαζαν όπλα.

Πολλοί εργάτες έβρισκαν άπασχόληση στό λιμάνι ή στό ναυπηγεῖα τοῦ Πειραιᾶ καί άλλου.

Οί γεωργοί δούλευαν σκληρά: χρησιμοποιοῦσαν πρωτόγονα άροτρα γιά τό ὄργωμα. Τό έδαφος τής Άττικής, από τήν άλλη μεριά, ήταν άγονο καί δέν τούς έδινε άρκετό σιτάρι. Καλλιεργοῦσαν κυρίως τήν έλιά, τό άμπέλι καί τά ὀπωροφόρα δέντρα.

Ὁ Παρθενώνας

*«Ναέ, καί ποιός νά σ' ἔχτισε, μέσ στούς ωραίους ώραῖο,
γιά τήν αἰωνιότητα, μέ κάθε χάρη, Ἐσένα...».*

Κ. Παλαμᾶς

*Ἀναπαράσταση τοῦ χρυσι-
λεφάντινου ἀγάλματος τῆς
Ἀθηνᾶς.*

Τό Ἐρέχθειο μέ τίς Καρυάτιδες

Πουλοῦσαν λάδι, κρασί καί σύκα κι ἔφερναν ἀπό τήν Αἴγυπτο, τή Σικελία καί τόν Εὐξείνιο Πόντο τό πολῦτιμο γι' αὐτούς σιτάρι.

9. Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν

Οἱ Ἀθηναῖοι, μέ ἀρχηγό τόν Περικλῆ, θέλησαν νά τιμήσουν τοὺς θεοὺς καί μάλιστα τή θεά Ἀθηνᾶ, πού πίστευαν πῶς τοὺς βοήθησε νά νικήσουν τοὺς Πέρσες. Γι' αὐτό ἀποφάσισαν νά χτίσουν ξανά στήν Ἀκρόπολις τοὺς ναοὺς, πού τοὺς εἶχε καταστρέψει ὁ Ξέρξης καί ὁ Μαρδόνιος.

Χρήματα εἶχαν ἀπό τό συμμαχικό ταμεῖο καί ἀπό δικά τους ἔσοδα, μάρμαρο ὀλόλευκο τοὺς ἔδινε ἄφθονο ἢ Πεντέλη, καί ὁ Φειδίας, ὁ μεγαλύτερος γλύπτης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἦταν στή διάθεση τοῦ Περικλῆ.

Ἔτσι χτίστηκαν τά θαυμάσια οἰκοδομήματα, πού καί σήμερα ἀκόμη τά ἐρείπιά τους προκαλοῦν τό θαυμασμό ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἐπάνω στό βράχο τῆς Ἀκροπόλεως χτίστηκαν ὁ μικρός ναός τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ἢ Ἀπτέρου Νίκης, ὅπως τόν λένε, τά Προπύλαια, τό Ἐρέχθειο μέ τίς περίφημες Καρυάτιδες καί τό πύλαμπρό οἰκοδόμημα ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὁ Παρθενώνας.

Ἀρχιτέκτονες τοῦ Παρθενῶνα ἦταν ὁ Ἴκτινος καί ὁ Καλλικράτης. Τή φροντίδα καί τήν ἐπίβλεψη ὅλου τοῦ ἔργου τήν εἶχε ὁ γλύπτης Φειδίας. Ὁ ναός ἦταν δωρικοῦ ρυθμοῦ, ὅλος φτιαγμένος ἀπό πεντελικό μάρμαρο. Ἐξωτερικά ἦταν διακοσμημένος μ' ἐξαιρετικά γλυπτά τοῦ Φειδία καί τῶν μαθητῶν του. Μέσα στό ναό βρισκόταν τό

χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, πού κρατοῦσε στό δεξί της χέρι τή Νίκη.

Ἐξω ἀπό τόν Παρθενώνα, στό χῶρο ἀνάμεσα σ' αὐτόν καί στά Προπύλαια, εἶχε στηθεῖ ἓνα πελώριο χάλκινο ἄγαλμα, πού ἦταν ἀφιερωμένο στήν Πρόμαχο Ἀθηνᾶ. Ἦταν τόσο μεγάλο, πού οἱ ταξιδιωτές, ὅταν ἔφταναν στό Σούνιο, ἔβλεπαν τήν ἄκρη ἀπό τό δόρυ πού κρατοῦσε ἡ θεά. Καί τά δυό ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς, τό χρυσελεφάντινο καί τό χάλκινο, ἦταν ἔργα τοῦ Φειδία.

Ἀπ' ὅλα τά ἔργα πού ἔγιναν ἐπάνω στήν Ἀκρόπολη, ὁ Περικλῆς πρόλαβε νά δεῖ τελειωμένο μόνο τόν Παρθενώνα καί τά Προπύλαια.

Κι ἄλλοι ναοί χτίστηκαν τά χρόνια ἐκεῖνα στήν Ἀττική, ὅπως ὁ ναός τοῦ Ἡφαίστου, τό σημερινό Θησεῖο, καί ὁ ναός τοῦ Ποσειδῶνα στό Σούνιο. Ἡ Ἀθήνα πάλι στολίστηκε μέ ὁμορφους κήπους καί δροσερές βρύσες κι ἐνώθηκε μέ τόν Πειραιά μέ δυνατά τείχη, τά μακρά τείχη, πού τήν προστάτευαν ἀπό τούς ἐχθρούς της.

10. Οἱ καλές τέχνες – τό θέατρο – τά γράμματα

Οἱ καλές τέχνες

Στά χρόνια τοῦ Περικλῆ ἄνθισαν οἱ καλές τέχνες, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτική, ἡ ζωγραφική. Τά πιό ἀντιπροσωπευτικά οἰκοδομήματα ἦταν οἱ ναοί. Αὐτούς τούς ἔχτιζαν σύμφωνα μέ δύο σχέδια ἢ δύο ρυθμούς, ὅπως τούς ὀνόμαζαν.

Ὁ ἓνας ἦταν ὁ δωρικός ρυθμός, βαρὺς καί αὐστηρός. Σύμφωνα μ' αὐτόν χτίστηκε ὁ Παρθενώνας.

Ὁ ἄλλος ἦταν ὁ ἰωνικός ρυθμός, ἐλαφρὸς καί

κομφός. Ίωνικό ρυθμό είχε ο ναός της Ἀπτέρου Νίκης.

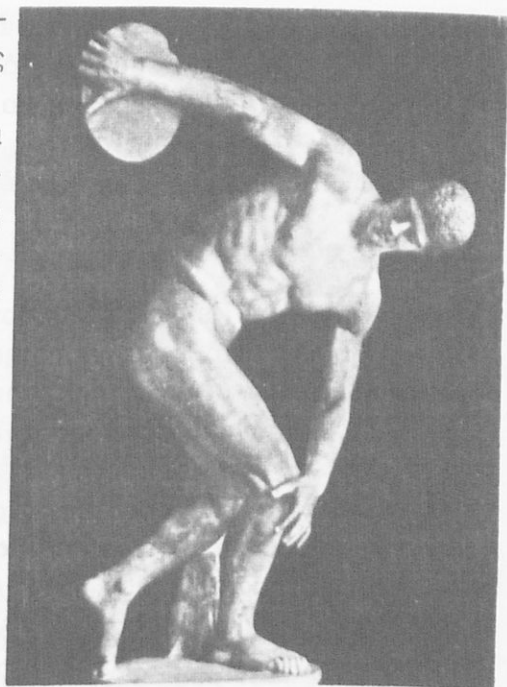
Τόν πέμπτο αἰώνα ἔζησαν οἱ πῖο σπουδαῖοι γλύπτες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Μπορεῖς νά θυμᾶσαι τό *Φειδία*, τό *Μύρωνα* καί τόν *Πολύκλειτο*.

Ξέρεις πῶς ἔργα τοῦ Φειδία ἦταν τό χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τοῦ Δία στήν Ὀλυμπία καί τῆς Ἀθηνᾶς στόν Παρθενῶνα.

Ὁ Μύρωνας ἔφτιαχνε τά ἔργα του ἀπό χαλκό. Ἕνα ἔργο του πολύ γνωστό εἶναι ὁ δισκοβόλος. Παριστάνει ἕναν ἀθλητή, ἐνῶ ἐτοιμάζεται νά ρίξει τό δίσκο.

Ὁ *Πολύκλειτος* πρόσεχε πολύ τίς ἀναλογίες τοῦ ἀνθρώπινου σώματος κι ἕνα ἔργο του, ὁ περίφημος δορυφόρος, πῆρε τό ὄνομα κανόνας δηλ. ὑπόδειγμα γιά τοὺς κατοπινοὺς καλλιτέχνες.

Καί ἡ ζωγραφική παρουσίασε μιά μεγάλη ἀκμή ἐκεῖνα τά χρόνια. Δυστυχῶς δέ σώζοντα τά ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων τοῦ 5ου αἰώνα. Σῶζονται ὅμως πολλὰ ἀγγεῖα μέ ὁμορφες ζωγραφιές, πού μπορεῖς νά τά δεῖς στά μουσεῖα

Ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνα

μας. Πάνω σέ φόντο μαῦρο ζωγράφιζαν μέ κόκκινο χρῶμα τίς μορφές, μέ θέματα παρμένα ἀπό τήν καθημερινή ζωή. Αὐτά ἦταν τά περίφημα ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα, πού μᾶς δίνουν πολλές πληροφορίες γιά τίς δουλειές καί τίς συνήθειες τῶν Ἀθηναίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τό θέατρο

Τήν ἐποχή τοῦ Περικλῆ δημιουργήθηκε ἕνα καινούριο εἶδος ποιήσεως, ἡ δραματική ποίηση, δηλ. τά θεατρικά ἔργα. Οἱ μεγαλύτεροι δραματικοί ποιητές τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας ἦταν οἱ τραγικοί ποιητές: ὁ *Αἰσχύλος*, ὁ *Σοφοκλῆς*, ὁ *Εὐριπίδης* καί ὁ κωμωδιογράφος *Ἀριστοφάνης*.

Τά ἔργα τους τά παρουσίαζαν στό θέατρο, πού ἦταν ἡμικυκλικό καί δέν εἶχε στέγη. Τέτοια θέατρα εἶχαν ὅλες οἱ πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Στήν Ἀθήνα σώζεται τό θέατρο τοῦ Διονύσου, κάτω ἀπό τήν Ἀκρόπολη. Στήν Ἀργολίδα σώζεται, σέ πολύ καλή κατάσταση, τό θέατρο τῆς Ἐπιδαύρου. Τώρα τό ἔχουν ἀνακαινίσει καί κάθε καλοκαίρι δίνουν παραστάσεις, «τά Ἐπιδαύρεια», πού τίς παρακολουθοῦν Ἕλληνες καί ξένοι.

Τά γράμματα

Τήν ἐποχή τοῦ Περικλῆ συγκεντρώθηκαν στήν Ἀθήνα πολλοί σοφοί, γιατί ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι μπορούσαν νά καταλάβουν καί νά ἐκτιμήσουν τίς ἰδέες τους. Ὑπῆρχαν οἱ σοφιστές, πού δίδασκαν στούς νέους τήν «πολιτική τέχνη» καί πίστευαν πῶς «ἀληθινό εἶναι ὅ,τι συμφέρει στό ἄτομο καί ἀγαθό ὅ,τι ὠφελεῖ». Γι' αὐτούς δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ἦταν τό μέτρο γιά τό καθετί.

Ὁ Σωκράτης ὅμως, ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος τῆς ἀρ-

Τό Θέατρο τοῦ Διονύσου κάτω ἀπό τήν Ἀκρόπολη.

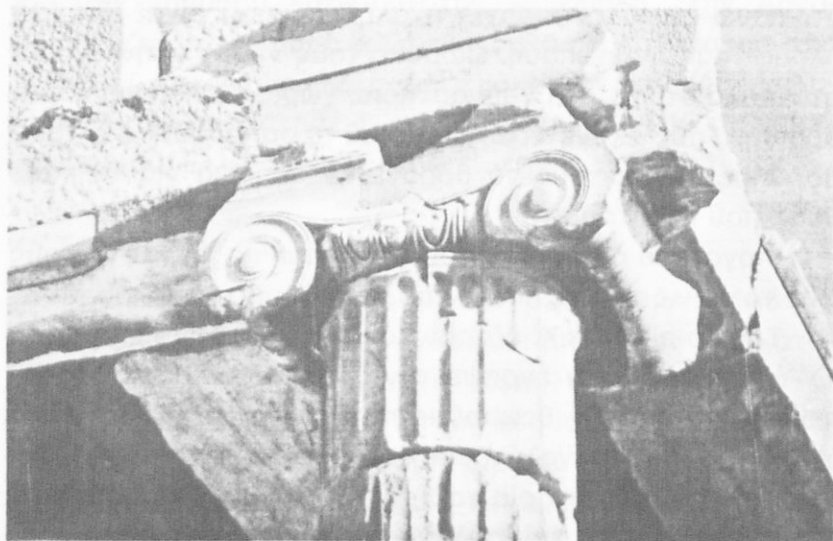
χαιάς Ἑλλάδας, δέ συμφωνοῦσε μέ τούς σοφιστές. Ἔλεγε ὅτι πάνω ἀπ' ὅλα ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια, πού εἶναι ἴδια γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους. Δίδασκε τούς νέους στήν ἀγορά, στίς παλαιστρες, στά γυμναστήρια, χωρίς νά παίρνει καμιά ἀμοιβή. Τούς ἔκανε ἐρωτήσεις καί προσπαθοῦσε νά τούς βοηθήσει μόνοι τους νά βροῦν τήν ἀλήθεια γιά τό κάθε θέμα πού συζητοῦσαν.

Ἀργότερα ὁ μαθητής του, ὁ *Πλάτωνας*, ἔγραψε στούς διαλόγους του τίς ιδέες τοῦ δασκάλου του.

Τόν 5ο αἰώνα π.Χ. ἔζησαν καί δύο σπουδαῖοι ἱστορικοί: Ὁ *Ἡρόδοτος*, πού ἔγραψε τήν ἱστορία τῶν Περσικῶν πολέμων καί τόν θεωροῦμε πατέρα τῆς ἱστορίας, καί ὁ *Θουκυδίδης*, ὁ μεγαλύτερος ἱστορικός τῆς ἀρχαιότητας, πού ἔγραψε τήν ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Γι' αὐτόν τόν πόλεμο θά διαβάσεις στό ἐπόμενο κεφάλαιο.

Κιονόκρανο δοριζοῦ ρυθμοῦ

Κιονόκρανο ἰωνικοῦ ρυθμοῦ

Νά θυμάσαι:

Στά μέσα του 5ου αιώνα π.Χ. η Ἀθήνα ἦταν ἡ πιό σπουδαία πόλη τῆς Ἑλλάδας. Τό πολίτευμά της ἦταν ἡ δημοκρατία.

Ἐκτός ἀπό τοὺς Ἀθηναίους πολίτες, στήν Ἀθήνα ζοῦσαν οἱ μέτοικοι καί οἱ δοῦλοι.

Οἱ Ἀθηναῖοι ζοῦσαν ἀπλά καί ἀγαποῦσαν τίς γιορτές καί τίς συζητήσεις στήν ἀγορά.

Πλούτισαν ἀπό τό ἐμπόριο, καλλιέργησαν τά γράμματα καί τίς τέχνες καί στόλισαν τήν πόλη τους μέ λαμπρά μνημεῖα.

Ἐκεῖνα τά χρόνια κυβέρνησε τήν Ἀθήνα ἕνας σπουδαῖος πολιτικός, ὁ Περικλῆς. Τότε χτίστηκαν οἱ περισσότεροι ναοί ἐπάνω στήν Ἀκρόπολη κι ἔζησαν οἱ σπουδαιότεροι γλύπτες, ζωγράφοι, δραματικοί ποιητές καί ἱστορικοί τῆς ἀρχαιότητος. Καί γι' αὐτό οἱ ἱστορικοί ὀνόμασαν ἐκεῖνη τήν περίοδο «χρυσό αἰώνα τοῦ Περικλῆ».

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. Ποιοί ἦταν οἱ λόγοι πού, κατά τή γνώμη σου, ὀδήγησαν τήν Ἀθήνα στή μεγάλη της δόξα;
2. Ποιά ἦταν τά δικαιώματα καί οἱ ὑποχρεώσεις στά χρόνια τοῦ Περικλῆ;
  - α) τῶν πολιτῶν;
  - β) τῶν μετοίκων;
  - γ) τῶν δούλων;
3. Γράψε λίγα λόγια γά τόν Περικλῆ.
4. Διάλεξε καί γράψε γιά ἕνα ἀπό τά παρακάτω θέματα:

- α) Προπύλαια
β) Παρθενώνας
γ) Ναός τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης
- δ) Ἐρεχθεῖο
ε) Ἀγορά
στ) Πνύκα

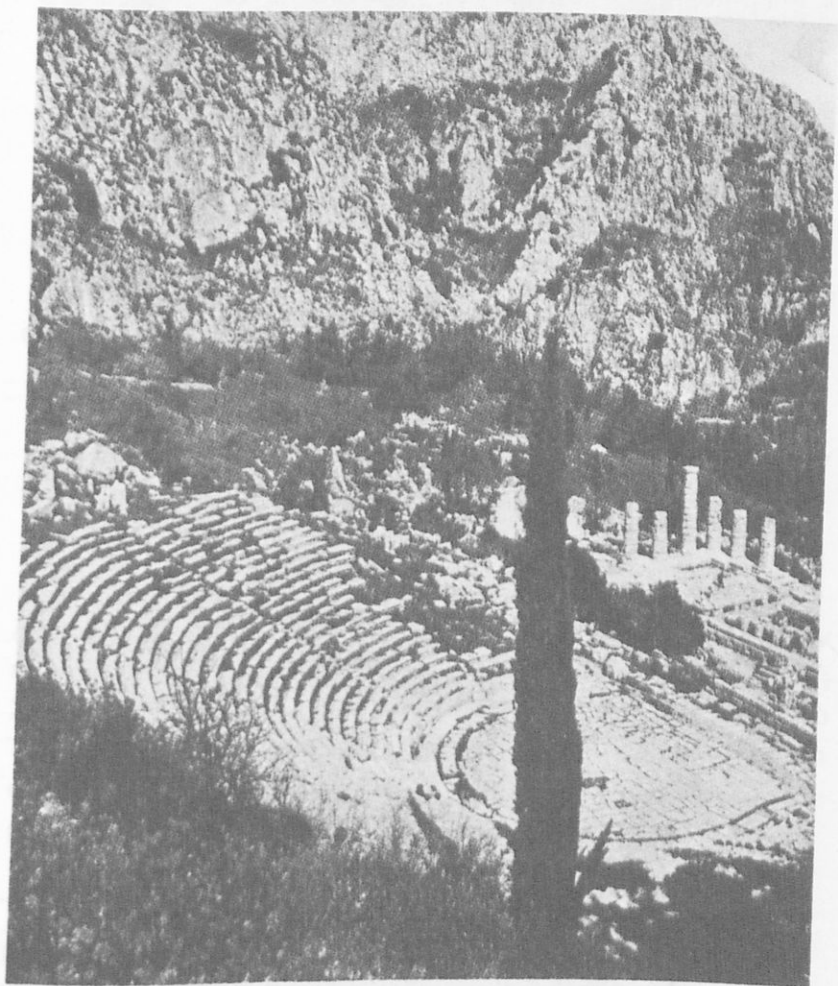
5. Κάνε μιά συλλογή εικόνων μέ θέμα:

«ἐρυθρόμορφα ἀττικά ἀγγεῖα»

6. Νά ὀνομάσεις ἕναν ἀρχαῖο γλύπτη, ἕνα σοφό, ἕνα δραματικό ποιητή κι ἕναν ἱστορικό.

Τό αρχαίο θέατρο στους Δελφούς

Ἀθηναῖος πολεμιστής. (Ἀπό τῆ ζωφόρου τοῦ Παρθενώνα)

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(431 π.Χ.-404 π.Χ.)

1. Ἡ αἰτία καί ἡ ἀφορμή τοῦ πολέμου

Ὅταν τελείωσαν οἱ Περσικοὶ πόλεμοι, οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ἔζησαν εἰρηνικά καὶ μερικές πρόκοψαν καὶ πλούτισαν περισσότερο ἀπὸ τίς ἄλλες. Ἐκτός ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Σπάρτη, σπουδαῖες πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας ἦταν τὸ Ἄργος καὶ ἡ Κόρινθος στὴν Πελοπόννησο, ἡ Θήβα στὴ Βοιωτία, ἡ Κέρκυρα στό Ἴόνιο πέλαγος καὶ οἱ Συρακοῦσες στὴ Σικελία.

Ἡ Σπάρτη ζήλευε τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα τῆς Ἀθήνας. Ἦθελε αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ πρώτη πόλη τῆς Ἑλλάδας. Ἡ Κόρινθος πάλι, πού ἦταν ἐμπορική καὶ ναυτική πόλη καὶ σύμμαχος τῆς Σπάρτης, μισοῦσε τὴν Ἀθήνα, πού ἦταν θαλασσοκράτειρα. Μά καὶ πολλές συμμαχικές πόλεις, ἐπειδὴ πλήρωναν φόρο κι εἶχαν χάσει τὴν ἐλευθερία τους δέ συμπαθοῦσαν τὴν Ἀθήνα κι ἤθελαν νὰ λύσουν τὴ συμμα-

χία. Έτσι δέν έμενε παρά μία άφορμή, γιά νά ξεσπάσει πόλεμος ανάμεσα στίς έλληνικές πόλεις.

Τήν άφορμή τήν έδωσαν οί Κερκυραίοι καί οί Κορίνθιοι, πού είχαν διαφορές μεταξύ τους. Οί Κερκυραίοι ζήτησαν τή βοήθεια τών 'Αθηναίων κι εκείνοι τούς έστειλαν στόλο.

Τότε οί Κορίνθιοι πέτυχαν νά γίνει στή Σπάρτη ένα συνέδριο τών αντιπροσώπων τής πελοποννησιακής συμμαχίας. Τό συνέδριο αποφάσισε νά κηρύξει τόν πόλεμο έναντίον τής 'Αθήνας.

Έτσι άρχισε ό πιό φοβερός πόλεμος στήν ιστορία τής αρχαίας Ελλάδας, πού ένομάστηκε Πελοποννησιακός πόλεμος. Είκοσι έφτά όλόκληρα χρόνια κράτησε, από τό 431 έως τό 404 π.Χ. καί κατάστρεψε ό,τι ώραίο είχε δημιουργηθεϊ στά ειρηνικά χρόνια, πού άκολούθησαν τούς Περσικούς πολέμους.

2. 'Ο πόλεμος

Ό Πελοποννησιακός πόλεμος διαιρείται σέ τρεις περιόδους. 'Η πρώτη περίοδος κράτησε από τό 431-421 π.Χ. 'Η δεύτερη περίοδος περιλαμβάνει τά χρόνια από τό 415-413 π.Χ. καί ή τρίτη κράτησε από τό 413-404 π.Χ. Σ' εκείνο τό φοβερό πόλεμο οί έλληνικές πόλεις χωρίστηκαν σέ δύο παρατάξεις. 'Η μία πήρε τό μέρος τής 'Αθήνας καί ή άλλη τό μέρος τής Σπάρτης. Οί δύο αντίπαλοι ήταν πολύ δυνατοί. 'Η 'Αθήνα βέβαια είχε καλύτερο στόλο, αλλά ή Σπάρτη διέθετε ισχυρότερο στρατό.

Ό πόλεμος διαρκούσε κάθε χρόνο από τό Μάρτιο ως τό Νοέμβριο καί τό χειμώνα σταματούσε. Τότε οί αντίπαλοι έκαναν τίς άπαραίτητες προετοιμασίες.

Α' περίοδος (431-421 π.Χ.)

Όταν άρχισε ό πόλεμος, οί Σπαρτιάτες μπήκαν στήν Άττική κι άρχισαν νά τή λεηλατοῦν, νά κόβουν τά δέντρα καί νά τήν καταστρέφουν. Οί Άθηναίοι άγρότες άφησαν τά σπίτια καί τά κτήματά τους καί κλείστηκαν στά μακρά τείχη, πού είχε ολοκληρώσει ό Περικλής, γιά νά ένώσει τήν Άθήνα μέ τόν Πειραιά καί τό Φάληρο.

Στό μεταξύ ό άθηναϊκός στόλος λεηλατοῦσε τά εὐφορα παράλια τῆς Πελοποννήσου.

Τό δεύτερο χρόνο τοῦ πολέμου οί Σπαρτιάτες έκαμαν καινούρια έπιδρομή στήν Άττική. Τότε όμως συνέβη κάτι πολύ δυσάρεστο. Στήν Άθήνα έπεσε «λοιμός», πού ήταν μία τρομερή έπιδημία, κι έξαπλώθηκε πολύ γρήγορα, γιατί ό συνωστισμός ήταν μεγάλος ανάμεσα στά τείχη. Η έπιδημία κράτησε δύο όλόκληρα χρόνια. Χιλιάδες Άθηναίοι πέθαναν κι ό ίδιος ό Περικλής βρήκε τό θάνατο τό 429 π.Χ. Η συμφορά ήταν μεγάλη γιά τούς Άθηναίους.

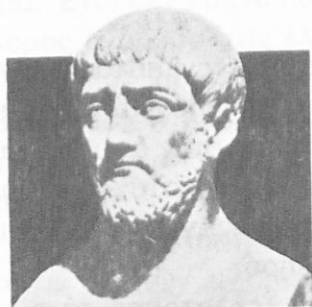
Στήν κρίσιμη ώρα τοῦ πολέμου έχασαν τόν άξιότερο πολιτικό τους άντρα. Οί διάδοχοί του ήταν άνθρωποι έπιπόλαιοι, φιλοπόλεμοι κι έγωιστές, πού όδήγησαν τήν Άθήνα στήν καταστροφή.

Ό πόλεμος συνεχίστηκε έως τό 421 π.Χ. Στίς μάχες πού έγιναν, πότε νικούσαν οί Άθηναίοι καί πότε οί Σπαρτιάτες.

Τελικά, κουρασμένοι οί δύο αντίπαλοι, έκλεισαν ειρήνη πού ονομάστηκε Νικίειος ειρήνη, από τόν Άθηναίο στρατηγό *Νικία*, πού έργάστηκε γι' αυτήν.

Β' περίοδος (415-413 π.Χ.)

Η ειρήνη δέν κράτησε πολύ. Ό πόλεμος ξανάρχισε.

Ὁ Ἀλκιβιάδης

Τό σπουδαιότερο γεγονός, στή δεύτερη περίοδο τοῦ πολέμου, ἦταν ἡ ἄτυχη ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων στή Σικελία.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἓνας φιλόδοξος πολιτικός, πού εἶχε πολλά χαρίσματα, ἀλλά καί μεγάλα ἐλαττώματα, ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νά ἐκστρατεύσουν στή Σικελία ἐναντίον τῶν Συρακουσῶν.

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 415 π.Χ. ξεκίνησε ὁ ἀθηναϊκός στόλος μέ ἀρχηγούς τόν Ἀλκιβιάδη, τό Νικία καί τό Λάμαχο.

Δέν πρόλαβε ὅμως ὁ στόλος ν' ἀρχίσει τίς ἐπιχειρήσεις καί οἱ Ἀθηναῖοι κάλεσαν τόν Ἀλκιβιάδη νά ἐπιστρέψει στήν Ἀθήνα. Τόν κατηγορήσαν ὅτι πρὶν φύγει εἶχε σπάσει μέ τοὺς φίλους του τίς «Ἑρμές» δηλ. τίς μαρμάρινες στήλες μέ τό κεφάλι τοῦ Ἑρμῆ, πού οἱ Ἀθηναῖοι τίς τοποθετοῦσαν μπροστά στά σπίτια, στοὺς ναοὺς καί στίς πλατεῖες.

Ὁ Ἀλκιβιάδης θύμωσε, προσποιήθηκε ὅμως ὅτι δέχτηκε νά γυρίσει. Στό δρόμο δραπέτευσε καί πῆγε στή Σπάρτη. Ὁ θυμός του τόν ἔκαμε προδότη. Παρακίνησε τοὺς Σπαρτιάτες νά στείλουν στρατό στή Σικελία ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Στίς ναυμαχίες πού ἔγιναν ἐκεῖ μέ τοὺς Συρακουσίους, καταστράφηκε ὁ ἀθηναϊκός στόλος καί στή μάχη, πού δόθηκε τό 413 π.Χ. στήν ξηρά, νικήθηκε καί αἰχμαλωτίστηκε ὁ ἀθηναϊκός στρατός.

Γ' περίοδος τοῦ πολέμου (413-404 π.Χ.)

Στήν τρίτη περίοδο τοῦ πολέμου, οἱ Σπαρτιάτες μπή-

καν στήν Ἀττική, κυρίεψαν τή Δεκέλεια καί ὀχυρώθηκαν. Ἐμείναν ἐκεῖ ἔννεά χρόνια καί λεηλατοῦσαν συστηματικά τήν Ἀττική.

Ἡ κατάσταση ἦταν πολύ δύσκολη γιά τούς Ἀθηναίους. Ὁ στόλος τους εἶχε καταστραφεῖ, τά χρήματα τελείωναν καί ἡ πείνα τούς ἀπειλοῦσε, καθώς οἱ ἀγρότες δέν μπορούσαν νά καλλιεργήσουν τά κτήματά τους.

Τό πιό λυπηρό ὅμως ἦταν ὅτι οἱ Σπαρτιάτες ἔκαμαν συμμαχία μέ τούς Πέρσες. Οἱ Πέρσες θά τούς ἔδιναν χρήματα νά συνεχίσουν τόν πόλεμο καί οἱ Σπαρτιάτες σ' ἀντάλλαγμα ἀναγνώριζαν τούς Πέρσες σάν κυρίαρχους τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας.

Παρ' ὅλα αὐτά, οἱ Ἀθηναῖοι συγκέντρωσαν ὅσες δυνάμεις τούς ἀπόμειναν κι ἔφτιαξαν γρήγορα καινούριο στόλο.

Ὁ σπαρτιατικός στόλος μέ ἀρχηγό τόν *Λύσανδρο* ἐπλευσε στόν Ἑλλήσποντο, γιά νά ἐμποδίζει τά ἀθηναϊκά πλοῖα νά μεταφέρουν σιτάρι ἀπό τόν Εὐξεινο Πόντο. Ὁ ἀθηναϊκός στόλος μέ ἀρχηγό τόν *Κόνωνα* ἐπλευσε ἐναντίον του καί ἀγκυροβόλησε κοντά σέ μιά τοποθεσία πού ὀνομαζόταν «Αἰγός ποταμοί».

Μιά μέρα ὅμως, πού τά πληρώματα εἶχαν ἀφήσει τά πλοῖα τους καί πῆγαν γιά τροφίμα, ὁ Λύσανδρος ἐπιτέθηκε ξαφνικά καί κυρίεψε ὅλο τόν στόλο, ἐκτός ἀπό 12 πλοῖα, πού κατάφεραν νά φτάσουν στήν Κύπρο μέ τόν ἀρχηγό Κόνωνα.

Οἱ Σπαρτιάτες φέρθηκαν πολύ σκληρά. Σκότωσαν ὅλους τούς Ἀθηναίους αἰχμαλώτους. Ὑστερα ἐπλευσαν στόν Πειραιά καί πολιορκήσαν τήν Ἀθήνα ἀπό τή θάλασσα, ἐνῶ ὁ σπαρτιατικός στρατός τήν πολιορκοῦσε ἀπό τήν ξηρά. Χωρίς νά περιμένει βοήθεια ἀπό κανέναν, ἡ Ἀθήνα

άντιστάθηκε ήρωικά αρκετούς μήνες, αλλά τελικά ή πείνα ανάγκασε τούς κατοίκους της νά παραδοθούν.

Οί Ἀθηναῖοι ὑπόγραψαν μιά πολύ σκληρή καί ταπεινωτική συνθήκη εἰρήνης. Σύμφωνα μ' αὐτήν, ἔπρεπε νά γκρεμίσουν τά μακρά τείχη καί τίς ὀχυρώσεις τοῦ Πειραιᾶ, νά παραδώσουν ὅλο σχεδόν τό στόλο τους, νά γίνουν σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν καί τό – χειρότερο – νά καταργήσουν τό δημοκρατικό τους πολίτευμα. Οἱ Σπαρτιάτες ὄρισαν τριάντα φίλους τους, Ἀθηναίους ἀριστοκράτες, νά κυβερνοῦν τήν Ἀθήνα.

Ἦταν τόσο σκληροί καί φέρθηκαν μέ τέτοια ἀγριότητα στούς Ἀθηναίους, πού ὀνομάστηκαν «τριάκοντα τύραννοι». Ἡ ὀνομασία «τύραννος» ἔχασε τή σημασία της κι ἀντί ἀρχηγός σήμαινε βασανιστής.

Δέν πέρασε ὅμως χρόνος καί ὁ Θρασύβουλος, ἕνας Ἀθηναῖος στρατηγός, πού εἶχε καταφύγει στή Θήβα, γύρισε πίσω μέ ἄλλους ἐξόριστους καί κατόρθωσε νά διώξει τούς 30 τυράννους καί νά ξαναφέρει στήν Ἀθήνα τή δημοκρατία.

3. Τά ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου

Ὁ Πελοποννησιακός πόλεμος ἦταν μιά μεγάλη συμφορά γιά τήν Ἑλλάδα. Χιλιάδες ἄνθρωποι σκοτώθηκαν κι ἀπό τίς δύο παρατάξεις. Σπουδαῖες πόλεις καταστράφηκαν. Ἡ ὑπαιθρος ἐρημώθηκε. Φτώχεια καί πείνα ἦταν τά φυσικά ἀποτελέσματά του.

Τό χειρότερο ὅμως σ' αὐτόν τόν πόλεμο ἦταν ὅτι οἱ Ἕλληνες ξέχασαν τήν κοινή τους καταγωγή καί τούς κοινούς δεσμούς πού εἶχαν καί ζήτησαν ἀπό τούς Πέρσες, τούς ἐχθρούς τους, βοήθεια.

Στόν Πελοποννησιακό πόλεμο σκοτώθηκαν χιλιάδες Έλληνες. Τό άγαλματάκι παριστάνει έναν πληγωμένο πολεμιστή.

Θά θυμάσαι πώς στους Περσικούς πολέμους ή ένότητα τών Έλλήνων έσωσε τή χώρα μας καί τή δόξασε. Τώρα ή διχόνοια, ή φιλοδοξία καί ή αγάπη γιά τά πρωτεία προκάλεσαν τόν έμφύλιο πόλεμο, πού ρήμαξε τήν αρχαία Έλλάδα.

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

1. Οί Σπαρτιάτες γίνονται κακοί ήγεμόνες τών Έλλήνων

Όταν τελείωσε ό Πελοποννησιακός πόλεμος, ή Σπάρτη ήταν ή πιό δυνατή πόλη τής Έλλάδας.

Δέ στάθηκε όμως στό ύψος της. Μεταχειρίστηκε όχι

μόνο τούς Ἀθηναίους μά καί τούς συμμάχους της σάν ὑπόδουλους.

Σ' ὅποια πόλη ὑπῆρχε δημοκρατία, τήν κατάργησε κι ἔβαλε ὀλιγαρχικό πολίτευμα. Ὅρισε μάλιστα σέ κάθε πόλη ἕνα Σπαρτιάτη διοικητή, τόν ἀρμοστή, καί ὑποχρέωσε τούς κατοίκους νά πληρώνουν φόρο μεγαλύτερο ἀπό ἐκεῖνον πού ἔδιναν στούς Ἀθηναίους, πρὶν ἀρχίσει ὁ πόλεμος.

Κανείς δέν ἦταν εὐχαριστημένος ἀπό τή σκληρή ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. Ἡ Κόρινθος, ἡ Θήβα, τό Ἄργος, κατάλαβαν πώς οἱ Σπαρτιάτες δέν ἦταν καλύτεροι ἀπό τούς Ἀθηναίους κι ὅτι ὁ πόλεμος δέν εἶχε ὠφελήσει σέ τίποτε.

2. Ἡ κάθοδος τῶν Μυρτίων (401 π.Χ.)

Βασιλιάς τῶν Περσῶν ἐκεῖνα τά χρόνια ἦταν ὁ Ἄρταξέξης. Ὁ μικρότερος ἀδερφός του ὅμως, ὁ σατράπης Κύρος, θέλησε νά πάρει αὐτός τό θρόνο καί ζήτησε βοήθεια ἀπό τούς Σπαρτιάτες. Τούς θύμιζε ὅτι μέ περσικά χρήματα εἶχαν νικήσει τούς Ἀθηναίους στόν Πελοποννησιακό πόλεμο.

Ὁ Κύρος, ἀφοῦ συγκέντρωσε ἀρκετό βαρβαρικό στρατό καί 13.000 Ἕλληνες μισθοφόρους (στρατιῶτες πού πολεμοῦσαν μέ μισθό), προχώρησε στό ἐσωτερικό τῆς Περσίας ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του. Στή μάχη, πού ἔγινε στά Κούναξα, ὁ Κύρος σκοτώθηκε καί ἡ ἐκστρατεία του ἀπετύχε.

Οἱ Ἕλληνες, πού ὀνομάστηκαν μύρτιοι (δηλ. δέκα χιλιάδες), ἀποφάσισαν νά γυρίσουν στήν Ἑλλάδα. Οἱ Πέρσες ὅμως μέ δόλο σκότωσαν ὅλους τούς στρατηγούς τους.

Στή δύσκολη ἐκείνη στιγμή ἕνας Ἀθηναῖος, ὁ Ξενο-

φώντας, ανάλαβε νά γίνει ἀρχηγός καί νά τούς ὀδηγήσει στήν πατρίδα τους. Τό ἔργο του δέν ἦταν καθόλου εὐκολο. Ἔπρεπε νά περάσουν μέσα ἀπό μίαν ἄγνωστη κι ἐχθρική χώρα καί νά φτάσουν στή θάλασσα, στόν Εὐξεινο Πόντο. Ἡ κάθοδος τῶν Μυρίων, ὅπως τή λένε, ἔγινε μέ ἀφάνταστες περιπέτειες καί πολλούς κινδύνους.

Ὅταν, ὕστερα ἀπό τέσσερις μῆνες ἐξαντλητικῆς πορείας, οἱ Ἕλληνες ἀντίκρισαν τή θάλασσα, φώναξαν γεμάτοι χαρά καί ἀνακούφιση: «θάλαττα! θάλαττα!» Ὁ Ξενοφώντας εἶχε τελειώσει τό ἔργο του.

3. Ὁ Ἀγησίλαος, ἕνας σπουδαῖος Σπαρτιάτης βασιλιάς

Στό μεταξύ ὁ σατράπης, πού πῆρε τή θέση τοῦ Κύρου, θέλησε νά τιμωρήσει τίς ἑλληνικές πόλεις τῆς Ἰωνίας, πού εἶχαν βοηθήσει τόν Κύρο. Γι' ἄλλη μιά φορά οἱ Ἴωνες στράφηκαν στήν παλιά τους πατρίδα καί ζήτησαν βοήθεια ἀπό τούς Σπαρτιάτες, μιά κι ἐκεῖνοι ἦταν τότε οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ Σπαρτιάτες ἔστειλαν στρατό μέ ἀρχηγό τό βασιλιά Ἀγησίλαο. Ἦταν κοντός καί κουτσός, ἀλλά γενναῖος, ἀπλός κι ἐξαίρετος στρατηγός. Ὁ Ἀγησίλαος νίκησε σέ πολλές μάχες τόν περσικό στρατό κι εἶχε σκοπό νά συνεχίσει τόν πόλεμο καί νά διαλύσει τό περσικό κράτος. Τό σχέδιό του δέν μπόρεσε νά τό πραγματοποιήσει, γιατί οἱ Σπαρτιάτες τόν κάλεσαν πίσω στήν Ἑλλάδα. Οἱ Κορίνθιοι, οἱ Θηβαῖοι καί οἱ Ἀργεῖοι, πού ἦταν δυσαρεστημένοι μέ τούς Σπαρτιάτες, ἐνώθησαν μέ τούς Ἀθηναίους καί κήρυξαν τόν πόλεμο ἐναντίον τῆς Σπάρτης.

Στήν Κορώνεια τῆς Βοιωτίας ὁ Ἀγησίλαος ἔδωσε μάχη μέ τόν ἐνωμένο στρατό τῶν συμμάχων καί

τούς νίκησε (394 π.Χ.). Πρέπει νά ξέρεις ὅμως ὅτι δέν ἔνωθε καμιά χαρά, ὅταν ἔβλεπε τούς "Ἕλληνες νά πολεμοῦν μεταξύ τους.

Τόν ἴδιο χρόνο ὁ Ἀθηναῖος ναύαρχος *Κόνωνας*, ποῦ εἶχε καταφύγει στήν Κύπρο, ζήτησε τή βοήθεια τῶν Περσῶν καί νίκησε τόν σπαρτιατικό στόλο στή Μ. Ἀσία. Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης στή θάλασσα διαλύθηκε.

Θά λυπηθεῖς πολύ σάν μάθεις ὅτι ἐκείνη τή δύσκολη ὥρα οἱ Σπαρτιάτες ἔστειλαν πάλι καί ζήτησαν βοήθεια ἀπό τούς Πέρσες. "Ἐτσι ἔδωσαν τό δικαίωμα στόν Πέρση βασιλιά ν' ἀναμειχτεῖ στίς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδας. "Ἐστειλαν μάλιστα τόν Ἀνταλκίδα νά διαπραγματευθεῖ μέ τόν Πέρση βασιλιά τούς ὅρους μέ τούς ὁποίους θά εἰρήνευαν οἱ ἑλληνικές πόλεις· δηλαδή δέχτηκαν τόν Πέρση ὡς διοικητή. Ἐκεῖνος ἐπέβαλε τούς ὅρους του. Ἀπειλῆσε τούς "Ἕλληνες ὅτι θά πολεμοῦσε μέ ὅλη του τή δύναμη, μέ στρατό καί μέ στόλο, ὅποιον τολμοῦσε νά μὴ δεχτεῖ τήν εἰρήνη.

Γιά τόν ἑαυτό του ὁ Πέρσης βασιλιάς κράτησε ὅλες τίς ἑλληνικές πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καί τήν Κύπρο.

Ἡ ταπεινωτική αὐτή εἰρήνη ὀνομάστηκε Ἀνταλκίδεια εἰρήνη (387 π.Χ.)

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

4. Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τή Θήβα (379 π.Χ.)

Μετά τήν Ἀνταλκίδειο εἰρήνη οἱ Σπαρτιάτες ἐξακολουθοῦσαν νά εἶναι οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδας. Οἱ περισσότερες ὅμως ἑλληνικές πόλεις μισοῦσαν τή Σπάρτη γιά τήν τυραννική της ἡγεμονία καί γιά τήν προδοτική της συμπεριφορά.

Ἡ Θήβα, ὅπως ἔμαθες, ἦταν μιά σπουδαία πόλη τῆς Βοιωτίας. Σ' αὐτὴν ὑπῆρχαν δύο πολιτικά κόμματα, τὸ ἀριστοκρατικό καὶ τὸ δημοκρατικό. Οἱ Σπαρτιάτες βοήθησαν τοὺς ἀριστοκρατικούς Θηβαίους ν' ἀναλάβουν τὴ διοίκηση τῆς Θήβας καὶ φυλάκισαν τὸν ἀρχηγὸ τῶν δημοκρατικῶν. Στὴν ἀκρόπολη τῆς Θήβας, τὴν Καδμεία, ἐγκαταστάθηκε σπαρτιατικὴ φρουρά (382 π.Χ.).

Πολλοὶ δημοκρατικοὶ Θηβαῖοι ἔφυγαν τότε ἀπὸ τὴ Θήβα καὶ ζήτησαν καταφύγιο στὴν Ἀθήνα. Ἀνάμεσά τους ἦταν καὶ ὁ Πελοπίδας, ἓνας σπουδαῖος Θηβαῖος, πού ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πατρίδα του.

Αὐτὸς κατάφερε, ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια, νά γυρίσει κρυφά, τὴ νύχτα στὴ Θήβα μέ μερικούς φίλους του. Σκότωσε τοὺς ἄρχοντες καὶ μέ τὴ βοήθεια τῶν δημοκρατικῶν Θηβαίων, πού εἶχαν μείνει στὴν πόλη, ἔδιωξε τὴν σπαρτιατικὴ φρουρά ἀπὸ τὴν Καδμεία.

Ἔτσι ἡ Θήβα ἐλευθερώθηκε καί, ὅπως θά δεῖς παρακάτω, γιὰ μερικά χρόνια πῆρε τὴ θέση τῆς Σπάρτης. Ἐγινε ἡ «πρῶτη» πόλη τῆς Ἑλλάδας.

5. Ὁ Ἐπαμεινώνδας – Μάχη στὰ Λεῦκτρα (371 π.Χ.)

Ὁ Πελοπίδας εἶχε ἓνα στενὸ καὶ ἀγαπημένο φίλο, τὸν Ἐπαμεινώνδα. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἦταν ἐξαιρετικὰ μορφωμένος καὶ σπουδαῖος στρατηγός.

Οἱ δύο φίλοι εἶχαν σκοπὸ νά δοξάσουν τὴν πατρίδα τους, νά τὴ δοῦν νά κυβερνᾷ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἐτοίμασαν λοιπὸν ἰσχυρὸ στρατό κι ὁ Πελοπίδας ὀργάνωσε τὸν ἰερόλοχο.

Τριακόσια νέα παλικάρια ἀπὸ τίς καλύτερες οἰκογένειες τῆς Θήβας γυμνάστηκαν κι ὀρκίστηκαν νά σκοτω-

θοῦν παρά νά ὑποχωρήσουν τήν ὥρα τῆς μάχης.

Ἡ δύναμη τῆς Θήβας ἀνησύχησε τούς Σπαρτιάτες, πού μπῆκαν στή Βοιωτία, ἔτοιμοι νά πολεμήσουν τούς Θηβαίους.

Στά Λεῦκτρα, κοντά στή Θήβα, συναντήθηκαν οἱ δύο στρατοί τό 371 π.Χ. Ὁ Ἐπαμεινώνδας μέ τή λοξή του φάλαγγα κι ὁ Πελοπίδας μέ τόν ἱερό λόχο, πολέμησαν γενναῖα καί κέρδισαν μιά λαμπρή νίκη. Ἡ Σπάρτη νικήθηκε γιά πρώτη φορά καί ἡ κυριαρχία της στήν Ἑλλάδα κλονίστηκε.

6. Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας – Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδα

Ἡ νίκη στά Λεῦκτρα γέμισε μέ δόξα τούς Θηβαίους. Οἱ περισσότερες ἑλληνικές πόλεις ζήτησαν τότε νά γίνουν σύμμαχοι τῆς Θήβας.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας, γιά νά ταπεινώσει τή Σπάρτη, πέρασε τόν Ἴσθμό καί μπῆκε στήν Πελοπόννησο. Τόν Πελοπίδα τόν ἔστειλε στή Θεσσαλία καί στή Μακεδονία.

Οἱ δύο φίλοι εἶχαν μεγάλες ἐπιτυχίες παντοῦ ὅπου πῆγαν. Μά οἱ Ἀθηναῖοι, πού φοβήθηκαν τή δύναμη τῆς Θήβας, συμμάχησαν μέ τούς παλιούς τους ἐχθρούς, τούς Σπαρτιάτες, γιά νά τήν καταστρέψουν.

Ἡ τελευταία μάχη δόθηκε στή Μαντινεία τῆς Πελοποννήσου τό 362 π.Χ. Ἀθηναῖοι, Σπαρτιάτες καί ἄλλοι Πελοποννήσιοι συγκεντρώθηκαν ἐκεῖ νά πολεμήσουν τούς Θηβαίους καί τούς συμμάχους τους.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπιτέθηκε μέ ὄρμη καί νίκησε τούς ἀντιπάλους του, μά πληγώθηκε θανάσιμα καί πέθανε ἀπό τό τραῦμα του.

Λένε πώς, λίγο πρίν πεθάνει, ἕνας φίλος του τοῦ εἶπε:

– Τί κρίμα, Ἐπαμεινώνδα, πεθαίνεις χωρὶς ν' ἀφήσεις παιδιά.

Καί πῆρε αὐτὴ τὴν ἀπάντηση:

– Ἀφήνω δύο ἀθάνατες θυγατέρες: τὴ νίκη στὰ Λεῦκτρα καὶ τὴ νίκη στὴ Μαντίνεια.

Ἔτσι πέθανε ὁ μεγάλος Θηβαῖος πατριώτης, ὁ Ἐπαμεινώνδας. Ὁ Πελοπίδας εἶχε σκοτωθεῖ δυό χρόνια πρίν σέ μιά μάχη μέ τοὺς Θεσσαλοὺς.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Θήβας ἔσβησε μέ τὴ σειρά της κι ὁ πόλεμος γιὰ τὰ πρωτεῖα σταμάτησε ἀνάμεσα στίς ἑλληνικές πόλεις. Τό τέλος τῶν ἐμφυλίων πολέμων βρῆκε τοὺς Ἕλληνες ἐξαντλημένους, ἀδύναμους καί ταραγμένους. Στά μέσα τοῦ τέταρτου αἰώνα π.Χ. στὴ νότια Ἑλλάδα δέν ὑπῆρχε καμία ἰσχυρὴ πόλη ν' ἀντιμετωπίσει ἕναν ἐχθρό, ἂν παρουσιαζόταν.

Νά θυμᾶσαι:

Ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Κόρινθος ζήτησαν τὴ δόξα τῆς Ἀθήνας καὶ θέλησαν νά τὴν καταστρέψουν. Τό 431 π.Χ. στὴν Ἑλλάδα ἄρχισε ἕνας ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ γνωστός Πελοποννησιακός πόλεμος, πού τελείωσε τό 404 π.Χ.

Οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν καὶ ἀναγκάστηκαν νά παραδώσουν τὴν πόλη τους στοὺς Σπαρτιάτες μέ ταπεινωτικούς ὄρους.

Γιὰ λίγα χρόνια οἱ Σπαρτιάτες ἔγιναν οἱ ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων. Μά δέν ἄρχισαν ν' ἀρχίσουν καινούριοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, γιατί οἱ ἑλληνικές πόλεις ἦταν δυσαρεστημένες ἀπὸ τὴ σκληρὴ διοίκηση τῶν Σπαρτιατῶν.

Οί Θηβαῖοι νίκησαν στά Λεῦκτρα (371 π.Χ.) τούς Σπαρτιάτες κι ἔγιναν μέ τή σειρά τους ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων. Ὅταν στή μάχη τῆς Μαντινείας σκοτώθηκε ὁ ἄξιος στρατηγός τους, ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἔπαψαν νά ἔχουν τήν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας.

Ἄπό τούς μακροχρόνιους ἐμφύλιους πολέμους, οἱ ἐλληνικές πόλεις ἔξαντλήθηκαν κι ἔχασαν τή δύναμή τους.

Ἐρωτήσεις

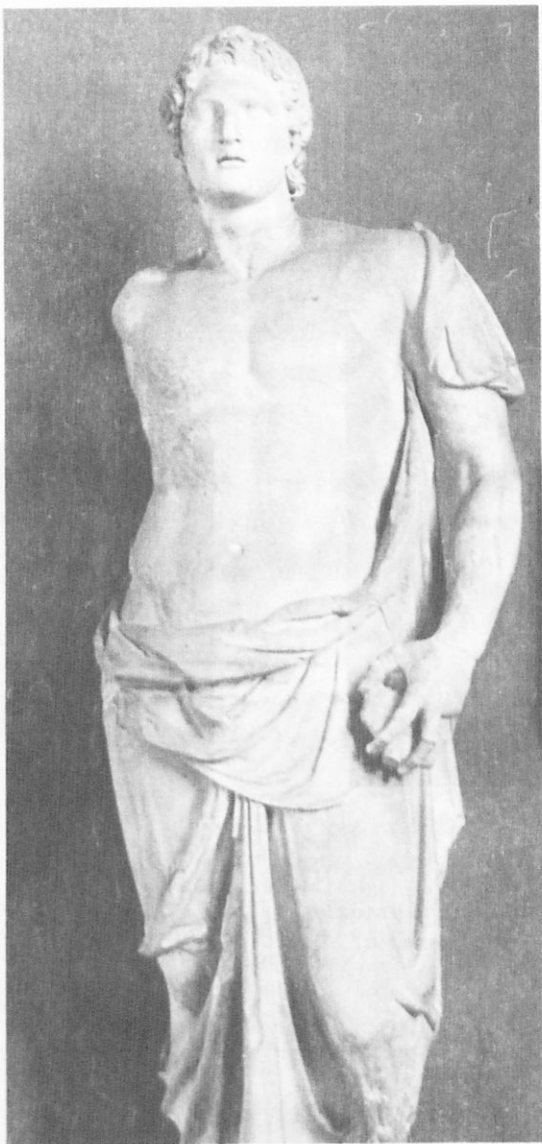
1. Ποιά ἦταν ἡ αἰτία καί ποιά ἡ ἀφορμή τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου;
2. Νά διηγηθεῖς μέ λίγα λόγια τί ἔγινε σέ κάθε μιά ἀπό τίς τρεῖς περιόδους τοῦ πολέμου.
3. Ποιά ἦταν τά ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου;
4. Νά συγκρίνεις τήν Ἀθήνα στήν ἀρχή τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέ τήν Ἀθήνα τοῦ 404 π.Χ.
5. Ὁ Πελοποννησιακός πόλεμος ἄρχισε τό ..... καί τέλειωσε τό ..... Κράτησε συνολικά ..... χρόνια.
6. Οἱ Σπαρτιάτες νικήθηκαν στά ..... τό ..... ἀπό τούς Θηβαῖους. Ὁ Ἐπαμεινώνδας σκοτώθηκε τό ..... στή μάχη τῆς .....

Ταναγραίαις: Πήλινα ἀγαλματάκια
γυναικῶν ἀπὸ τῆ Βοιωτία.

Ο Μέγας Ἀλέξανδρος

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ

Οί Μακεδόνες, συγγενεῖς τῶν Δωριέων, κατοικοῦσαν στό βόρειο μέρος τῆς Ἑλλάδας σ' ἓναν εὐφορο τόπο, περιτριγυρισμένο ἀπό ψηλά βουνά. Μιλοῦσαν τήν ἑλληνική γλῶσσα καί λάτρευαν τούς Ὀλύμπιους θεούς, ἔζησαν ὅμως πολλά χρόνια ἀπομονωμένοι ἀπό τούς ἄλλους Ἕλληνες καί δέ δημιούργησαν σπουδαῖο πολιτισμό. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, τούς δυνατούς καί φιλοπόλεμους Μακεδόνες, τούς θεωροῦσαν ἀπολίτιστους.

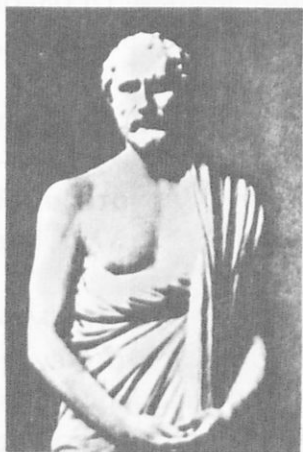
Τῆ Μακεδονία κυβερνοῦσε ὁ βασιλιάς μέ τή βοήθεια τῶν εὐγενῶν. Ἀρχικά, πρωτεύουσα τοῦ μακεδονικοῦ κράτους ἦταν οἱ Αἰγές, ἡ σημερινή Ἐδεσσα. Ἀργότερα, οἱ βασιλιάδες μετέφεραν τήν πρωτεύουσα στήν Πέλλα, γιὰ νά ἔχουν πιά κοντά τή θάλασσα.

Στά μέσα τοῦ τέταρτου αἰῶνα π.Χ. στό θρόνο τῆς Μακεδονίας ἀνέβηκε ὁ Φίλιππος ὁ Β' (359 π.Χ.). Ἦταν ἓνας ἔξυπνος, ἀποφασιστικός καί φιλόδοξος βασιλιάς. Στά χρόνια του ἡ Μακεδονία ἔγινε τό ἰσχυρότερο κράτος τῆς Ἑλλάδας.

Ήταν δεκαπέντε χρόνων ό Φίλιππος, όταν τόν έστειλαν όμηρο στή Θήβα. Έζησε εκεί τρία χρόνια καί πολύ ώφελήθηκε. Έμαθε από τόν Πελοπίδα καί τόν Έπαμεινώνδα τήν πολεμική τέχνη καί άκόμη του δόθηκε ή εύκαιρία νά γνωρίσει από κοντά σέ ποιά κατάσταση πολιτική βρίσκονταν οι έλληνικές πόλεις του Νότου. Εΐδε τή διαμάχη καί τήν άντιζηλία τους κι έταξε σκοπό τής ζωής του νά μεγαλώσει τό κράτος του, νά ένώσει τίς έλληνικές πόλεις καί, άφου γίνει μοναδικός κύριος όλης τής Έλλάδας, νά όδηγήσει τούς Έλληνες στήν Άσία έναντίον τών Περσών.

1. Μακεδονική φάλαγγα – Έπιτυχίες του Φιλίππου

Γιά νά πετύχει τό σχέδιό του, ό Φίλιππος έτοιμάσε ισχυρό στρατό. Όπλισε τούς άνδρες του μ' ένα δόρυ, τήν περίφημη σάρισα πού είχε μήκος 6 μέτρα. Έπίσης έδωσε στό στρατό του έναν καινούριο σχηματισμό κατά τή

Ό ρήτορας Δημοσθένης

μάχη, πού όνομάστηκε μακεδονική φάλαγγα. Στή μακεδονική φάλαγγα δεκάξι άντρες ήταν παραταγμένοι ό ένας κοντά στόν άλλο σέ δεκάξι παράλληλες σειρές, σχημάτιζαν δηλ. ένα τετράγωνο. Η φάλαγγα μέ τούς σαρισοφόρους έμοιαζε μ' ένα τείχος άδιαπέραστο καί άνίκητο. Τέλος όργάνωσε τό ίππικό, όπλισε καλά τούς ίππεις καί τούς άνάθεσε τήν επίθεση.

Πανέτοιμος ό Φίλιππος άρ-

χισε τὶς κατακτήσεις του, γιὰ νὰ παραγματοποιήσει τὸ μεγάλο του σχέδιο. Πότε μὲ τὴ διπλωματία καὶ πότε μὲ τὴ βία, κατόρθωσε μέσα σὲ δέκα χρόνια νὰ γίνεи κύριος τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Θράκης.

Ἄπο τὰ χρυσοφόρα μεταλλεῖα τοῦ Παγγαίου ὄρους προμηθεύτηκε χρυσάφι ἄρκετό, γιὰ νὰ κατασκευάσει ἰσχυρό στόλο καὶ ν' ἀποκλείσει τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντο καὶ τὸ Βόσπορο.

Οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τοῦ Νότου, ἂν καὶ ἀνησυχοῦσαν γιὰ τὴ δύναμη τοῦ Φιλίππου, ἄργησαν νὰ λάβουν τὰ μέτρα τους.

Στὴν Ἀθήνα ἓνας σπουδαῖος ρήτορας, ὁ Δημοσθένης, μάταια ἔβγαζε πύρινους λόγους ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, τοὺς περίφημους Φιλίππικούς. Μ' αὐτοὺς ἤθελε ν' ἀποδείξει στοὺς συμπατριῶτες του ὅτι ὁ Φίλιππος ἦταν ἐχθρὸς τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς ἐλευθερίας κι ἔπρεπε νὰ ἐνωθοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ τὸν πολεμήσουν.

Ξεχνοῦσε ἢ δὲν ἤθελε νὰ παραδεχτεῖ ὅτι ἡ Ἀθήνα δὲν ἦταν παντοδύναμη.

2. Ἡ μάχη τῆς Χαιρώνειας (338 π.Χ.)

Τὸ 338 π.Χ. ἀποφάσισαν ἐπὶ τέλος οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Θηβαίους, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸ Φίλιππο νὰ μπεῖ στὴ Βοιωτία κι ἀπὸ κεῖ στὴν Ἀττικὴ.

Δὲν ἔμενε καιρὸς γιὰ ἄλλη ἀναβολή. Προηγουμένως τὸ ἀμφικτιονικό συνέδριο ἔκαμε τὸ λάθος ν' ἀναθέσει στὸ Φίλιππο νὰ τιμωρήσει τοὺς κατοίκους τῆς Ἀμφισσας, γιατί εἶχαν καλλιεργήσει χωράφια, πού ἀνήκαν στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

Ἡ εὐκαιρία ν' ἀναμειχτεῖ στὶς ὑποθέσεις τῆς νότιας

Ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας

Ἑλλάδας ἦταν μοναδική γιὰ τὸ Φίλιππο. Γι' αὐτὸ προχώρησε βιαστικά νότια, μπήκε στὴ Φωκίδα καὶ κατάστρεψε τὴν Ἄμφισσα. Ὑστερα προχώρησε πρὸς τὴ Βοιωτία.

Τότε οἱ Ἀθηναῖοι κατάλαβαν τὸ σχέδιο τοῦ Φιλίππου κι ἀναγκάστηκαν ν' ἀκολουθήσουν τὴ συμβουλή τοῦ Δημοσθένη καὶ νὰ συμμαχήσουν με τοὺς Θηβαίους.

Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη δόθηκε στὴ Χαιρώνεια τῆς Βοιωτίας τὸ 338 π.Χ. Ἡ σύγκρουση ἦταν φοβερή. Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι πολέμησαν ἥρωικά, γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἀνεξαρτησία τους. Οἱ ἱερολοχίτες, χωρὶς νὰ ὑποχωρήσουν οὔτε πιθαμὴ ἀπὸ τὴ θέση τους, ἔπεσαν ὅλοι μέχρι τὸν τελευταῖο. Ἡ μάχη τελείωσε μὲ νίκη τοῦ Φιλίππου. Στούς Ἀθηναίους ὁ Φίλιππος φέρθηκε μὲ ἐπιείκεια καὶ τοὺς ἄφησε ἐλεύθερους, στοὺς Θηβαίους ὅμως φέρθηκε σκληρά. Στὴν ἀκρόπολή τους, τὴν Καδμεία, ἐγκατέστησε μακεδονικὴ φρουρά.

Στὴ μάχη τῆς Χαιρώνειας πολέμησε κι ὁ νεαρὸς γιὸς τοῦ Φιλίππου, ὁ Ἀλέξανδρος, πού ἦταν τότε δεκαοχτὼ χρόνων, ἐπικεφαλῆς τοῦ μακεδονικοῦ ἰππικοῦ.

Ὅταν πέρασε ὁ καιρὸς κι ἠρέμησε ὁ τόπος, οἱ Θηβαῖοι, γιὰ νὰ τιμήσουν τοὺς νεκροὺς τους, ἔστησαν ἐπάνω ἀπὸ τὸν τάφο τους ἓνα μαρμάρينو λιοντάρι, πού σώζεται μέχρι σήμερα.

Ὁ Φίλιππος προχώρησε στὴν Πελοπόννησο κι ἔφτασε μέχρι τὴ Λακωνία. Σ' ὅλες τίς πόλεις φέρθηκε μ' ἐπιείκεια,

γιά νά δείξει ὅτι σκοπός του ἦταν ἡ ἔνωση κι ὄχι ἡ καταστροφή.

Στόν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου κάλεσε τούς ἀντιπροσώπους τῶν ἑλληνικῶν πόλεων σέ συνέδριο. Τό συνέδριο ἀποφάσισε νά σταματήσουν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, νά μείνουν ἀνεξάρτητες οἱ πόλεις, νά συμμαχήσουν μέ τό Φίλιππο καί νά τόν βοηθήσουν μέ πλοῖα καί στρατό νά ἐκστρατεύσει ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἀρχιστράτηγο τῆς ἐκστρατείας ὄρισαν τό Φίλιππο.

Ὅλες οἱ πόλεις συμφώνησαν, ἐκτός ἀπό τή Σπάρτη. Αὐτή ἔμεινε περήφανα ἀπομονωμένη στά παλιά σύνορα τῆς Λακωνίας.

Ὁ Φίλιππος, ἡγεμόνας πιά ὅλης τῆς Ἑλλάδας, γύρισε στή Μακεδονία κι ἄρχισε νά προετοιμάζεται γιά τή δύσκολη ἐκστρατεία. Μά τόν δολοφόνησε ἕνας ἀξιωματικός του, τήν ἡμέρα πού πάντρευε τήν κόρη του. Ἦταν τότε μόλις 47 χρόνων (336 π.Χ.).

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΤΑΧΤΑ ΤΗΝ ΑΣΙΑ

1. Ὁ Ἀλέξανδρος τῆς Μακεδονίας

Στό θρόνο τῆς Μακεδονίας ἀνέβηκε ἕνας νέος εἴκοσι χρόνων, ὁ Ἀλέξανδρος, γιός τοῦ Φιλίππου καί τῆς Ὀλυμπιάδας (336 π.Χ.). Ἦταν ἕνας νέος ὁμορφος, δυνατός, ἀνήσυχος καί φιλόδοξος.

Ἀπό μικρός εἶχε σκληραγωγηθεῖ, εἶχε μάθει ν' ἀντέχει στίς κακουχίες, νά περιφρονεῖ τίς τιμές, νά τρέφεται λιτά καί νά ζεῖ ἀπλά.

Ἄφοβος καί τολμηρός, ἦταν μόλις δώδεκα χρόνων, ὅταν καβαλίκεψε τό ἄγριο θεσσαλικό ἄλογο πού κανένας ἀπό τούς ἵππεις τοῦ Φιλίππου δέν κατάφερε νά δαμάσει.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπειδὴ κατάλαβε ὅτι τό ζῶο φοβόταν τή σκιά του, γύρισε τό κεφάλι του στόν ἥλιο καί μ' ἓνα γρήγορο πήδημα βρέθηκε στή ράχη του. Ὁ πατέρας του φώναξε τότε συγκινημένος καί περήφανος:

– Γιέ μου, ζήτησε μεγαλύτερο βασίλειο, γιατί ἡ Μακεδονία εἶναι πολύ μικρή γιά σένα... Καί χάρισε τό μαῦρο ἄλογο στό γιό του, πού τό ὀνόμασε Βουκεφάλα κι ἔγινε ἀχώριστος φίλος του.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τήν τύχη νά ἔχει παιδαγωγό τό μεγάλο σοφό τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τόν Ἀριστοτέλη. Ὁ Ἀριστοτέλης γεννήθηκε στά Στάγειρα, μιά μικρή πόλη τῆς Χαλκιδικῆς καί σπούδασε στήν Ἀθήνα, στήν Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνα. Τό 342 π.Χ. ὁ Φίλιππος κάλεσε τό μεγάλο σοφό, ν' ἀναλάβει τή διαπαιδαγώγηση τοῦ γιοῦ του. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινε μαθητής τοῦ Ἀριστοτέλη ἐπί ἑπτὰ χρόνια καί ἐπηρεάστηκε πολύ ἀπό τή διδασκαλία του. Κοντά του γνώρισε τήν ἑλληνική σοφία καί τήν ποίηση τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀπό τούς ἥρωες τοῦ Ὀμήρου, θαύμαζε περισσότερο τόν Ἀχιλλέα κι ὄνειρευόταν νά κάνει κατορθώματα, πού θά 'μεναν ἀθάνατα. Ὅταν μάθαινε τίς νίκες τοῦ πατέρα του, στενοχωρημένος ἔλεγε στούς φίλους του:

– Φίλοι μου, ὁ πατέρας μου δέ θ' ἀφήσει τίποτα σπουδαῖο, τίποτα μεγάλο νά τό κάμω ἐγώ...

Συναισθηματικός, βίαιος, ἰσχυρογνώμων, ἀφάνταστα φιλόδοξος, μιά μεγαλοφυΐα πού σπάνια γεννιέται πάνω στή γῆ, αὐτός ἦταν ὁ καινούριος βασιλιάς τῆς Μακεδονίας.

Ἡ ἱστορία τόν ὀνόμασε Μέγα καί τό ἔργο πού κατόρθωσε ἔμεινε ἀθάνατο, ὅπως τό ὄνειρευόταν.

2. Οί πρώτες επιτυχίες

Τά πρώτα χρόνια τῆς βασιλείας του δέν ἦταν καθόλου εὐκόλα. Ἐπρεπε νά ἐπιβάλει τήν τάξη στό ἐσωτερικό τῆς χώρας του, νά πολεμήσει τούς γειτονικούς λαούς, πού ἐπαναστάτησαν μετά τό θάνατο τοῦ Φιλίππου, καί νά ἀναγνωριστεῖ ἀπ' ὅλους τούς Ἕλληνες ἡγεμόνας τῆς Ἑλλάδας καί ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων στήν ἐκστρατεία τους ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἀπό τήν ἀρχή ἔδειξε σ' ὅλους τίς ἱκανότητες καί τά προτερήματά του. Κατέβηκε στόν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου καί κάλεσε πανελλήνιο συνέδριο, ὅπως εἶχε κάμει κι ὁ πατέρας του.

Ὅλες οἱ πόλεις, ἐκτός ἀπό τή Σπάρτη, τόν ἀναγνώρισαν ἀρχιστράτηγο τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειτα γύρισε στή Μακεδονία νά πολεμήσει τούς γειτονικούς βαρβάρους. Σέ μιὰ μάχη πληγώθηκε σοβαρά κι ἀμέσως διαδόθηκε ἡ φήμη ὅτι σκοτώθηκε.

Οἱ Θηβαῖοι βιάστηκαν νά ἐπαναστατήσουν καί πολέμησαν τή μακεδονική φρουρά στήν Καδμεία. Γρήγορος ὁ Ἀλέξανδρος διέσχισε τήν Ἑλλάδα κι ἔφτασε μπροστά στή Θήβα. Ζήτησε νά τοῦ παραδώσουν τούς ἐπαναστάτες, ἀλλά οἱ Θηβαῖοι δέ δέχτηκαν κι ἡ πόλη γνώρισε μιὰ μεγάλη συμφορά.

Γιά παραδειγματισμό ὁ Ἀλέξανδρος, ὅταν κυρίεψε

Στά εἰκοσί του χρόνια, ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε βασιλιάς τῆς Μακεδονίας.

τή Θήβα, τήν κατάστρεψε όλόκληρη. Μόνο τούς ναούς καί τό σπίτι τοῦ ποιητῆ Πινδάρου ἄφησε ὄρθιο. Καί γιά τούς Ἀθηναίους ἔμαθε ὅτι εἶχαν σκοπό νά ἐπαναστατήσουν, δέν τούς τιμώρησε ὁμως, γιατί σεβάστηκε τό δοξασμένο παρελθόν τους.

Γι' ἄλλη μιά φορά κατέβηκε στόν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου. Ὅλες οἱ ἑλληνικές πόλεις τόν βεβαίωσαν ὅτι ἔμεναν πιστές καί ἀφοσιωμένες στό πρόσωπό του. Μ' αὐτή τή διαβεβαίωση γύρισε στήν πατρίδα του κι ἄρχισε νά ἐτοιμάζεται γιά τή μεγάλη ἐκστρατεία.

3. Ἀρχίζει ἡ μεγάλη περιπέτεια

Ἦταν ἄνοιξη τοῦ 334 π.Χ., ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος, εἴκοσι δύο μόλις χρόνων, ξεκίνησε ἀπό τήν Πέλλα μέ 30.000 πεζούς καί 5.000 ἵππεις, νά διαλύσει τό περσικό κράτος. Στή Μακεδονία ἄφησε ἐπίτροπο τό στρατηγό Ἀντίπατρο. Δέν τοῦ ἔμελλε νά ξαναδεῖ ποτέ πιά τήν πατρίδα του.

Πέρασε τή Θράκη, τόν Ἑλλησποντο καί πάτησε τό πόδι του στή Μ. Ἀσία. Ἀμέσως πῆγε στήν Τροία, θυσίασε στή θεά Ἀθηνᾶ καί στεφάνωσε τόν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα, πού τόν θαύμαζε πολύ κι ἤθελε νά τοῦ μοιάσει.

α) Ἡ μάχη στόν Γρανικό ποταμό (334 π.Χ.)

Ἡ πρώτη σύγκρουση μέ τόν ἐχθρό ἔγινε στό Γρανικό ποταμό τό 334 π.Χ. Στή μιά του ὄχθη εἶχαν συγκεντρωθεῖ οἱ περσικές δυνάμεις, γιά νά ἐμποδίσουν τόν Ἀλέξανδρο νά προχωρήσει στό ἐσωτερικό τῆς Ἀσίας. Χωρίς νά χάσει καιρό, πρῶτος πέρασε ἔφιππος τό ποτάμι καί ὄρμησε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ ὁρμή καί ἡ δύναμη τῶν Μακεδόνων ἔτρεψαν σέ

φυγή τούς έχθρους. Σ' αυτή τή μάχη κινδύνεψε ο 'Αλέξανδρος νά σκοτωθεῖ, ἀλλά τόν ἔσωσε ἕνας στρατηγός, ὁ *Κλεῖτος*.

Ἀπό τά πλούσια περσικά λάφυρα, ὁ 'Αλέξανδρος ἔστειλε 300 ἀσπίδες στήν Ἀθήνα, νά τίς ἀφιερῶσουν στόν Παρθενῶνα μέ τοῦτες τίς λέξεις: «'Ο 'Αλέξανδρος τοῦ Φιλίππου καί οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ἐκτός ἀπό τούς Σπαρτιάτες, ἀφιερῶνουν τίς ἀσπίδες ἀπό τά λάφυρα τῶν βαρβάρων πού κατοικοῦν στήν Ἀσία».

6) Ἡ μάχη στήν Ἴσο (333 π.Χ.)

Ὑστερα ἀπό τή νίκη του στό Γρανικό ποταμό, ὁ 'Αλέξανδρος ἔγινε κύριος ὅλης τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ πόλεις ἤ μιά μετά τήν ἄλλη τοῦ παραδόθηκαν χωρίς μάχη. Οἱ ἰωνικές πόλεις τόν δέχτηκαν σάν ἐλευθερωτή. Ὅποια πρόβαλε ἀντίσταση, πολεμήθηκε καί νικήθηκε.

Σάν ἔφτασε στή πόλη τῆς Φρυγίας Γόρδιο, ζήτησε νά

Ἡ μάχη στήν Ἴσο σέ μωσαϊκό τῆς Πομπηίας. Βλέπετε τά δύο κεντρικά πρόσωπα, τόν 'Αλέξανδρο καί τό Δαρεῖο.

δεῖ τόν πασίγνωστο γόρδιο δεσμό. Ἐνας χρησμός ἔλεγε ὅτι ἐκεῖνος πού θά τόν ἔλυνε, θά γινόταν κύριος τῆς Ἀσίας.

Ὁ Ἀλέξανδρος παρατήρησε προσεχτικά τόν δεσμό κι ὅταν εἶδε ὅτι δέν εἶχε οὔτε ἀρχή οὔτε τέλος, σήκωσε τόν σπαθί του καί μέ μιά ἀποφασιστική κίνηση τόν ἔκοψε. Γιά κείνον τίποτε δέν ἔμενε ἄλυτο. Θά γινόταν κύριος τῆς Ἀσίας μέ τή δύναμη τοῦ σπαθιοῦ του.

Στό μεταξύ, ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν, ὁ Δαρεῖος ὁ Γ', ἀποφάσισε ν' ἀντιμετωπίσει ὁ ἴδιος τόν Μακεδόνα βασιλιά. Μέ πολυάριθμο στρατό, μέ τήν οἰκογένεια καί τούς θησαυρούς του, προχώρησε νά συναντήσῃ τόν Ἀλέξανδρο.

Ἡ δεύτερη σπουδαία μάχη ἐγίνε στή στενή πεδιάδα τῆς Ἴσσοῦ. Ἡ μακεδονική φάλαγγα ἀνίκητη προχώρησε στό κέντρο τῆς ἐχθρικής παρατάξεως καί τό διάσπασε. Ὁ Δαρεῖος ἔντρομος ἐγκατάλειψε τό πεδίο τῆς μάχης. Ἡ οἰκογένειά του καί ὅλοι οἱ θησαυροί του ἔπεσαν στά χέρια τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πολυάριθμη στρατιά του διαλύθηκε.

γ) Ὁ Ἀλέξανδρος κατακτᾷ τή Φοινίκη, τήν Παλαιστίνη καί τήν Αἴγυπτο

Ὁ Ἀλέξανδρος δέν καταδίωξε τόν Δαρεῖο, ἀλλά προχώρησε νότια, στή Φοινίκη, καί ὑπόταξε τίς φοινικικές πόλεις.

Ἡ Τύρος, μιά σπουδαία πόλη, χτισμένη πάνω σέ νησί, ἀντιστάθηκε κι ὁ Ἀλέξανδρος τήν κατάστρεψε, ἀφοῦ τήν πολιορκήσε ἑφτά μῆνες. Ὑστερα κυρίεψε τήν Παλαιστίνη καί προχώρησε στήν Αἴγυπτο.

Οἱ Αἰγύπτιοι, πού μισοῦσαν τούς Πέρσες, τόν δέχτηκαν σάν ἐλευθερωτή τους. Ἐκεῖνος πάλι σεβάστηκε τή

θηρσκειά τους, τίς παραδόσεις καί τά μνημεῖα τους.

Στίς ἐκβολές τοῦ Νεΐλου ἔχτισε μιά καινούρια πόλη, πού πῆρε τό ὄνομά του. Τήν εἶπαν Ἰ α λ ε ξ ἄ ν δ ρ ε ι α .

«Λένε πώς ὁ ἴδιος τή σχεδίασε μέ ἀλεύρι, ἐπειδή δέν ἔβρισκε ἐκείνη τή στιγμή καθαρό χῶμα. Ἐκατοντάδες πουλιά ὄρμησαν νά ραμφίσουν τό ἀλεύρι κι αὐτό θεωρήθηκε καλός οἰωνός». Πραγματικά, ἡ Ἰαλεξάνδρεια γρήγορα ἔγινε μιά σπουδαία πόλη, κέντρο ἐμπορίου καί γραμμάτων.

Στήν Αἴγυπτο ὁ Ἰαλέξανδρος θέλησε νά ἐπισκεφτεῖ τό περίφημο μαντεῖο τοῦ Ἰαμμωνα Δία, στήν ἔρημο τῆς Λιβύης. Οἱ ἱερεῖς τοῦ μαντείου τόν ὀνόμασαν «παιδί τοῦ Δία», πράγμα πού κολάκεψε τόν Ἰαλέξανδρο.

δ) Ἰα μάχη στό Ἰαρθήλα (331 π.Χ.)

Ἰαπό τήν Αἴγυπτο ὁ Ἰαλέξανδρος γύρισε στή Φοινίκη καί προχώρησε στή Μεσοποταμία. Ἰακεῖ ὁ Δαρεῖος εἶχε συγκεντρώσει μιά καινούρια πολυάριθμη στρατιά. Μιά φοβερή μάχη ἔγινε τότε στήν πεδιάδα τῶν Γ α υ γ α μ ῆ λ ω ν , κοντά στήν πόλη Ἰαρθηλα.

ἸαΟ Ἰαλέξανδρος εἶχε νά ἀντιμετωπίσει, ἐκτός ἀπό τό πεζικό καί τό ἰππικό τῶν Περσῶν, 200 δρεπανηφόρα ἄρματα καί ἄρκετούς πολεμικούς ἐλέφαντες.

ἸαΗ μακεδονική φάλαγγα ὅμως ἔκαμε πάλι τό θαῦμα της. Διάσπασε τό κέντρο τῆς ἐχθρικής παρατάξεως, ἐνῶ ὁ Ἰαλέξανδρος, ἐπικεφαλῆς τοῦ ἰππικοῦ, σκόρπιζε τόν πανικό καί τό θάνατο στούς ἐχθρούς.

ἸαΟ περσικός στρατός ὑποχωρώντας διαλύθηκε κι ὁ ἴδιος ὁ Δαρεῖος σώθηκε τήν τελευταία στιγμή κι ἔφυγε νά κρυφτεῖ, καβάλα στό ἄλογό του.

ἸαΗ περίλαμπρη νίκη στό Ἰαρθηλα ἄνοιξε τό δρόμο στόν

Ἄλέξανδρο γιά τό ἐσωτερικό τῆς Περσίας. Ἡ μιά μετά τήν ἄλλη οἱ μεγάλες πόλεις δέχτηκαν χωρίς ἀντίσταση τό γενναῖο κατακτητή. Ἡ Βαβυλώνα, τά Σοῦσα, ἡ Περσέπολη, οἱ Πασαργάδες, ἄνοιξαν τίς πύλες τους στό Μακεδόνα βασιλιά καί τοῦ πρόσφεραν τούς ἀμύθητους θησαυρούς τους.

Ὁ Δαρεῖος εἶχε ἓνα ἄτυχο τέλος. Ἕνας συγγενῆς του, ὁ σατράπης *Βῆσσο*, τόν αἰχμαλώτισε καί τόν δολοφόνησε, νομίζοντας πώς αὐτό θά εὐχαριστοῦσε τόν Ἄλέξανδρο. Ὁ Ἄλέξανδρος διάταξε νά θάψουν τό Δαρεῖο μέ βασιλικές τιμές, κυνήγησε τό Βῆσσο στή Σογδιανή, μιά βόρεια ἐπαρχία τοῦ περσικοῦ κράτους κι ὅταν τόν αἰχμαλώτισε, τόν παράδωσε στούς συγγενεῖς τοῦ Δαρείου νά τόν τιμωρήσουν.

Μέσα σ' ἐφτά χρόνια ὁ Ἄλέξανδρος εἶχε διαλύσει τό περσικό κράτος καί ἀνακηρύχτηκε βασιλιάς τῶν Περσῶν. Στό πιό ἀπομακρυσμένο σημεῖο τοῦ ἀπέραντου περσικοῦ κράτους ἴδρυσε μιά καινούρια πόλη, τήν Ἀλεξάνδρεια τήν ἐσχάτη (τελευταία) καί παντρεύτηκε τήν ὁμορφή *Ρωξάνη*, τήν κόρη ἑνός ἄρχοντα Πέρση.

4. Ὁ Ἄλέξανδρος στίς Ἰνδίες

Ὁ Ἄλέξανδρος δέν ἠσύχασε μέ τήν κατάκτηση τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἡ μεγάλη του φιλοδοξία καί ἡ περιέργειά του τόν ὀδήγησαν ἀκόμη πιό μακριά. Σκέφτηκε νά γίνεи κύριος τῆς χώρας τῶν Ἰνδῶν.

Στίς ἀρχές τοῦ 327 π.Χ. ἄρχισε τήν καινούρια ἐκστρατεία στίς Ἰνδίες. Καί σ' αὐτήν γνώρισε μόνο νίκες.

Πέρασε τόν Ἰνδό ποταμό κι ἔφτασε στόν Ὑδάσπη, πού ἦταν παραπόταμός του. Ἐκεῖ ἔδωσε μάχη μέ τούς ἄντρες τοῦ Πώρου, τοῦ δυνατοῦ βασιλιά τῆς περιοχῆς. Ἐτρεψε σέ

φυγή τούς Ἴνδους καί τόν Πῶρο τόν αἰχμαλώτισε. Σ' ἐκεῖνον τόν τόπο πέθανε τό γέρικο καί κουρασμένο ἄλογο του, ὁ Βουκεφάλας. Ὁ Ἀλέξανδρος, σέ ἀνάμνησή του, ἔχτισε κοντά στόν Ὑδάσπη ποταμό μιά καινούρια πόλη, τή Βουκεφαλία.

Ἔστερα προχώρησε κι ἔφτασε στόν Ὑφαση, πού ἦταν ἄλλος παραπόταμος τοῦ Ἴνδοῦ. Οἱ ἄντρες του ὅμως, κουρασμένοι καί ταλαιπωρημένοι ἀπό τούς πόλεμους καί τίς πορεῖες, ἀρνήθηκαν νά προχωρήσουν πιό πέρα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀναγκάστηκε νά συμμορφωθεῖ κι ἔδωσε διαταγή γιά τήν ἐπιστροφή. Οἱ στρατιῶτες του ἄκουσαν τήν εἶδηση μέ μεγάλη χαρά. Πρίν ξεκινήσουν, ἔστησαν στίς ὄχθες τοῦ Ὑφαση ποταμοῦ 12 βωμούς πρός τιμή τῶν 12 θεῶν τοῦ Ὀλύμπου καί τό 326 π.Χ. πῆραν τό δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.

5. Ἡ ἐπιστροφή – Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε ναυπηγήσει 2.000 πλοῖα ἀπό τά δάση τῶν Ἰνδιῶν. Μ' ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ μπῆκε στά πλοῖα καί κατέβηκε στόν Ὑδάσπη ποταμό, ἐνῶ ὁ ὑπόλοιπος στρατός του ἀκολουθοῦσε βαδίζοντας κοντά στίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ. Ὄταν ἔφτασε στά παράλια τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, ἀποφάσισε νά ἐπιστρέψει στήν Περσία ἀπό τήν ξηρά.

Ὁ φίλος του, ὁ ναύαρχος Νέαρχος, ἀνάλαβε νά μεταφέρει μέ τά πλοῖα ἓνα μεγάλο τμήμα τῆς στρατιᾶς ἀπό τόν Ἰνδικό ὠκεανό. Πῆρε ἐντολή ἀπό τόν Ἀλέξανδρο, νά ἐξερευνησε τά παράλια τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καί πλέοντας στόν Περσικό κόλπο νά φέρει τά πλοῖα στίς ἐκβολές τοῦ Εὐφράτη ποταμοῦ.

Ἐξήντα μέρες κράτησε ἡ πορεία τοῦ Ἀλεξάνδρου

μέσα στην έρημο. Ή πείνα, ή δίψα, ή άφόρητη ζέστη ταλαιπώρησαν άφάνταστα ανθρώπους και άλογα. Πολλοί έχασαν τή ζωή τους στο γυρισμό για τήν Περσία.

Τήν άνοιξη του 324 π.Χ. ο Άλέξανδρος έφτασε στα Σουσα. Σέ λίγο κατάπλευσε κι ο Νέαρχος, πού είχε νά διηγηθεϊ στο βασιλιά θαυμάσια πράγματα από τήν έξερευνησή του.

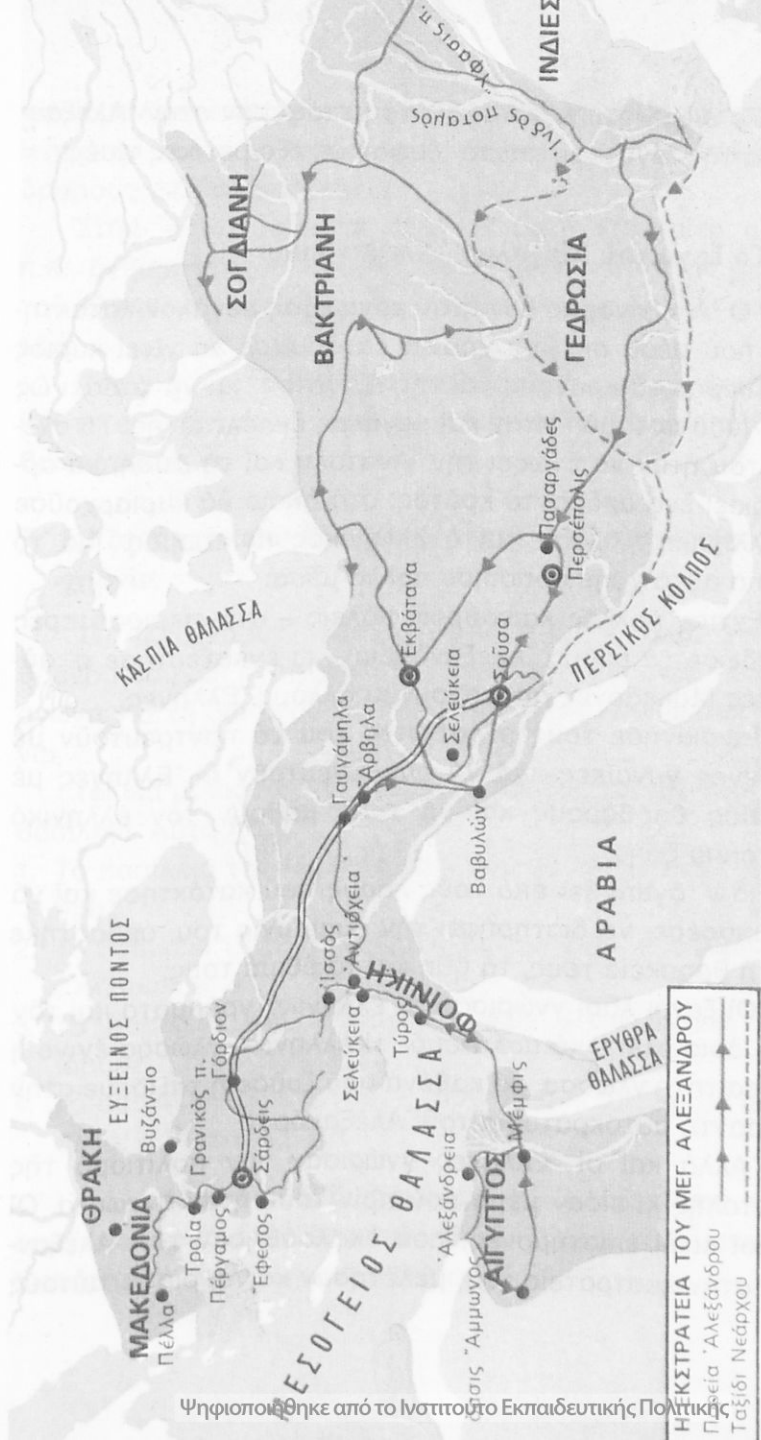
Κι ή πορεία συνεχίστηκε. Σάν έφτασε στα Έκβάτανα, θυσίασε στους θεούς κι όργάνωσε γιορτές κι άγώνες, για νά γιορτάσει τίς νίκες του. Μέσα όμως στή γενική χαρά γνώρισε μιά μεγάλη λύπη. Πέθανε ο καλύτερός του φίλος, ο Ήφαιστίωνας.

Λυπημένος και κουρασμένος ο Άλέξανδρος ξεκίνησε για τή Βαβυλώνα, πού σκεφτόταν νά τήν κάμει πρωτεύουσα του κράτους του. Έκει βρήκε νά τόν περιμένουν πρέσβεις από τήν Ελλάδα, για νά τόν στεφανώσουν για τίς λαμπρές νίκες του. Σ' αυτούς ο Άλέξανδρος παράδωσε πολλά από τά άγάλματα και τ' άφιερώματα στους θεούς, πού είχαν άρπάξει οι Πέρσες από τήν Ελλάδα τήν έποχή των περσικών πολέμων. Στή Βαβυλώνα κατάπλευσε κι ο Νέαρχος, άφου είχε άνεβει μέ τό στόλο τόν Εύφρατη ποταμό.

Νέες έκστρατείες σχεδίαζε τώρα ο Άλέξανδρος, αλλά δέν μπόρεσε νά τίς πραγματοποιήσει. Άρρώστησε μέ ύψηλό πυρετό.

Τό σώμα του ταλαιπωρημένο από τίς κακουχίες και τήν άτακτη ζωή δέν μπόρεσε ν' άντέξει. Σέ 12 μέρες πέθανε, άφου είδε άμίλητος νά περνούν από μπροστά του οι συμπολεμιστές του σ' έναν τελευταίο χαιρετισμό. Ήταν τό 323 π.Χ. κι ο Άλέξανδρος είχε ζήσει 33 χρόνια.

Ο Μ. Αλεξάνδρος ξεκίνησε από την Πέλλα κι έφτασε ως τον Ινδό ποταμό. Στο χάρτη ν' ακολουθήσεις τὰ δέλη και νά δείξεις τὰ μέρη όπου πέρασε και τούς τόπους όπου έγιναν μάχες.

Τό σῶμα του λέγεται ὅτι τό μετάφεραν στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου καί τό ἔθαψαν μέ ἐξαιρετικές τιμές.

6. Τό ἔργο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

Ὁ Ἀλέξανδρος δέν ἦταν μόνο ἓνας μέγανος κατακτητῆς πού μέσα σέ λίγα χρόνια κατόρθωσε νά γίνει κύριος τοῦ περσικοῦ κράτους καί τῆς Αἰγύπτου καί νά φτάσει ὡς τόν Ἰνδὸ ποταμό. Ἦταν καί μέγανος ἐκπολιτιστής. Τό σχέδιό του ἦταν νά ἐνώσει τήν Ἀνατολή καί τή Δύση, νά ὀργανώσει ἓνα ἀπέραντο κράτος, στό ὁποῖο θά κυριαρχοῦσε ἡ ἑλληνική γλῶσσα καί ὁ ἑλληνικός πολιτισμός. Γιά τό σκοπό αὐτό χρησιμοποίησε πολλά μέσα:

- α. Ἐχτισε πολλές καινούριες πόλεις – στίς περισσότερες ἔδωσε τό ὄνομα Ἀλεξάνδρεια – κι ἐγκατέστησε σ' αὐτές Μακεδόνες ἀπόμαχους κι ἄλλους Ἕλληνες.
- β. Παρακίνησε τούς στρατιῶτες του νά παντρευτοῦν μέ ξένες γυναῖκες, γιά νά συγχωνευτοῦν οἱ Ἕλληνες μέ τούς βαρβάρους καί νά τούς μάθουν τόν ἑλληνικό τρόπο ζωῆς.
- γ. Γιά ν' ἀγαπηθεῖ ἀπό τούς λαούς πού κατάκτησε καί νά μπορέσει νά διατηρήσει τήν κυριαρχία του, σεβάστηκε τή θρησκεία τους, τά ἤθη καί τά ἔθιμά τους.

Οἱ ξένοι λαοί γνώρισαν τά ἑλληνικά γράμματα καί τόν θαυμάσιο ἑλληνικό πολιτισμό. Ἡ ἑλληνική γλῶσσα ἔγινε ἡ ἀπαραίτητη γλῶσσα γιά καθένα πού ζοῦσε ἢ ταξίδευε στήν ἀπέραντη αὐτοκρατορία τοῦ Ἀλέξανδρου.

Ἀλλά καί οἱ Ἕλληνες γνώρισαν τόν πολιτισμό τῆς Ἀνατολῆς κι εἶδαν μέρη πού πρὶν τούς ἦταν ἄγνωστα. Οἱ σοφοί κι οἱ ἐπιστήμονες, πού ἀκολούθησαν τόν Ἀλέξανδρο στήν ἐκστρατεία του, μελέτησαν καινούρια γι' αὐτούς

φαινόμενα καί προχώρησαν τήν ἐπιστήμη τους. Διασχίζοντας τήν Ἀσία, ὁ Ἀλέξανδρος δημιούργησε καινούριους δρόμους γιά τό ἐμπόριο.

Στήν Ἀσία, ἀνάμεσα στόν τέταρτο καί τρίτο αἰώνα π.Χ., ἄνθισε ἕνας καινούριος πολιτισμός, πού ἦταν μείγμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καί τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

Πραγματικά, τό ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου, τό κατακτητικό καί τό ἐκπολιτιστικό, εἶναι μοναδικό στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας.

7. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου – Ἑλληνιστικά χρόνια

Ὁ Ἀλέξανδρος πέθανε χωρίς νά ὀρίσει διάδοχο τοῦ θρόνου του. Οἱ στρατηγοί του τότε ἄρχισαν ἕναν σκληρό ἀγώνα γιά τή διαδοχή, πού κράτησε πάνω ἀπό εἴκοσι χρόνια.

Τελικά μοίρασαν τό ἀπέραντο κράτος του σέ τέσσερα βασίλεια. Αὐτά ἦταν:

1. Τό βασίλειο τῆς Μακεδονίας, πού βασίλευε ὁ *Κάσσανδρος*.
2. Τό βασίλειο τῆς Συρίας ἢ τῶν Σελευκιδῶν, πού ἴδρυσε ὁ *Σέλευκος ὁ Α΄*.
3. Τό βασίλειο τῆς Αἰγύπτου ἢ τῶν *Πτολεμαίων*, πού ἴδρυσε ὁ *Πτολεμαῖος*.
4. Τό βασίλειο τῆς *Περγάμου*, πού ἴδρυσε ἀργότερα ἀπ' τ' ἄλλα, ὁ *Ἄτταλος ὁ Α΄*.

Στά κράτη αὐτά οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καί οἱ ἀπόγονοί τους καλλιέργησαν τά ἑλληνικά γράμματα καί διατήρησαν τόν ἑλληνικό πολιτισμό.

Οί βασιλιάδες ζοῦσαν σάν απόλυτοι ἄρχοντες, σεβάστηκαν ὅμως, ὅπως εἶχε κάμει κι ὁ Ἄλέξανδρος, τή θρησκεία τῶν ντόπιων κατοίκων, τά ἔθιμα καί τόν τρόπο ζωῆς τους.

Ἡ ἱστορία ὀνόμασε τά χρόνια ἀπό 323 π.Χ. πού πέθανε ὁ Ἄλέξανδρος, μέχρι τό 31 π.Χ. πού ἐπικράτησε ἡ Ρώμη, ἑλληνιστικά χρόνια, γιατί στά χρόνια αὐτά διαδόθηκε ὁ ἑλληνισμός ἔξω ἀπό τήν Ἑλλάδα, στήν Ἀσία καί στήν Ἀφρική.

8. Ἀξιόλογα ἑλληνιστικά κέντρα

Στούς ἑλληνιστικούς χρόνους, δημιουργήθηκαν καινούριες πόλεις στήν Αἴγυπτο καί στήν Ἀσία, πού καλλιέργησαν τά γράμματα καί τίς τέχνες καί πλούτισαν ἀπό τό ἐμπόριο.

Οἱ πιό σπουδαῖες ἦταν ἡ Ἀλεξάνδρεια στήν Αἴγυπτο, ἡ Ἀντιόχεια στή Συρία καί ἡ Πέργαμος.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια χτίστηκε τό 331 π.Χ. κι ἔγινε ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων. Γιά τριακόσια σχεδόν χρόνια ἦταν ἡ πιό πλούσια κι ἡ πιό πολιτισμένη πόλη τῆς Μεσογείου.

Τό λιμάνι της βούιζε ἀπό τή μεγάλη κίνηση. Ἐκεῖ, σ' ἓνα νησί πού λεγόταν Φάρος, εἶχαν χτίσει ἓνα πολυώροφο πύργο, πού πῆρε κι αὐτός τό ὄνομα Φάρος. Στήν κορυφή του ἄναβε φωτιά, πού ἔδειχνε στά πλοῖα τήν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ. Ὁ Φάρος τῆς Ἀλεξάνδρειας ἦταν ἓνα ἀπό τά ἑπτὰ θαύματα τοῦ κόσμου.

Ἡ πόλη εἶχε πολλά λαμπρά οἰκοδομήματα. Ἀνάμεσά τους τό πιό σπουδαῖο ἦταν τό Μουσεῖο, ἓνα εἶδος πανεπιστημίου. Εἶχε πολλές αἴθουσες, στοές, ἐργαστήρια, ζωο-

λογικό και βοτανικό κήπο. Σ' αυτό συγκεντρώνονταν σπουδαστές απ' όλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Στό Μουσείο ὑπῆρχε καί ἡ περίφημη βιβλιοθήκη, πού ἔφτασε νά ἔχει 700.000 χειρόγραφα, γραμμένα ἐπάνω σέ πάπυρο. Ἦταν ἡ πιό πλούσια βιβλιοθήκη τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ὅπως θά κατάλαβες ἡ Ἀλεξάνδρεια γνώρισε τή δόξα πού εἶχε ἡ Ἀθήνα στά χρόνια τοῦ Περικλή.

Ἡ Ἀντιόχεια ἦταν πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Συρίας καί συναγωνιζόταν τήν Ἀλεξάνδρεια. Εἶχε κι αὐτή σπουδαῖα οἰκοδομήματα καί περίφημη βιβλιοθήκη. Ἦταν ὅμως περισσότερο γνωστή γιά τόν πλοῦτο καί τήν πολυτέλεια τῆς.

Στήν Πέργαμο ὑπῆρχε ἓνας περίφημος βωμός, ἀφιερωμένος στό Δία, πού ἦταν κι αὐτός ἓνα ἀπό τὰ ἐφτά θαύματα τοῦ κόσμου. Ἡ πόλη εἶχε καί ἄλλα σπουδαῖα οἰκοδομήματα καί μιά βιβλιοθήκη μέ 200.000 τόμους, γραμμένους πάνω σέ κατεργασμένο δέρμα, τήν περίφημη περγαμηνή.

Καί οἱ παλιές πόλεις τῆς Ἑλλάδας τί εἶχαν ἀπογίνει; Εἶχαν πέσει ὅλες σέ παρακμή. Ἡ Ἀθήνα εἶχε χάσει τήν παλιά της δύναμη. Μόνο τὰ γράμματα ἐξακολουθοῦσε νά καλλιεργεῖ καί διατηροῦσε τέσσερις μεγάλες σχολές, πού σήμερα θά τίς λέγαμε πανεπιστήμια.

Κι ὅμως αὐτή ἡ παρακμή δέν ἐμπόδισε τοὺς Ἕλληνες νά συνεχίσουν τίς διαφωνίες γιά τὰ πρωτεῖα καί τοὺς ἐμφύλιους πολέμους.

Ἔτσι ἐξαντλημένη ἡ Ἑλλάδα, δέν μπόρεσε νά ἀντισταθεῖ στοὺς Ρωμαίους, πού ἦρθαν ἀπό τήν Ἰταλία νά τήν κυριέψουν.

Τό 146 π.Χ. ἓνας Ρωμαῖος ὑπάτος (ἀνώτατος στρατηγός) ὁ Μόμμιος, νίκησε τοὺς Ἕλληνες κοντά στόν Ἴσθμό

καί κατάστρεψε έντελῶς τήν Κόρινθο. Τότε ἡ Ἑλλάδα ἔγινε Ρωμαϊκή ἐπαρχία καί πῆρε τό ὄνομα Ἀχαΐα. Τήν ἴδια τύχη εἶχαν ἀργότερα καί τά βασίλεια τῶν διαδόχων. Ἦταν ἡ σειρά τῶν Ρωμαίων νά κυριαρχήσουν στόν κόσμον.

Νά θυμᾶσαι:

Ὁ βασιλιάς τῆς Μακεδονίας, ὁ Φίλιππος ὁ Β΄, βλέποντας τήν ἀδυναμία τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, θέλησε νά γίνει κύριος ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

Στήν Ἀθήνα, ἓνας σπουδαῖος ρήτορας, ὁ Δημοσθένης, ξεσήκωσε τούς Ἀθηναίους ἐναντίον του.

Στή Χαιρώνεια τῆς Βοιωτίας ὁ Φίλιππος νίκησε τόν ἐνωμένο στρατό τῶν Ἀθηναίων καί τῶν Θηβαίων (338 π.Χ.).

Στόν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου οἱ ἑλληνικές πόλεις, ἐκτός ἀπό τή Σπάρτη, ἀνακήρυξαν τό Φίλιππο ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδας καί ἀρχιστράτηγο τῆς ἐκστρατείας, πού θά ἀρχιζε ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Μετά τό θάνατο τοῦ Φιλίππου, βασιλιάς τῆς Μακεδονίας ἔγινε ὁ γιός του Ἀλέξανδρος τό 336 π.Χ.

Ἀφοῦ τακτοποίησε τίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις τοῦ κράτους του, ξεκίνησε τό 334 π.Χ. μέ στρατό νά διαλύσει τό περσικό κράτος.

Στήν Ἀσία οἱ σπουδαιότερες νίκες του ἦταν στό Γρανικό ποταμό (334 π.Χ.), στήν Ἴσσο (333 π.Χ.) καί στή Ἀρβήλα (331 π.Χ.).

Μέσα σέ δέκα χρόνια κατόρθωσε νά γίνει κύριος τοῦ

περσικού κράτους και να φτάσει νικητής ως τον Ίνδο ποταμό.

Ο Άλέξανδρος πέθανε στη Βαβυλώνα τό 323 π.Χ. από ύψηλό πυρετό.

Οί διάδοχοι του Μ. Άλεξάνδρου, ύστερα από πολλούς άγώνες, χώρισαν τό κράτος του σε τέσσερα σπουδαία βασίλεια.

Σ' αυτά τά βασίλεια, για πολλά χρόνια, καλλιεργήθηκαν τά γράμματα, οί επιστήμες και οί τέχνες.

Η ελληνική γλώσσα κυριάρχησε στην Άσία και στην Άφρική κι ό ελληνικός πολιτισμός έγινε γνωστός στην Άνατολή.

Οί πόλεις στην Έλλάδα συνέχισαν τούς έμφύλιους πολέμους ως τό 146 π.Χ. κι έξαντλημένες δέν μπόρεσαν ν' άντισταθοϋν στους Ρωμαίους. Τό 146 π.Χ. ή Έλλάδα έγινε ρωμαϊκή έπαρχία.

Έρωτήσεις – Έργασίες

1. Ο Άλέξανδρος γεννήθηκε τό 356 π.Χ. Έζησε ... χρόνια και βασίλεψε .... χρόνια.
2. Ποιό πράγμα σου έκανε έντύπωση από τό έργο του Μ. Άλεξάνδρου;
3. Γράψε λίγα λόγια για τόν Άριστοτέλη τό δάσκαλο του Μ. Άλεξάνδρου.
4. Παρατήρησε προσεχτικά στό χάρτη τήν πορεία του Μ. Άλεξάνδρου. Άν έχεις κέφι και ίκανότητες, αναπαράστησέ την σ' ένα λευκό χαρτί «Μπριστόλ». Πάτησε τή διαδρομή μέ κόκκινο χρώμα και τίς πόλεις άπ' όπου πέρασε νά τίς σημειώσεις μ' ένα μεγάλο μαϋρο κύκλο.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΕΠΑΝΩ ΣΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΟΥ ΔΙΑΒΑΣΕΣ

1. Ἀπάντησε στίς ἐρωτήσεις:
- α) Γιατί ἔγιναν οἱ περσικοὶ πόλεμοι (Ποιά ἦταν ἡ ἀληθινὴ αἰτία καὶ ποιά ἡ ἀφορμή;) Ποιό ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν περσικῶν πολέμων;
  - β) Τί καταλαβαίνεισ ὅταν ἀκοῦς «ὁ χρυσὸς αἰώνας τοῦ Περικλῆ»; Πῶς ἦταν ὀργανωμένη ἡ Ἀθήνα στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ;
  - γ) Πῶς ἄρχισε ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος; Ποιό τὸ τέλος του; Ποιοὶ ἔγιναν ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοὺς Ἀθηναίους;
  - δ) Ποιό ἦταν τὸ σχέδιο τοῦ Φιλίππου; Πῶς ὀργάνωσε τὸ μακεδονικὸ στρατό;
  - ε) Σέ ποιές μάχες νίκησε ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς Πέρσες; Ποιό ἦταν τὸ ὄνειρό του; Γιατί ἡ ἱστορία τὸν ὀνόμασε «Μέγα»;
  - στ) Ποιά χρόνια ὀνομάζουμε ἑλληνιστικά χρόνια; Τί ἔγινε τότε;

Κάμε μιά ἀπὸ τίς παρακάτω ἐργασίες:

2. Ζωγράφισε:
- α) Μιά σκηνή ἀπὸ τὴν καθημερινή ζωὴ τῶν Ἀθηναίων.
  - β) Ἕνα ἰσόγειο ἀθηναϊκὸ σπίτι μὲ τὴν ἐσωτερικὴ αὐλή.
  - γ) Ἕνα ἀγγεῖο.
  - δ) Ἕνα Μακεδόνα πολεμιστὴ μὲ τὴ σάρισα.
3. Σχεδίασε:
Τὸ χάρτη τῆς Ἑλλάδας

Γράψε επάνω τὰ ὀνόματα τοῦ Μαραθῶνα, τῶν Θερμο-
πυλῶν, τῆς Σαλαμίνας, τῶν Πλαταιῶν, τῆς Θήβας, τῶν
Λεῦκτρων, τῆς Μαντίνειας, τῆς Πέλλας, τῆς Χαιρώνειας.

**Δές τὰ κυριότερα γεγονότα τῆς Ἱστορίας σου σέ
χρονολογική σειρά, ἀλλά μὴν προσπαθήσεις νά
τά μάθεις ἀπ' ἔξω:**

2.000	π.Χ.	Οἱ Ἀχαιοὶ κατεβαίνουν στήν Ἑλλάδα.
1.450	π.Χ.	Καταστροφή τῆς Κνωσοῦ.
1.200	π.Χ.	Τρωικός πόλεμος.
1.100	π.Χ.	Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων.
776	π.Χ.	Οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.
594	π.Χ.	Ὁ Σόλωνας γράφει νόμους γιά τούς Ἀθηναίους
560	π.Χ.	Ὁ Πεισίστρατος γίνεται τύραννος τῶν Ἀθηναίων.
508	π.Χ.	Ὁ Κλεισθένης φέρνει τή Δημοκρατία στήν Ἀθήνα.
499	π.Χ.	Ἴωνική ἐπανάσταση.
490	π.Χ.	Μάχη τοῦ Μαραθῶνα.
480	π.Χ.	Μάχη στίς Θερμοπύλες – Ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.
479	π.Χ.	Μάχη στίς Πλαταιές.
449-429	π.Χ.	Ὁ Περικλῆς κυβερνᾷ τήν Ἀθήνα.
431-404	π.Χ.	Πελοποννησιακός πόλεμος.
371	π.Χ.	Μάχη στά Λεῦκτρα.
362	π.Χ.	Μάχη στή Μαντίνεια – Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδα.
338	π.Χ.	Μάχη τῆς Χαιρώνειας.
336	π.Χ.	Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται βασιλιάς.

- 323 π.Χ. Θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
 146 π.Χ. Ἡ Ἑλλάδα ὑποδουλώνεται στοὺς Ρωμαίους.

Νά καί μερικά σπουδαῖα πρόσωπα:

- Ὅμηρος:** Ποιητής τῆς Ἰλιάδας καί τῆς Ὀδύσσειας. Γεννήθηκε στήν Ἰωνία γύρω στόν 8ο αἰώνα π.Χ.
- Λυκοῦργος:** Ὁ νομοθέτης τῶν Σπαρτιατῶν.
- Σόλωνας:** Ἐνας ἀπό τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας. Νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων. Ἐξῆσε τήν ἀρχή τοῦ 6ου αἰώνα π.Χ.
- Πεισίστρατος:** Ἐξῆσε τό δεύτερο μισό τοῦ 6ου αἰώνα π.Χ. Ἔγινε τύραννος τῶν Ἀθηναίων, ἀλλά κυβέρνησε δίκαια.
- Κλεισθένης:** Ἐξῆσε τέλος τοῦ 6ου αἰώνα π.Χ. Αὐτός πρῶτος ἔκαμε τό πολίτευμα τῆς Ἀθήνας Δημοκρατία.
- Μιλτιάδης:** Ἀθηναῖος στρατηγός. Νικητής στή μάχη τοῦ Μαραθῶνα. Ἐξῆσε τόν 5ο αἰώνα π.χ.
- Θεμιστοκλῆς:** Ἀθηναῖος πολιτικός. Νικητής στή ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας. Ἐξῆσε τόν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Ἀριστείδης:** Ἀθηναῖος πολιτικός γνωστός σάν «ὁ δίκαιος Ἀριστείδης». Πῆρε μέρος στοὺς περσικοὺς πολέμους. Ὁργάνωσε τήν ἀ' ἀθηναϊκή συμμαχία. Ἐξῆσε τόν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Κίμωνας:** Ἀθηναῖος πολιτικός καί στρατηγός, γιός τοῦ Μιλτιάδη. Νικητής στοὺς ἐπιθετικούς πολέμους ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἐξῆσε τόν 5ο αἰώνα π.Χ.

Περικλής:	Σπουδαῖος Ἀθηναῖος πολιτικός, ἀρχηγός τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Στά χρόνια του (5ος αἰώνας π.Χ.) ἡ Ἀθήνα γνώρισε τήν πιό μεγάλη της δόξα.
Φειδίας:	Περίφημος Ἀθηναῖος γλύπτης. Μέ τήν ἐπίβλεψη καί καθοδήγησή του χτίστηκαν τά λαμπρά οἰκοδομήματα τῆς Ἀκροπόλεως. Ἔζησε τόν 5ο αἰώνα π.Χ.
Αἰσχύλος:	} Τρεῖς σπουδαῖοι τραγικοί ποιητές τοῦ 5ου αἰώνα π.Χ.
Σοφοκλῆς:	
Εὐριπίδης:	
Ἀριστοφάνης:	Μεγάλος Ἀθηναῖος κωμωδιογράφος. Ἔζησε τόν 5ο αἰώνα π.Χ.
Σωκράτης:	} Μεγάλοι σοφοί τῆς ἀρχαιότητος (5ος καί 4ος αἰώνας π.Χ.).
Πλάτωνας:	
Ἀριστοτέλης:	
Ἐπαμεινώνδας:	} Θηβαῖοι πολιτικοί καί στρατηγοί. Δόξασαν τήν πατρίδα τους, τή Θήβα. Ἔζησαν τόν 4ο αἰώνα π.Χ.
Πελοπίδας:	
Φίλιππος Β΄ τῆς Μακεδονίας:	} Βασιλιάς τῆς Μακεδονίας. Μεγάλωσε τό κράτος του κι ἔγινε κύριος τῆς Ἑλλάδας. Ἔζησε τόν 4ο αἰώνα π.Χ.
Μέγας Ἀλέξανδρος:	Γιός τοῦ Φιλίππου, ὁ μεγαλύτερος κατακτητής τῆς ἀρχαιότητος. Κατάκτησε τό περσικό κράτος κι ἔφτασε ὡς τόν Ἰνδό ποταμό. Ἔζησε τόν 4ο αἰώνα π.Χ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΚΔΟΣΗ Ζ' 1981 (IV) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 215.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3594/30-4-81

ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ι. ΠΕΠΠΑΣ & ΣΙΑ Ο.Ε. ΓΡΑΦΙΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

0020555925

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής